

Rähni laastud

Minni
Nurme

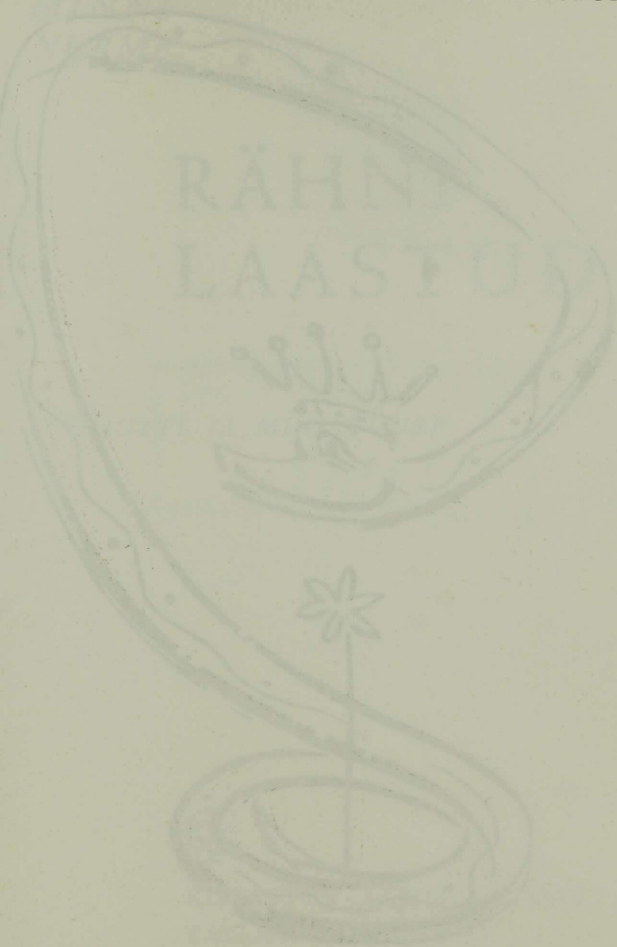

MINNI NURME · RÄHNI LAASTUUD

MINNI NURME · RÄHNI LAASTUD

MINNI
NURME

RÄHNI LAASTUD

LÜHIJUTTE JA MINIATUURE

KIRJASTUS „EESTI RAAMAT“
TALLINN 1966

E

N 84

RAAMATU ON KUJUNDANUD

E. PIKK

2

RÄHNI LAASTUD

Ussikuningas

„Kas sa ussikuningat oled näinud?» küsib ätt, paneb seenekorvi karusamblamättale ja istub kännule piipu popsutama.

Võimatu on äti kiprokiskunud näost aru saada, kas ta teeb nalja või usub ise ka, mida räägib. Raputan pead ja ütlen:

«Ei mina ole näinud.»

«Ega seda jah igapähele näha anta,» vastab vanamees.

Kas sa kuuled, kus veidrik, mõtlen endamisi. Aga võib-olla on ta tõepoolest looduslähedasem ja seisab muinasjutuallikaile ligemal kui mina? Pean aru, enne kui ütlen:

«Aga sina, oled sa näinud?»

«Kus muidu! Vaatan, istub teine mättal, punane hari kui kuldkroon peas. Eks ta ole üks nõiutud loomake. Mine tea, mihuke suur isand või uhke emand kuskil kõrges kojas ta kord on olnud! Kes toda teab, mis needus teda ussiks metsa toonud! Aga või tal siingi miskit häda, muudkui peesitab mättal päikse käes ja valitseb ussisugu.»

Kui ätt näeb, et mul on jutu vastu huvi, pajatab ta rahulikult edasi: «Usse ei maksa karta, kallale nad ei kipu, aga tähelepanematust karistavad nad küll — nad on võimuahned ja seepärast peab nende vastu tähelepanelik olema. Mina räägin iga siuga kui mees mehega. Juba mu ema-kadunu teadis ussisõnu, ja kui

tarvis, arstis ussihammustust. Üksi siin sooserval elasime, karjapõlves polnudki mul muud seltsi kui siud. Ei mina ole neid vembraga materdanud, aga sõnu lugesin neile peale küll. Ussiga peab susinal-sosinal kõnelema, küll ta siis mõistab, mis talle öeldakse. Ja ussile tuleb üksiti silma sisse vaadata, et ta üle võimust saada. Ega Ahvrikamaa vakiiridki muud tee, kui suruvad silmavaatega vastase maha. Silmajõuga võib paljugi!»

Vanamees imeb puhu piipu; üle palu jooksevad pilvevarjud ja männilatvades nuhistab tuul. Lillakas-sinisel kanarbikul sumiseb kumalane ja väike sisalik vibab mööda kännujuurikat.

«Tol ajal olid mu silmad teravad kui naasklid, mitte sihukesed tõntsid nagu praegu,» jätkab ta. «Kui ma ehalkäijaks sirgusin, polnud mul kere peale saamist peljata: pistsin ussi tasku — ega külapoisid teadnud, et ma talt enne mürgiväe ära olin võtnud. Mängitasin väänlevat siugu kui kala peos ja keegi ei tihanud minuga riidu norida. Aga kus tüdrukud, uih ja aih! Simmanitel kiljusid kas või kõrvad lukku. Ükskord lasin ussil roomata ühe poepreilna ees taskust letile, küll ehmatas, äärepealt pidi mulle kaela langema. Peretütredki hakkasid mind üle-küla-kuulsaks kangelaseks pidama ja kippusid mulle järele jooksmas, sest hirmuta ei tundvat nad ikka seda õiget kōdi. Aga mina, mis parata, lõin tüdrukutehulga ees araks. Et hädast pääseda, võtsin noorelt naise ära, sellesama, kellega tänapäevani oleme kiradi-viradi siin sooserval elanud. Nii mõnigi kord on leib laual kasin olnud, aga ei ole naine mu vastu häält tõstnud, kõigega on leppinud. Oma pilguga olen teda kogu eluaja vaos hoidnud. Silmajõuga võib paljugi...»

«Ja-jah, silmadel on suur võim,» sõnan naerdes.

Vanamees kõhatab, võtab kepi ja seenekorvi ning hakkab kodu poole kõmpima.

«Kahju, et mina ussikuningat pole näinud,» lausun ja võtan ka oma seenekorvi kätte.

Ätt peatub ja pajatab:

«Kui sa vanatarkust ei põlga, ütlen sulle: ussikuningat võid sinagi näha, kui kevadel hoolega, hästi teraselt metsas ringi vaatad. Küll ta peesitab seal sulgpehmel samblamättal päikesepaistel nagu valitseja kunagi.»

Eite-taati

Metsanurgas küla serval suitses üksik korsten. Hanged magasid küliti-küüruti õue all. Ainult katused paistsidki eemalt — elumaja hari kõrgem, laudal madalam. Puuladvad õuel aga laotusid kaharalt üle katuste. Nende varjuliste puude all liigutas end pika-kaelaline kaevukook ning eit, kes puude taustal paistis väike nagu nukk, viis õlpmetega paar pange vett lauta.

Teda võttis vastu mitmehäälne tervituskõne. Vana Õunik ammus, õhvats möögis, lambad määgisid, siga ruigas, kanad kõkutasid — kõik kindlas usus, et neid kuulda võetakse ja mõistetakse. Ning juba astuski perenaine nendega vestlusse, seejuures hoolitsedes igäühe ninaesise eest.

«Tip-tip, todi,» ütles ta õrrelt allalendavale punapruunile, kullakarva kanale, «mine aga munele! Igal hommikul oled sa esimene — säh, nokitse teri! Sedasi jah! Va õrrel-lösutajad, võtke eeskuju! Näh kiidukukke, või kõnnib, rind õieli ees, justkui tema oleks see munameister! Va tiivaripsutaja, aja aga oma tuikesed pennilt alla pesale, mis nad muidu kõõrutavad!»

Vaevalt pööras perenaine kanadele selja, kui juba lambad üle sulu ta poole päid koolutasid.

«Utu-utu, tilla-tilla! Oh te kaksikud talled, paike-sed, minge aga imema, siputage sabaotsa ja lutsige nidad tühjaks! Või peab teile lutipudelid lisa andma? Etskae, must lammas ka sihhib siiapoole. Ninamees

sihuke — suvi läbi, nii kui silmast lasin, tikkusid söödilt viljasse. Ise oled rammus, aga kaksikuid ei toonud ühti, ainsama oiniktalle tõidki! Eks sellest juhtoinas tule — mis muud, kui võtab karja järele ja ikka kurja peale, keelatud orasele!» Perenaine sakutas musta lammast, tõi siis kõlgusest sülega aruheina ja toppis sõime täis. «Nosige nüüd, villpead. Küll ma kevadel võtan teil talvekasukad seljast, siis võite aasal päikese käes kepsu lüüa.»

Otse lambaia kõrval asus seaaedik.

«Mis sa, põrsas, jaluli mollis sõtkud — vaata, misuke sopaorikas sa oled! Ära vingu, küll sulle toit kätte tuuakse! Põõnutab aga pahnas ja kasvatab pekki — saksapõli, aga muudkui viriseb!» Eit sügas nuumiku seljajarjaseid ja ruttas õhvikule heinu tooma. Siis võttis ta harja ja kammis elajalooma sarvedevahe siledaks, suges ka turja pealt, ise kõneles:

«Noh, Mirdi, millal sa siis lüpsma tuled? Õhviti käid esimest poega. Oleksid võinud veel aastakese konti kasvatada, aga kus sa saad — supivalgust vaja, vana Õunik teist puhku aher. Lased juba udart, pole siis enam piimaaegki kaugel, ja varsti oledki lüpsilehm valmis! Nii jah, Mirdi, õhvake!»

Perenaine läks harjaga vana Õuniku juurde, tõmbas sellelgi paar sapsu üle küüdu. Siis tõi talle seljatäie heinu ette ning lausus:

«Ammuks sinagi, Õunik, olid kiitsakas õhvats! Karjalaskepäeval pildusid perset, kargasid upsti üle aia ja panid kui pöörane metsa. Saba seljas, jooksid kiini ja püstihäda oli sinuga.» Eit võttis hargi, seadis lehma aset ja mõtles endamisi: aga eks minagi olin siis märksa noorem, tükkis teine inimene kui praegu. Ja Jussist poju oli alles poisike, ei teadnud veel väeteenistusse minekust ega millestki, karjatas lehma-lambaid ja valvas kodu, kui me tööolime.

Kõik puuladvad ta läbi ronis, marjamättad üles otsis, kalaveed järele katsus! Kui ma teda hüüdsin, siis hõikas ta vastu, nii et mets kajas.

Eit pühkis rätikunurgaga heinapebred näolt, võttis lävelt lüpsiku ja istus lehma alla. «Sõõru-sõõru! Silgutad küll tilgakese, aga sul, ahtral loomal, on piim nii rammus, justkui tahaksid anda veel viimast. Eks ta ole — elu jooksul jõuab inimenegi hinge tagant kõik ära anda.»

Perenaine tõusis, sirutades pikaldaselt reumast kanget selga. Madal laut oli loomade lehast ja hingeaurust lämbe.

Õues rippusid räästaste küljes jääpurikad. Eit astus lüpsikuga toa poole. Köögiuksel volksas kass talle vastu, kurnäutas ja keerles ta jalgade ümber.

«Kõtt, va libehänd!» tõrjus eit, aga piimatilga kruusi kurnanud, valas kassilegi tibakese. Raius siis seakaritud, segas sööma ja viis ruigajale jao kätte. Ka Murile lõikas leivaviilu ja otsis kondikese.

Kui ta üle ukse tuppa vaatas, et kas mees on veel kodus, vedelesid laual paljalt sööginõud, einetajast endast polnud enam õhkugi.

Eit võttis õlpmed, et taas kaevule minna, aga seistas maja ees ja lasi siis pilgul rada mööda õuest välja rännata.

Jälle on eilsed jäljed öösel täis tuisanud, mõtles ta. Näe, sumab teine läbi hangejoomede, ega tema küsi lumest või vihmast. Ja kus ta saabki ilmast hoolida, kui hulk suid ootamas, kelle toidumure on tema hinge peal.

Koiduhahetuses rühkis mees lookleval rajal, mis viis üle põllu ja niidu teise külaotsa poole.

Kolhoosi karjalauda juurde jõudnud, tuulutas taat

kasukahõlmu, lükkas läkiläki kuklasse ja läks lauta, et talitajale abiks olla.

Karjatalitaja Vilma oli aastast aastasse lehma lüps-tes ja söötes keskikka jõudnud; kuna ta endale hõlpu andmata ülemäära oli käsi vaevanud, siis elektrilüps, mis hiljuti siin sisse seati, tundus talle otsekui elu pikendusena, mõjus omamoodi noorenduskuurina. Vaatamata sellele, et ta oli hulga laste ema, polnud tema sileda näo tõttu ime, et juhtus vahel mõni külamoor sääraseidki sõnu ütleva: «Mis sul viga, sina teed laomehele silmi ja saad muudkui lehmade jaoks kõike head-paremat!» Vilmat see jälust ei rabanud, lõi sellele käega.

Taadi ja karjatalitaja vahel ei olnud mingit ülearust ütlemist. Taat koguni kikitask tahes-tahtmata kõrvu, kui Vilma juhtus midagi pajatama, sest teda huvitas ülepea kõik, mis kusagil sündis. Kogu eluaja oli taat kodust välja, inimeste sekka kippunud, et siis õhtuti seda suurema rahuldusega väsinult koju kõmpida.

Veoauto tuli piima järele, taat aitas tunnid peale tõsta ja ümatas küsida: «Mis siis väljaspool ka uudist?»

Noor autojuht seletas, et teed on jääkolaka tõttu hirmus libedad ja et alles eile olevat Nõva käänakul üks masin ninapidi kraavi nuusutanud, õnneks suurema hädata.

«Noneh,» arvas taat, «kihutavad hullupööra, seni kui kael kahekorra! Ei maksaks ikka kuraasitada, ega rool ole mänguasjaks pihku võtta.»

Autojuht noogutas ja sõitis minema.

Siis pidas taat Vilmaga aru, mida loomadele tarvis tuua, ja alustas heinaveoga. Talitaja oli hommikul tallist mööda tulles hobuse kaasa toonud. Taat kinnitas kartsad reele ja sõitis läbi härmas metsasopi, üle karjamaa ning luha küüni juurde. Hobust nõotades

liikus ta keset talvevangis tagamaid, kus võis vaid jänese või nurmkana jälgi näha, sedagi harva. Ainsaks seltsiliseks oli tal hobune aiste vahel ja seda ta siis juhtis nõukalt nagu vana paarimeest.

«Lase käia, laukots, sörgi aga sörgi, kaeramootor!»

Kui küünist maaheinad toodud, vedasid taati-kõrbi kohale veel paar peksu ristikheina. Külavaheteel vahetas taat meeeldi vastutulijaga mõne sõna.

«Kuhupoole sõit läheb?» küsis ta traktoristist naabrimehelt, kes hetkeks tsikli peatas ja jalad maha toetas.

«Eks keskusesse, töökojas masinate remont pooleli. Aga kuule, sa tule mõni õhtu meile televiisorit vaatama!»

«Peaks õige tulema jah,» vastas taat, aga päris kindlasti ei lubanud, sest ta mõtles, et mis selle värgi vaatamisega ikka rutata, et kui ära näed, siis see ehk polegi enam teab mis uudiseasi. Tema aga tahtis oma huvi värskena hoida, seni kui poeg koju tuleb ja ehk neile endilegi säherduse kasti tagatuppa toob.

Heinaveo järel lasi talitaja tal koorma peete ja naereid tuua. Taat arvas: «Küll aga need tõprad jõhverdavad! Vea palju tahtes, koormad kaovad kui veski-kolusse.»

Vilma nipsas vastu: «Kas võib paremat veskit olla kui see, mis heinad ja peedid piimaks jahvatab! Söödast kahju või? Heina küll! Pole meie külas kellelgi luidraid loomi olnud, miks nad siis minu käe all ei pea siledad olema!»

«Kas jõutoitu veel jätkub või on see ka otsakorral?» küsis taat nõusselöövalt, sest põhiliselt oli ta talitajaga päri.

«Laost lubati, käisin küsimas. Peab ju ikka loomade eest rääkima, ega nad ise küsida oska. Ei ma neid hätta jäta.»

Taat selles ei kahelnud. Ka polnud tal midagi peetide ja naeriste vedamise vastu. Juba ta istuski reele, ja ega ta tühjalt tagasi tulnud.

Seepeale asus ta sõnnikut rookima. Kui kõrgelt taat kulda oleks hinnanud, seda ei tea, aga sõnnikut hindas ta küll kõrgelt ja käis sellega ümber hoolikalt nagu väärtusliku materjaliga kunagi. Ta hargivart hoidvad käed liikusid elutarga kaalukusega, ja kui ta hobusega sõnnikut väljale vedas, polnud tal kahtlust, et sellest tööst on kasu.

Nõnda jõudis päev õhtule ja väsimus andis end tunda taadi kui ka kõrvi kontides. Kui ta hobuse talli juurde viis, ree eest lahti rakendas ja looma latrisse lasi, vaatas ta, et sõim tühi ei oleks. Ta kahetses, et hobuste sugu väheseks on jäänud, ja hoolitses selle eest, et kõrb veel kaua vastu peaks.

«Söö, suksu, puhka, väsinud tööloom!» ütles taat ja üh-üh õhises hobune talle järele.

Ühelgi õhtul ei unustanud taat värsket posti, tänagi pistis ta ajalehe taskusse. Koju andis tükk maad vantsida. Hommikusi jälgi polnud tuul umbe matnud, hangejoometi olid jäljed sügavad nagu väikesed koopad või urud, milles jänes oleks võinud varju leida. Taadi suurtes viltides jaladki leidsid neist tuge, märksa kergem oli jälgi mööda astuda kui lauslumes sumada.

Koduõuest jooksis koer talle tee vastu. Köögiuksest hoovas sooja auru. Pliidi all lõkendas tuli ja õhk oli toidulõhnast nii tihe, et kas või hammusta, — suu võttis kohe vesiseks ja kõhu õõnsaks. Ta istus kolde ette raiepakule ja vabastas end jalavarjudest, kasukast ning kõrvikust justkui rakmetest. Juba oli eit ta kobistamist kuulnud ja tuli sitskleidi väel kambrist, temagi oli pealmised riideürbid seljast heitnud.

«Kas sa posti ka vaatasid?» küsis naine.

«Küll vaatasin. Mis sa pakitsed, alles paari nädala

eest tuli kiri, egas poiss saa ühtepuhku aega meile kirjutada!» vastas taat.

«Ju seda'nd jah,» leppis eit. «Kass, libask, muudkui miilustab — või sülle tikkumas, kõtt!» Ja hoolitses taadi eest: «Panen pajast vett, soojaga sul parem käsi pesta.»

Siis nad läksid seltsis tuppa ja istusid lauda. Taat sõi hea isuga, sekka mõne harva sõna lausudes. Eit aga kõneles, mitu kana täna munenud ja kuidas õhval hakkab udar juba ilmet võtma. Nii mõnus kui toit ja eide häälekõla olidki, kippus uni taati vaevama. Ta võttis ajalehe taskust, et vaadata, mis maailmas uudist, ja sirutas end asemele pikali. Eide arust oli ta suur lugeja. Paljukest tal muidu lugemiseks mahti oli kui söögiaegadel, seepärast ei möödunud ühtki õhtut, ilma et tal mõni raamat või ajaleht käes poleks olnud. Tänaigi luges ta seni, kui hakkas norskama.

Eit oleks hea meelega tahtnud juttu ajada, kas või et teise inimese häältkki kuulda, aga taadi väsimusest sai ta kah aru. Ohates võttis ta varnast oma poolpiduse kena kerge kasuka ja laotas leiba-luusse-laskjale peale.

Sängi all märkas ta Murit lamamas, pea käppadel.

«Valvad siin? Valva pealegi! Tean küll, kuidas sa igal õhtul vära-val taati ootad. Tahaksid vist, et ta sind vahel silitaks, mis? Kus nüüd seda! Ega vanal koeral enam mängida sünni! Pane pea maha ja maga! Küll ma su hiljem välja lasen, mul pole veel und. Näpuviluks koon parem sokipaari valmis — saagu nad siis taadile või poisile, kummale tahes.»

Teisiti kui Jaagu ajal

Kui keeran maanteelt küla vahele, lööb käänakul pauhti tolmutpilv autoaknast sisse. Imelik küll, mulle tundub, et see tolmu lõhnab teisiti ja on pehmem kui kusagil mujal — see on tuttav tolmu, kodumulla tolmu. Lapsepõlves pesin igal õhtul päevitusest õhetavalt näolt ja väledatelt paljastelt jalgadelt põllutolmu.

Oja silla taga peatan masina ja astun teetolmusse. Õhku täidab äraõitsenud toomingate, värskelheliste kaskede ja väetatud väljade rikkalik lõhnatulu. Laskun kivist kivile hüpatas oja äärde, pea kohal toomevõras, otsekui kõrva ääres sidistab lõbus lehelind. Voolav vesi vuliseb mööda kivist oja põhja. Praegu on vesi väike, ulatub põlvini, aga ma mäletan, kuidas siin varakevaditi lumelagu ajal suurvesi üle tee jooksis. Koolilapsena tuli sellest läbi sumada — kord plika-tirtsuna viis külamees, kel säärsaapad jalas, mu veest läbi, ise nimetas mind miniaks. Aga ei saanud minust talle miniat. Niipea kui tiivad kandsid, lendasin oma teed, ja isegi kui oleksin kaela murdunud, igatsesin maailma näha. Ja aastaid on möödunud, mõndagi olen läbi elanud, üht-teist paberile pannud, aga tähtsam on ikka veel tegemata, ootab tegijaid. Mida ei suuda üks, seda suudab ehk teine...

Varahommikust alates olen väikese vana tüüpi «Moskvitšiga» teel loksunud. Kuigi masin vahetevahel kippus toppama, nagu ei saaks küllalt bensiini peale,

on ligi paarsada kilomeetrit seljataha jäänud. Nüüd on päike suures lõunas ja Laaneküla, kus mu sugulased elavad, asub siinsamas metsa taga.

Loputan pajupõõsa varjus reisimustuse maha; oja allikane vesi on karge ja karastav, pärast kümblust on kohe teine olemine. Ojaäärses pehmes rohus õitsevad helesinised meelespead nagu hellad silmad, kumardun ja nopin kena kimbu. Lehelind sidistab...

Siis istun uuesti rooli taha. Tee on märksa siledam ja kõvemini kruusatatud kui vanasti, nähtavasti liigub siitkaudu sagedasti kolhoosi või metsaveo masinaid. Tee ääres on iga kivi ja känd, põld ja heinamaa, padrik ja salu mulle tuttav. Aga ei tea, kas minust Laane Madli-tädile suurt abi on, sest ma pole just teab kui osav iga töö peale; ometi on Madlil alati käed tegemist täis olnud ja nüüd veel mattis ta mullu mehe maha. Igatahes pole Laaneküla puhkekodu. Ent ükskõik kui väsinuna või ületöötanuna olengi siia tulnud, lahkunud olen siit alati puhanuna, kosununa, värskena. Mis mind siin hällitab? Kas mitte just see igapäevane lihtne elurütm?

Pööran teelt õue. Majaotsa ääres marjaaias sumisevad mesilased, kõrgel taeva all üksiku pehme pilveute kohal tilistab lõoke hõbekellukest. Kaskede varjust oja äärest, mis kääruga õue alt läbi jookseb, paistab pesu uhtva Madli-tädi hele rätt. Juba astubki Madli kaldast üles, kuivatab käsi põllesse ja pühib rätikunurgaga suud, enne kui mind avasüli vastu võtab.

«Kulla-pai, pead mind vanainimest meeles! Kes nüüdsel ajal enam metsanurgaga lepib, igaühel paremaidki paiku, kus olla ja elada. Näh, küll keelitasin Vellost poega koju jääma, aga ütles, et ei tema ennast siia maha mata!» kurdab Madli. Märkan, et ta on esimese lesepõlveaastaga tunduvalt vanemaks jäänud. Lähen temaga oja äärde kaasa. Lamedal kulunud kivil

uurakil, loputab ta poja särgid ja tööriided selges vees puhtaks. Vaatan ja mõtlen, et kahtlemata uhtis ta kunagi samal kivil poja mähkmeid ja võib-olla kadunud mehe Jaagu pulmasärkigi, vesi aga voolas nagu tänagi, tasakesi, laulvalt vulisedes.

Minuga koos toa poole astudes jutustab Madli: «Kui Jaagu tervis nii otsa lõppes, et ta enam tallimeheametit pidada ei suutnud, siis jäid hobused Vello hooliks — see sai parajasti sel ajal aega teenimast lahti. Vana Jaak oli hobustega nagu kokku kasvanud, muudkui hühisesid talle vastu, kui talli läks. Kui vahel mõni loom sõidust tuli, sapsud vahus või jälle raskest veost aurava nahaga, siis laotas vana neile ikka tekiräbala üle selja ja viis sooja vett. Ei oleks Jaak uskunud, et Vello pärast tema surma hobustele käega lööb ja tallimeheametist kuuldagi ei taha. Näh, nüüd on laut tühi ja kõle, hobused ja hobuseriistad, kõik viidi mujale, vana lauta pidi kolhoos veel vaid heinaküüniks kasutama hakkama. Silm läheb märjaks, kui ma vahel talliuksle astun.»

Mul on Madlist või Jaagust või hobustest või neist kõigist kokku kahju. Siis, kui hobused tallis heinu krõmpsutasid, künal jõid või koplis hirnusid, oli siin peres just nagu hoopis teine elu. Vaikselt, peaaegu leinaliselt astume üle lävepaku. Ammust ajast olen harjunud Laane tare hämarusega, seepärast torkab mulle kuidagi ootamatult silma uus, võõrastav valgus: pimedasse kotta on aken raiutud. Ka elutuba pole enam endine — vägevate aampalkide, pahklike värvi-mata põrandalaudade ja krohvitud seintega. Ära on värvitud nii lagi kui põrand ja tapeet on pandud seintele, uued toolidki ümber laua.

«Vello siin mineval sügisel mässas selle remondiga, pani elektrivalguse sisse ja puha, aga näh, jättis kõik siiapaika, võttis jalad selga ja läks maaparandus-

jaama tööle. Igal õhtul ta ei jõua sealt koju tullagi, on ühiselamus öömajal. Ütle, mis häda teda ajas? Mis tal siin viga oleks elada?» Madli viib mind tagumisse tuppa, mis olevat Vello oma, ja palub istuda.

Vello toas tunnen ennast justkui linnas: diivan, raadio, raamaturiiul, isegi lambilüliti on käepärast; algul on see kõik mulle nii uudne, et ei mõista kiita ega laita. Lükkan akna valla, lopsakast marjaaiast voolab sisse lõhnaküllane maaõhk.

«Uuel peremehel kõik uut moodi!» lausun köögist tulevale Madlile.

«Olin vanaga harjunud...» Madli pakub mulle mett ja piima ning kõneleb: «Jaagu ajal polnud see elektrivärk veel nii moodi läinud. Tulime ilma toime. Aga Vellol peab kõik elektriga käima, püksipressimine ja habemeajaminegi. Kes seda enne oleks kuulnud!»

Silitan Madli kõvakühmulist kortsus kätt, sest saan aru, kui raske on talle Jaagu kaotus. Siis astun välja päikese kätte.

Oja taga vastlehtinud metsas kukuvad käod. Läbi õitsva kopli looklev rada veab mind nagu pael jalus salu poole. Kevadine mets heliseb nii tuhandehäälselt, et tore on mõelda, kui uskumatult palju on maailmas tiivakandjaid, kui uskumatult palju laulvaid suid! Metsaalusest kulust on värsked rohi üle kasvanud, täis tipitud kannikesi, kopsurohu ja hiireherne õisi. Oma uhiuues rüüs on nii noorte kui ka vanade puude oksad ühtviisi verivärsked, sest iga pisimgi õrn leht on kui vastsündinu.

Teen ringi ja pöördun varsakapjadest kollendava nõo perve pidi koju tagasi. Kaevult paistab Madli ja pump käib ta käes kilks-kõlks, kilks-kõlks.

Kui pakid autost tuppa viin, leian asjade hulgast närbunud meelespeakimbu ning pistan vette toibuma.

«Meelespeasid peaks Jaagu hauale istutama,» räägib Madli. «Tema ikka kinnitas, kui vahel pühitati õlut rüüpas, et minu silmad olnud sinised nagu meelespeaõied. Kes teab, ehk olidki!» See on muhe ja mõnus Madli, kes nüüd naerukil sui pajatab: «Olime noored, kui esimest korda teineteist nägime, tookord pesin koos perenaise ja karjalapsega ojas talu lambaid. Ajasime karja ojja, aga või nad siis lasksid endid kergesti kinni krabada. Ja üks utt panigi käest ajama, mina järele. Õkva silla juures, kust keegi veskiline parajasti üle sõitis, krahmasin ute sülle. Veskiline aga pakkus end mõistagi naljapärast appi utte tassima; mul hakkas tuline häbi ja ma pöörasin ruttu selja, sest mu undruk ja hamegi olid ligedad. Jaak too veskiline oligi, hiljem tundis mu talgutel ära ja tuli ehale. Praeguseni pole meelest läinud, kuidas ta mulle ikka laulis:

Pidin ma Pillele minema,
jäin ma Mallele magama,
magusam oli Malle armu
kui need Pille piimakoogid.»

Puhu naerab Madli tasakesi omaette, siis kohendab rätti hallidel juustel ja lausub: «Mõlemad olime teenijainimesed, rassisime ihust-hingest tööd murda, ega me muidu oleks jõudnud siin seda kohta rentida. Ei me vaeva põlanud.»

Madli hoiab mu kätt oma kõvas karedas peos, nii viisi istume, kuni päike veereb. Maipõrnikad surisevad, pääsukesed saalivad õue kohal edasi-tagasi, aia ääres lõhnab varjulillede pihupeen õitepuru. Ja käod kukuavad.

Olen ilusa hommiku maha maganud, kui järgmisel päeval puhanult ärkan ja õue astun, isegi kortslehte-

delt on kaste kuivanud ning päike on kõrgel. Käin ojal end pesemas. Vesi on õhuke, kuid paistab tumedana ja peegeldub vastu — ometi ei jää ükski peegeldus püsima ega kanna veepind seda kaasa, igal hetkel, igal käänul peegeldab kiirelt voolav vesi juba uut pilti.

Madli kitkub kuuri all kana. «Arvasin, et pühapäevaks kulub värsket,» ütleb ta, ja kui ma teda palun mullegi tööd anda, räägib: «Sestpeale kui enam tallitöid pole, on elu vaikne, koperdan vanainimese viisi, ei kiirusta kuhugi. Heinaajal ikka püüan kärmemini käsi liigutada, loovõtmene nagu nõnda kontimööda. Minu ja Jaagu ajal hooplesid mehed sellega, kui laia kaare keegi võtab. Ja hommikuti kostis aina vikatite luiskamist — ikka likat-lõkat, likat-lõkat. Aga eks nüüd kolhoosis tehta kõik puha masinatega — heingi niidetakse masinaga maha ja masinaga riisutakse üles.»

Laupäevaste askeldustega jõuab peagi lõuna kätte. Aia peal tuulduvad triibulised põrandariided, liivaga valgeks küüritud katlakaas ja pütt kuivavad pingil.

Peale lõunat, kui Madli luuaga läveesist pühib, jõuab Vello koju, jätab jalgratta kuuri äärde ja enne tuppataulemist teeb ringi minu autoloksu ümber, takseerib kumme ja katsub rooli. Mind asjalikult teretanud, arvab ta, et masin tuleks vilusse ajada. Seda märkan nüüd minagi. Vello keerab süüte sisse, annab starteri, teeb õues ringi ja juhib sõiduki talli varju.

«Mis, see masin on sul juba vist oma kümmekond aastat sörkinud? Ei noh, vajaks kapitaalremonti, siis sõidab veel teist nii palju. Mootoril kuulda pole väga vigagi.» Ta avab kapotikaane.

«Sõge, tule ometi sööma!» kutsub Madli. «Tal justkui sihuke haigus küljes, et nii kui mõnd masinat näeb, kohe käed sügelevad, muudkui tahaks osadeks lammutada. Talvel, kui ta veel maaparanduses töö ei käi-

nud, tulid tal vahel sõbrad siia oma vanu tsikleid tohterdama, küll ta neid siis lammutas, võttis lahti ja pani kokku.»

«Või niisugune meistrimees!» imestan.

«Ei noh, jutt või midagi,» puikleb Vello. «Harilik asi — mis liigub, see kulub. Masinavärgi juures tuleb ikka ette, et on vaja üht-teist parandada.»

Õhtupoolikul võtab Vello autol karburaatori ja bensiinipumba lahti, puhastab ära, ka süüdet reguleerib. On ilmne, et talle ei meeldi, kui masinatega hooletult ümber käiakse ja neil korrast ära minna lastakse. Paraku mõnevõrra ehk vabandab asja, et mina pole selle töö mees ja et mul on teised huvid.

Vello ütleb: «Ei noh, ega igapähele jah masinad südameasjaks ole! Aga mis elu oleks inimesel ilma masinateta või elektrita?»

Ja kui tuppa läheme, keerab Vello raadio mängima. Ta on seda nägu mees, kes teab, mida tahab, ja kes oma tahtmisest naljalt ei tagane — sitke poiss nii iseloomu kui ka välimuse poolest. Tööriietes on tal minu arust palju ühist kõigi masinistidega; maamees või linnamees — selles pole mingit vahet.

Pühapäeva hommikul, kui Madli räägib Jaagu hauale minemisest, pakub Vello end autojuhiks. Nii me sõidamegi välja maanteele künklikkude nurmede vahelisele kalmistule, kus vanad puud suures rahus ja vaikusel laotavad hõlmavat varju. Siin haljendavate viljaväljade südames puhkavad põlvest põlve ka minu omaksed. Kuidas võiksin tunda muud kui armastust selle maamulla vastu?

Madli on kummargil haua kohal ja kahtlemata kõneleb omas mõttes Jaagule kõik hinge pealt ära. Siis istutame kaasavõetud meelespeasid ja ehime kullerkuppudega kalmude murumähtaid.

Tagasisõitu alustame vaikselt. Viimaks sõnab Madli:

«Jalgsi annab surnuaeda tükk aega vantsida. Aga masinaga läheb nii libedasti, et ei märkagi! Vaatan, Vellol on rooli hoidmine samuti käe sees justkui minul vokiratas. Kuule, sa võiksid õige kolhoosis autojuhiks hakata?»

«Ei noh, üks elus võib sedagi juhtuda! Aga ekskavaator on mulle nagu rohkem südame järele.»

Külatee lahkimest paneb Vello täie vaardiga mööda ja teatab, et teeme väikese ringi ning sõidame linna kaudu, kuna tal olevat just linna asja, ta tahtvat midagi osta, mille jaoks hoolega raha kogunud.

Linnas annab ta rooli minu kätte ja laseb ise jalga — ärgu me muretsegu, küll tema omal jõul varsti koju jõudvat. Madlil on lehmälüpsi tõttu aeg kasin ja minagi ei tahaks olla ühtki päeva oma nädalapikkusest puhkeajast mujal kui Laanekülas. Nii sõidamegi Vellota koju.

«Mine tea noore mehe käimisi, olekski aeg noorik majja tuua, ainult et ega linnaplikast ikka küll ei saaks maale head perenaist,» arwab Madli.

«Kes nõus on tulema, küll see maalgi hakkama saab ja ameti leiab,» vastan mina. «Ära muretse!»

Aga Vellol ei ole seekord veel siiski noorik mängus. Kui ma õhtul uites metsast tulen, tabab mu helisevast laanevaikusest hellitatud kõrv eemalt lähenevat mootoripõrinat. Seisan õues, kui uhiuus tsikkel sõidab ukse ette. Vello ei kiirusta mahatulekuga, vaid silitab masinat, jalad harkis kahel pool ratast.

Madligi katsub käega uut kaupa ja leiab, mida öelda: «Näh, hoiab kui sikul sarvist kinni! Näh, istub kui ratsul sadulas!»

«Sul, Madli-tädi, ei maksa midagi kahetseda, et hobusetall tühjaks jäi...» arvan ma.

Krahvi veri

Selge sügispäev helendab kõrrepõldudel, vili on osalt juba pekstud, tühjad redelid seisavad väljal nagu õrred, varesed puhkavad seal jalga ning aeg-ajalt lasuvad redeliharjadele muusträstarped. Rukkikõrt aga katab lihav ristikhein, pead tõstmata sööb hoolega sügiseselt rammus kari.

Laijal pikavaolisel kartulimaal käib masina järel kibe noppimine, niiske muld on pehme ja kobe. Esimestel kartulivõtupäevadel jääb selg vagude kohal küürutamisest valusaks, hiljem annab valu vähem tunda. Käsil on alles algus, võetud on vaid servake suurest väljast. Rahvast on koos igast perest, kuid küla on väheldane ja inimesi elab metsanurgas hõredalt. Annab kõvasti rügada, et siin, kolhoosi ääremail, vili ja kartulid lume alla ei jääks. Aga vaikselt laanekurus ollakse suured töörühmajad-rügajad, ja pole seda veel juhtunud, et viljasaak oleks jäänud väljale mädanema.

Käbe töörabaja on ka Ann, küpsiküüsi, usinasti korjab ta masina järelt mugulaid. Kui ta läheb korvitäit ära kallama, kõnetab teda kotte vankrile upitav brigadir Volts:

«Miks su mees tööle ei tule?»

Ann ei vasta musta ega valget, tõmbab pea õlgade vahele, vajub veel enam kühmu kui harilikult ja kaob valutava seljaga tagasi vaole. «Küsib ja küsib mitmekümnendat korda,» kurdab ta naabrinoorikule. «Mis

ta närib mu hinge kallal!» Ja Ann laseb jälle kätel kärmesti käia.

Naabrinoorik, minnes omakorda korvi tühjendama, pistab Voltsi hurjutama: «Naine vehib tööd teha, nii et hing armas, aga muudkui süüdistad: kus mees, kus mees! Kui sul meest vaja on, siis räägi mehega!»

Endine vana brigadir, oma küla inimene, on teist nädalat maohaavadega haiglas, noor brigadir Volts, kes teda ajutiselt asendama pandud, teab ja tunneb siinset rahvast pealiskaudselt.

Lõunal, kui Ann hakkab rada mööda kodu poole kühmima, läheb Volts temaga kaasa. Anne suust ei kuule ta ei-d ega jaa-d, vähese jutuga ja väsinud Ann jääb temast koguni hea tortsu maad maha ning laseb tal üksi silmnäolt üle kõrrepõllu metsaäärse majahüti poole minna.

Paljaid nurmi palistavad erendava poordina metsad. Madala heinamaasoonetsi taga on haavik kärepunane, kõrgemal põndakul kullendab kaasikukuppel ja mustendavad kuuskede tornid. Veerjanõlvalises nõos, mis nurmi lahutab, ruskavad pajud; sajujärgne vesi vuliseb kivide ja mätaste vahel. Metsast kõmataab paar püssilasku, kuhjavarada otsast tõuseb vares lendu.

Volts laseb tasast vilet, murrab mättalt putkevarre ja taob sellega vastu kummikute lotendavaid sääri. Pea on tal täis igasugu mõtteid, pilk aga puhkab värvi-rikkal vaatepiiril. Läbi ja läbi maainimene, on ta harjunud põldudest, puudest ja põõsastest seltsi tundma. Tema oma kodukülas on metsi vähem, põllud kõrgemad, künklikumad, luhad loogelise jõe käärudes laiemad — ilus on seal, aga ega ta meelest siingi viga ole. Peale kooli lõpetamist oleks Volts võinud ehk linnaski tööd ja edasiõppimise võimalusi leida, aga teda see ei tõmmanud. Poisikesena aitas ta emal karja talitada, tunamullusest alates aga kuulub põllutööbrigaadi; eel-

oleval talvel kávatseb ta minna traktoristiks õppima. Küllap ta kunagi ehk tuleb, künnab ja külvab nendelgi nurmedel siin laanekurus. Teraselt mõõdab ta pilguga välju — kivised paistavad need olevat, vaeva ja visadust nõudvat.

Majahüti tagant jookseb koer vastu ja hakkab klähvima. Aed õue ümber on lagunened, kuid vanad vaht-rad laotavad toretsevalt laiu verevaid oksti katuse kohal ja väikese akna all peenral õitsevad õõhalladest näpistatud hilised jorjenid.

Volts astub uksest sisse, kuid majas pole kedagi, ta pöõrdub tagasi ja seisatab lável. Koera haukumise peale ilmub pikk rühikas vanamees lonkaval sammul metsatukast náhtavale, jahipüss õlal, must kulunud kaabu kuklas.

Volts teretab ja seletab juba eemalt, mis asjas tulnud.

Vanamehel ei paista kiiret olevat. Pannud püssi püsti láve áärde, kohmitseb ta taskust paberossikarpi otsida, siis löõb välgumihklist tuld. Láve ees on pink, nad mõlemad võtavad istet. Vanamees kas ei kuulnud Voltsi või teeb meelega teist juttu:

«Mina siin parasjagu põmmutasin pasknáäre, káivad tammede otsas, tõrude peale maiad. Juba kümmekond olen teisi maha lasknud, jalad annan riigile.»

«Kah asi, mida anda,» pomiseb Volts.

«Muidu ei saa püssirohtu, ikka jalad annan ára! Lasen neid va vareseid ja pasknáäre, kulle kah.»

«Mis sa tühja — ilusa ilmaga, kibedal kartulivõtu ajal! Palk on meil aus...»

«Noh, sellest pole lugu! Küll eit hoolitseb leiva eest ja poeg annab suitsuraha,» vastab vana.

Volts on nende poega kord poe juures náinud — náigus poiss, sihvakas kui osi, ráágitakse, et mehhaanikuna töö peale tápne. Praegu siin vanamehega juttu

puhudes paneb Volts seda lausa imeks, aga küllap on poeg kuldsed käed emalt pärinud. Brigadir vaatab vilksamisi vanamehe poole ja peab tunnistama, et mis sihvakusse puutub, pole sellest vanalgi puudu.

«Kopikaid ma ei korja, see nüüd mõni mõis või asi! Ja mis head nahka on keegi rikkusest saanud! Küll töö ilma minutagi ära tehakse, pole seda karta, et tegemata jääb...»

«Muidugi, ega elu seisma jää, aga...»

«Eks sa loe ajalehest, igal pool maailmas muudkui tööpuudus — ju siis tegijaid ülearu!» õigustab end vana.

«Kus meil siin seda!» naeratab Volts. «Paljugi, mis maailmas!»

Vanamees lööb käega. «On elatud, aitab. Sõjasant olen, jalust vigane, miinikillud südame ümber... Nii kui liinile saadeti, nii piraka pihta sain, aasta otsa paigati mind hospitalis nagu vana kasukat. Eks see mu elu päästiski, et hospitalis olin, muidu oleks nagu nii uuesti tulle aetud ja vagaks tehtud. Nii mina mees tulin ikka hingega sellest möllust välja. Vaatan veel vähekesse maailmavalgust, mets läve ees nagu kuld, kõnnin püssiga. Mitu nahka on mult elu jooksul võetud, pole minust enam asja. Hospitalis õmmeldi liharäbalad küll tükiviisi jälle ilusti kokku, aga miinikillud jäid sisse, ei neid kõiki kätte saadud.»

«Kodus istumine igavaks ei lähe?» imestab Volts. Talle torkab silma, et aiapostid on viltu, värav ripakil, majahütt kaela langemas.

«Pole häda midagi, varsti algab jahiaeg, siis põrutan jäneseid. Tunamullu pidasime hulga meestega hundijahti, tänavu saab ehk põdrajahilegi kaasa mindud.»

«Paistab, et jahil oled sa kohe nagu terve mehe eest väljas?»

«Mis nüüd terve, aga kütiks kõlban surmalaupäevani. Ennemalt käisin jõudumööda metsatööl. Aga ega igaühel ole ühtviisi jaksu rasket tööd rügada — kui ülearu punnid, viskad võhma välja. Kidur ja põdur olen lapsest saati olnud. Ema oli mul mõisas toatüdurukuks, puusepaga ta küll paari pandi, aga eks mina ole ikka krahvi verd...» Vanamees kõhistab puhunaerda, siis hõõrub kõhna rinda lapitud särgi all ja kaebab: «Aga miinikillud on mul südame ümber...»

Võta kinni, kui palju tõtt, kui palju valet, kui palju invaliidsust, kui palju laiskust — mine tea seda «krahvi verd», mõtleb Volts ja silmitseb vanamehe kortsulist, muserdatud nägu.

Ann, kes töölt koju jõudes vaikselt laudaosmikusse on kadunud, tuleb nüüd värskelt lüpstud piimaga toa poole.

«Näed sa, lõunagi käes,» rõõmustab vanamees.

«Tõsi jah, mul on kiire, kuidas siis jääb?» tõuseb Volts.

«Ei minust ole asja! Aga kui sul, poju, vahel aega on, astu sisse, puhume ivake juttu. Kui jutuots lahti, küll siis leidub, millest vesta. Esimeses ilmasõjas käisin Poolamaal ära, teises, näed, vedas, sain kodumaal sähmaka kätte. Mõtled, et vaest inimest vaikselt metsanurgas on lastud rahu elada? Kus sellega, käsk kätte ja mine! Nahka on mult kooritud juba enne ilmale-sündimist! Nüüd, sandina, pean hõlbupõlve.»

Ann kobistab köögis. Külmanäpistatud jorjenid õitsevad.

«Jutumees oled sa kõva,» arvab Volts ja avab vil-tuse värava.

«Ega minuga igav hakka, seda ütleb nainegi!» kõhatab vanamees. «Kui juhtud mu poega nägema, ütle, et vaatama tuleks!»

Volts noogutab pead ja läheb.

Kui mõtlema hakkad, on ikka aegu olnud. Krahvid ja see ja teine... Inimene pole olnud inimene, vaid ori ja kahuriliha... Mõtted jooksevad Voltsi peas nagu looklevad nired. Pilk karedatel kõrrepõldudel, samumub ta kiiresti kartulimaa poole, kus traktorist juba masina juures õiendab.

Ja peatselt on Anngi oma vaiksel moel jälle platsis, selg kummargil, nõtkutab ta põlvi muredamuldsel kartulivaol.

Läbi laanekuru käib huntilvese salarada, põikab padrikust küla taha, viib üle niidu võsaalust pidi metsast metsa. Nagu hiiliv tiiger, liigub hääletult suur metsskass, pime öö on tema silmis valge kui päev.

Jahimees, muistsete ammuküttide järglane, kes päev läbi traktoriga põldu mööda põristanud, heidab õhtul õlised rõivad seljast, ja ennäe, seab sammud metsa poole.

Püss peos, varitseb ta kiskjat. Hoolega on jahimees laengut valinud, sest lask, mis ei surma, on ohtlik — pikaküüneline metselajas võib turja karata.

Õhtu-õhtult valvab jahimees, aga ei juhtu jaole, kui ilves maitseb metskitse verd, ainult korjuse leiab kütt. Tuhat tulist vannub jahimees, uurib murdja jälgi ja nuputab püünise seadmise plaani.

Lapsed, kes mättailt marju nopivad, tunnevad kõhedust ja peavad seljatagust silmas; koju minnes annavad nad laaneteel jalgadele tuld.

Kahvapoised, kes öösel läbi metsa jõelt tulevad, vakatavad igast krõbinast, sest mine tea, äkki luusib läheduses pikk-küüs ringi.

Päeval, kui huntilves püünisest leitakse, on kütt tehtud mees. Saak üle õla, laseb ta end pildistada.

Laanekuru rahva albumeis on ennegi jahipilte, mehi mahalastud huntide ja metskultidega. Uus pilt saab nüüd aga aukoha. Seda pilti vaatavad lastest rauakadeni kõik laanekurulased, sest see kinnitab nende usku oma jõusse.

Iga inimene kasvab oma nimega kokku — nimi on sõna, mis saab lihaks, omandab näo, võtab kuju, hakkab elama. Nimi toob su neile silmade ette, kes sind tunnevad.

Eppu teati ja tunti. Aeg-ajalt võtsid naabrid tema nime suhu ja ütlesid:

«Epp jõuab igale poole.» Ning kui neil juhtus hädasti koduhoidjat tarvis olema, lausused nad: «Palume päevaks-paariks Eppu.»

Ka tuttavad võtsid ta nime suhu, nad tähendasid:

«Epul ikka veel noor hing.» Ning kui nad mõnel puhul tahtsid teda oma nõusse saada, siis sõnasid: «Vaja küsida, mis Epp meie asjast arvab.»

Sugulased rääkisid:

«Epp, vaene, on vaeva küllalt näinud. Aga tal on käbedad käed ja läbisaaaja iseloom, ega ta kellelegi koormaks jää.» Või siis: «Eppu peavad lapsed ikka meeles, käivad vanainimest vaatamas.»

Ametlike dokumentide järgi oli Epu nimi Ephgenia.

Aga isegi peale surma, kui ta mullas puhkas, ei meenutanud omaksed, tuttavad ja naabrid teda teisiti kui Eppu.

Ametlik nimi jäi paberile nagu tühipaljas silt.

Kebjake

Hallil vihmasegusel sügisõhtul sõidan igavust tundes linna poole. Sellise ilmaga libisevad põllud ja asulad silmist kuidagi ähmaselt mööda, kuna aga võserikud otsekui hallust täiendades silma torkavad. Maa on kulukarva, puud raagus ja kusagil ei paista eredamat laiku.

Poolel teel saan endale sõidukaaslaseks treeningpükstes koolilapse. Kolmnurkse heleda rätiku alt ulatuvad pihani kaks tihedat juuksepatši ja näputäis tedretähti ta ninajuurel on otsekui taevast sinna sadanud.

Tüdruk vaatab vilksti autoaknast välja. Küsin talt, kas ehk sõidame ta kodust mööda? Vastuseks on peanoogutus.

«Katused paistavad sealt eemalt metsatuka äärest, näete,» osutab ta uduvinesele maastikule, mis ilmselt näib tema silmis hoopis kaunimana kui minu silmis, kellele see koht on võõras ega ütle esialgu kuigi palju. Kuulen tütarlapselt, et ta käib esimest talve linnas keskkoolis, isa olevat kolhoosis autojuhiks, vennalgi olevat roolihoidmine selge, töötanud suvel koolivaheajal traktori peal.

«Vend on juba päriselt nagu mees, isastki pikem,» räägib tüdruk. «Lapsena mängisime seltsis, nüüd oleme mänguks suured, aga sõbrad oleme sellegipoolest.» Ja otsekui väga südamelähedast asja usaldades jutus-

tab tüdruk: «Mullu kevadel tõi vend mulle Kebjakese. Ühel pühapäeval läks vend isaga jahile, olid raba peal tetri varitsenud, polnud tühjagi saanud ja hakanud läbi raiestiku koju tulema, kui järsku sattunud kitsepojale. Ju sellel oli mõni salakütt vist ema maha lasknud, kuidas ta muidu nii jõuetu ja näljas võis olla, et lamanud rohu sees maas. Vend tõi ta koju. Mina vaatasin esmalt, mis see on tal kägaras süles — nagu oleks jänes, aga kole pikad jalad! Siis otsisin luti, panin sooja piima pudelisse ja hakkasin imelooma jootma. Oskaski imeda! Teisel hommikul võttis juba jalad alla, aga peatselt kõpsis kenasti joosta. Allikast ta veel üldse juua ei mõistnud, ja ei saanudki teda muudmoodi jooma õpetada, kui kastsin ta nina vette ja pistsin talle sõrme suhu, siis hakkas riitsima. Küll ta oli armas! Kuidas ta iga päevaga ilusamaks muutus, ja muudkui käis mu kannul nagu kutsu! Nimeks panime talle Kebjake. Imelik küll, et metsloom võib nii tark olla, ta teadis oma nime ning tuli kutse peale kohe juurde. Kui vend õhtuti küüni heinakantsile magama heitis, magas Kebjake küünilävel nagu hea metsavaim. Sügiseks kasvas ta päris suureks, kuid metsa ei läinud. Aga ega metsloomi tohi kodus hoida. Siis pidas isa metsavahiga nõu, ja vastu talve viidi Kebjake looduskaitsealale kuhugi Jõgeva kanti, kus loomi pidi toidetama ja hoitama, nii et seal nad siis võivad vabalt elada ja neil on jälle pojad. Meil vennaga oli küll kahju teda ära anda, aga ju Kebjakesel on seal vabaduses siiski parem. Peaasi, et ta üles kasvas, eks!»

Olen unustanud halli vihmaseguse ilma üksluisuse, nagu oleksid sesse tekkinud eredad laigud. Tütarlaps vestab:

«Tänavu suvel andis metsavaht minu hooleks taime-
aia, rohimist ja kõplamist oli seal küllalt. Kas pole

imelik, et puutaimed on algul niisama abitud ja tibatillukesed kui porgandiidud — ometi millised tugevad puud neist kunagi kasvavad!»

Oleme jõudnud linna. Koolilaps võtab kärmesti kohvri. Soovin talle kõike head.

Kebjake, mõtlen ja vaatan talle järele. Suvest päevitunud, terve ja värske, kaugeneb ta kergejalgselt ning reipalt kivimajade vahel. Kes teab, kas ei lähe sealt tulevane zooloog, bioloog, melioraator või milleks tahes ta võib õppida — kõik on võimalik, kõik on ees. Kuidas ta ütleski: millised tugevad puud neist kunagi kasvavad!

Ärkliaknal

Räästa all on väike aken, mille raamidelt värv ära kulunud. Talvel seisab ärklituba tühjalt, aga igal kevadel tulen ja pesen akna puhtaks. Selles toas on kaks põhukotiga koikut, üks pärit sellest ajast, kui ma alles algkoolis käisin, teine on ema-kadunu süng. Niisama vanad on triibulised kodukootud tekidki. Veedan siin suvepuhkust koos oma lapseohtu tütreaga, kelle unistused tõelisuse piirist ühtelugu vabalt üle astuvad. Iga päev kujutab ta endast mängult keda tahes, koopaelanikust kunstnikuni. Metsas on tal oks-test onn lepakoorest torbikute ja samblast asemega; puu otsas on tal kord pesa, kord vaatetorn, vanast suitsunud vihusaunast aga on saanud päris muuseum, sinna on tassitud logisev järi, vana vakk, vitsik, külimit ja muud kolu.

Tal on oma maailm, mis tekkinud loetud raamatute ja nähtud televisioonisaadete mõjul, ta on uue aja laps. Ta kihutab jalgrattaga ja kujutleb end avarate legendike ratsanikuna, ta ujub nagu kala ja kujutleb end amfiibinimesena, ta on sõitnud lennukiga ja sellest piisab, et oma mõtetes lennata ühelt tähelt teiselt.

Tema suurele kujutlusvõimele vaatamata mahume mõlemad tibatillukesse ärklituppa. Sisustuse osas vajame üpris vähe, sest meil on kaasas palju mõtteid ja need täidavad tahes-tahtmata kõik kohad.

Ärklitoa akna kohal räästa all on pääsukese pesa. Me ei puutu sellega enne kokku, kui pojad pesast välja tulevad. Nüüd nad õpivad akna ees lendamist ja me teeme nendega tutvust. Ikka jälle liuglevad nad õhus ringi ja pöörduvad aknasimsile tiibu puhkama. Üks pääsupoiss on eriti visa õppust võtma, teised on lahkunud, aga tema tiirutab ikka alles siin. Aeg-ajalt lendab ta otse vastu ruutu, vaatab uudistavalt oma läikivate silmateradega tupp ja toksib nokaga klaasi pihta. Nähtavasti ei võta ta mõistus kinni, kuidas läbipais-
tev klaas võib tema lendu takistada. Ta peksab tiibadega vastu akent, nagu tahaks sellest läbi pääseda.

Mu tütar paneb «Nils Holgerssoni» käest, jälgib võlutult pääsupoissi ja sosistab:

«Nagu nõiutud, ta tahab sisse tulla...»

Kardan, et pääsuke võib haiget saada, seletan, et ta on veel väga noor ja rumal ega oska hästi lennata, aga et küllap tal sügiseks on kõik selge.

«Nagu nõiutud,» kordab mu tütar oma mõtete küt-
kes ja lükkab aknapooled lahti.

Pääsupoiss teeb tiiru akna ümber, aga siis lipsab otse tupp. Ta noored tiivad vehklevad tormakalt, nagu pimestatult keerutab ta toas ringi, põrkab aga vastu korstnajaalga, saab viga ja on puhu aega üsna oimetu.

«Kas ta sureb?» kohkub tüdruk, ja nutt kurgus, võtab tuksleva linnu õrnalt pihku, soojendab suu ligi.

Pääsupoiss toibub, siputab end veidi ja lendab vurdi aknast välja. Tütar vaatab talle järele ja ütleb imes-
tades:

«Ei olnudki nõiutud!» Ta seisab aknal, ja kui ta os-
kaks lennata, siis tõuseks ta lendu. «Kas pääsukeste

teekond ikka tõesti on nii pikk?» küsib ta ja võtab uuesti «Nils Holgerssoni».

«Jah, pikk. Aga võib-olla ei unustata sellest hoolimata oma esimest lendu...»

Õhtutaevas on puhas ja pilvitu, sini-sinine.

Sõit kaunisse loodusse

Istun Juhani kõrval kabiinis, ta kääneb suure, sedapuhku tühja metsaveomasina küla vahele ja auto hakkab sügavates rööbastes rappuma. Mu pilk libiseb üle kingupealse kõrge käokuusiku ja oru heleda ööbikukaasiku. Aga ka lepapadrikust pole puudu, see ronib kohati otse teeveerele.

Siin-seal pleegivad harvad majadekobarad ereda päikese käes. Teeäärsel õueväraval trallivad lapsed, võilillenutid peos, valged juuksetukad päikesepaistet täis.

Juhan nimetab neid ristitütardeks, ja juba ta hõikab, et kas te ei taha sõitma tulla. Muidugi nad tahavad, ja sedamaid ronivad kaks kena tüdrukutirtsu krapsilt autosse. Võtan nad põlve peale. Kaugemale kui ojasilani ei tohtivat nad sõita, aga sellestki on neil rõõmu laialt.

Osutan teeäärsetele lepapõõsastele ja küsin:

«Siin võsa all kasvab vist kannikesi?»

«Kasvab küll, tänagi noppisime,» sädistavad lapsed.

Püüan kujutluse varal magusat kannikeselõhna haista, ent sõormeisse tungib äkki mingi terav vänge hais — ja enne kui jõuan silmaga pilgutada, pistavad lapsed pillima ning kiljuvad:

«Näe, mürgikülvaja, mürgikülvaja! Me ei saa enam koju minna, me ei saagi enam koju!» Mööda nende

kullakaid põski hakkavad veerema pisarad kui herne-
terad.

Satun segadusse, et mis siis nüüd lahti on. Ma ei näe kusagil midagi erilist, ainult üks traktor töötab tee-
pervel võsa veeres.

«Ega te ometi traktorit kardate?» küsin.

«Ei, ei, aga see külvab ju mürki!» pillivad lapsed.
«Ema ei luba meid sinna minna, kuhu mürki on kül-
vatud, sest siis me sureme ära!»

Saan aru, et lastel on tõepoolest lausa elu eest hirm
nahas.

«Heh, siin on paraviisi käimas seesamune võsa-
tõrje,» seletab Juhan, sülitab ja suleb küljeakna.

«Vii lapsed autoga tagasi, kui nad kardavad,» hak-
kan Juhanit paluma. Ta pöörabki enne ojasilda otsa
ümber, sõidame tagasi. Seejuures pruugin ma suud:

«Kõiksugu niidumasinaid välja mõeldakse ja valmis-
tatakse, kas ei saaks meisterdada ka võsalõikajat, siis
poleks vaja mürgiga mässata?»

«Võsalõikaja? Heh, kukepea! Iga vabrik teeks selle
valmis! Küll see käiks sama libedasti kui habemeaja-
mismasin mööda lõuga,» arvab Juhan.

Lapsed rahunevad, kuid õiget naerulusti neil enam
pole, koduvärvavas vudivad nad tagasi vaatamata toa
poole.

«Küll on argpüksid,» muheleb Juhan.

«Ses asjas on lastel tuline õigus: mida rohkem nad
oma elu eest väljas on, seda parem. Tont teab, kuhu
igasugu tõrjevahendite kasutamisega jõutakse —
võib-olla edaspidi selgub, et mõni neist ongi ohtlik?»

«Mis see tühi — inimesele ei tee midagi!» lööb Juhan
käega. Aga viivu vaikinud, räägib teisemal toonil:
«Mullu sõid mõned lehmad sisse seda pritsimisest
rikutud heina ja jäid põdema; sügisel praagiti karjast
välja, läksid lihunikunoa alla.»

Jõuame põldude vahele, siin on õhk puhas. Viljaorased on erksalt kikkis ja noolivad päikest. Lõoke kesk laotust seisab oma hiilgeaja tipul ja laseb trillereil vabalt voolata.

Lõolaulust heliseb ka karjakoppel, kus ruuged ja rusked lehmad keelega värsket rohtu nilpsavad, nooremad loomad on silmanähtavalt vallatust täis, justkui oleksid nad kevadisest päikesest pisut purjus. Kui siin kopliäärsel söödil priske pull ketis jõriseks, siis arvatavasti ammuksid veised võistu tema poole, aga pulli ei ole. Muidugi ei puudu kolhoosis spetsialist, kvalifitseeritud tööjõud, kes sooritab kunstlikku sigitamist nagu kord ja kohus. See spetsialist, keda rahvas lihtsalt «pulliks» nimetab, kihutab mootorratta või autoga aina külast külla, väljakutsed pommitavad teda küll suusõnal, küll telefoni teel, nii et ei anta talle ööl ega päeval asu.

«Teenib tublisti, aga ühtsoodu peab sõidus olema, tülikas amet, — mehel pole ajaraasu, järjest vesi peal,» pajatab Juhan.

«Oi heldus, aga seda töökoormat saaks ju õige lihtsal viisil kergendada,» panen ma imeks.

Kuid Juhan arvab, et kergendust pole ette näha.

Tolmupilv taga, vurab auto edasi. Möödume laine-tavast rukkiväljast ja õitsvast aasast, kus jalutab saledasääreline toonekurg. Siis paistavad jälle hooned ning õue all kopliaias punetab kari mullikaid.

«Sellised toredad vissid igatahes tasuvad vaeva ära,» kiidan mullikaid. «Aga inimest liigse tööga koormata siiski ei maksaks.»

Sõidame käänakulist teejuppi mööda liiga-looga Juhani koduõue. Sõbralik jahikoer Laika jookseb saba liputades peremehele vastu.

Leide, Juhani teinepool, on peenramaal kapsaid istutamamas, ainult vanataat koperdab õues puupinu juures.

Juhanilgi on enne õhtut üht-teist tegemist ja ta tahab mind tagatuppa sohvale istuma panna, et ma seal televiisorit vaataksin ning aega viidaksin, aga sellega pole ma päri, mulle meeldib väljas uidata ja ümbrust vaadata. Laika on lahkesti nõus mind saatma, ent Juhan tahab teda ketti panna, et ta jahikeelu ajal minuga metsa kaasa ei jookseks jänesepoegi hirmutama. Et koerale vabadust nõutada, annan lubaduse metsa mitte minna.

Kõnnin kummelihõngusel õuel ja marjaaias, kus sumisevad mesilased, õitelt mett korjates. Kui peidan näo sireliõitesse, hakkab üks mesimumm mu pea ümber pünisema ja tabab oma nõelaga mu kõrvatagust. Olen kuulnud, et selline valusavõitu süst on tervisele kasulik, mis siis muud kui aitüma.

Peatselt silman lauda taga peenramaal Leidat ning sammun sinnapoole. Laika jookseb teadustajana tuhinal minust ette.

Leida sirutab selga ja kohendab rätikut.

«Sina nii tulivirk, ei peagi pühapäeva,» lausun talle.

«Pole mahti! Kolhoosis said juba kõik — peedid, kapsad, kaalikad — möödunud nädalal maha istutatud. Oota kübeke, pistan need taimed siin käest mulda, eks siis lähme koju.»

Pakun Leidale oma abi. Muld on soe ja pehme nagu vill vakas.

Kui kapsamaalt tuleme ja tuppa astume, on pudel lauale ilmunud. Taat paistab õige hakkamas olevat ning otsib kapist pitsklaase. Ka Juhan on tuulejaki seljast varna heitnud. Perenaisel ei jää muud üle kui kähku suupistet tuua.

«Meie pool peatoiduseks ikka soolaliha ja heeringas,» lausub ta seejuures.

«Nõnda neh,» kinnitab taat.

«Küll kuluks vahel värsketki ära,» ütleb Leida.

«Nõnda neh, miks ei kuluks,» kinnitab taat takka. «Aga kust seda värsket võtta! Alles eilegi mõtlesin, et kena kevadine aeg ja laupäeva õhtu, kui läheks õige jõe äärde. Konnad ka krooksusid, nii et särgi peaks roo sees olema. Poole ööni konutasin kaldal, aga ei näinud ma kalapoegagi. Vanasti, kui poisike olin, tõin küünrapikkusi purikaid koju. Nüüd on kalad ei tea kuhu kadunud. Mullu sui võttis vähikatk vähid-vennikesed ka viimseni ära. Paistab, et jões pole eluvaimugi.»

«Heh, võib-olla sul lihtsalt ei näkanud,» sõnab Juhan. Aga viivu pärast jätkab: «Või kes teab, milles viga? Ega vete puhtuse eest muret tunta. Nüüd on moodi läinud metsaistandikele, et võserik noort metsa ei varjaks, külvata sedasamast mürki või mis ta on.»

«Luiskad vist,» kahtlen.

«Ei mina luiska! Käsk antakse metskonnameestele kätte, kuhugi ei pääse, muudkui peavad laskma voolikutel käia. Eeskirjades on pritsimise juures isegi maskid ette nähtud, aga kui neid pole, mis tühja, las aga käia.»

«Jäta jutt! Kuuldagi ei taha,» hüüame Leidaga mõlemad kui ühest suust. «Ja mis siis sedasi linnupesadest ja metsloomadest saab?»

«Kultuur nõuab ohvreid!» vastab Juhan ja võtab lohutuseks pitsi viina.

«Katsetada võib paljugi, aga mis on kahjulik, see ei lähe läbi,» vaidlen vastu.

Toas tundub umbsena, vaatan, aknast paistab roosakas õhtutaevas ja mõni sinetav pilverünk. Tõusen lauast ning astun õue.

Õhk on lämbe, tuul soikunud. Istun pingile oma mõtteid mõlgutama ja toetan selja vastu majaseina. Siis jälgin koju ruttavaid mesilasi ja kinnisilmi kuu-latan taru mõnusat suminat.

Korrage mulle viirastub, nagu sumin mesipuus lak-kaks, nagu võtaks maad surmavaikus. Mis hirmus lugu, võililled, kannikesed ja sirelid, kõik haljendus on äkki mu ümbert kadunud. Metsa asemel laiub lage kõrb, ei linnuhäält, ei lehma ammumist, ei kusagil ühtki hingelist. Jõesäng on tühi mis tühi, mitte vee-piiskagi; kõikjal ainult tolmutpilved. Jäljetult upuvad tolmu katuseharjad, korstnad ja kurepesa.

Milline õnn, et Leida mulle käe õlale paneb ja mind ärkvele raputab. Tänuolik soojalaine jookseb läbi mu südame.

«Näe, äikesepilv on üleval,» ütleb Leida. «Küll on hea, kui tuleb sahmakas vihma, kastab taimed ära. Eilegi sai terve suur väljatäis peete kuiva mulda just nagu tuhka istutatud — kui nüüd vihmaga õnnistab, lähevad hästi kasvama.»

Metsa kohal sähvatab piksenool, otsekui välgataks kuldne taktikepp, et kõuetrummidele märku anda.

«Kevadisest vihmast on metsale-maale ja kõigile kasu,» rõõmustab Leida, ja kogu hingest tervitan minagi esimesi rabinal langevaid vihmatilku. Siis puhkeb pahiinal vali sadu ega kosta räästavee pladina sekka muud kui hootist müristamist.

Toaski on tunda elevust. Leida jutt libiseb taimedelt pojale, keda nad Tartus koolitavad, ning sooja emasüdame sunnil toob ta albumi lagedale.

Silmitsen koolipiltidelt vastuvaatavat tõsiseilmelist noormeest.

«Õpib metsaasjandust, ta on tulevane metsanduse mees,» märgib Juhan ilmse isauhkusega, enesest mõista paneb ta pojale suuri lootusi.

«Nõnda neh, metsamees,» kinnitab taat takka.

Vihma järel on õhk, maa ja mets kõik imeväärselt värsked. Õhetav ehavalgus ja hõbedased uduviirud mähivad endasse rohetavad kingud. Kased lõhnavad

sirelitega võidu, ojavesi voolab vulinal jõe poole, ööbik
laksutab ja metsas kukuvad käod.

Mind valdab õnnetunne — tõepoolest, pole võrratu-
mat kui loodus ja pole midagi tähtsamat kui see, et
elu pulbitseks ja õilmitseks selsinasel maamunal.

Võlumets

1

Nii kui ma metsa jõudsin, pistis koeraklutt, kes minust maha ei jäänud, vaid kannul sirkas, larinal klähvima. Mõtlesin, et kes muu vastu õhtut seda rada mööda käib kui metsatöölisest vanaonu, ja seadsin juba suu sedamoodi nagu ikka, kui teel sugulasega kokku juhitud, et küsin, kuidas käsi käib ja kas naine-lapsed terved. Aga polnud see vanaonu, vaid põõsa tagant kalpsas sihile tuttav jahimees, püss õlal, ja käratas kohe kurjaga koera peale:

«Mis sa, rakats, kräuksud, vaat kui panen piraka su hoorataste pihta, siis sa enam ei luusi ringi, vaid sitsid kodus.»

Mind nähes venis suu sõbralikumaks ja ta möhatas: «Kas siis metsa poole minek või?»

«Tulin jah värsket õhku hingama,» vastasin.

«Hingama neh. Aga mis siin vastu talve hingata on, ei lillehaisu ega kedagist. Kui teeks õige suitsu.» Istus palgivirnale, tõmbas jopitaskust kortsus suitsupaki ja hea inimese poolest tossas peagi kui korsten, et mul oleks, mida hingata.

Polnud nagu sünnis kohe juttu ajamata oma teed minna, seepärast pärisin: «Kuidas siis jahiõnnega lood on?»

«Õnne või kedagist,» heitis ta käega. «Käisin kuhja man haavikuemandat passimas, aga või ta siis tuleb,

kui viksilt ootad. Tal trehvunksiga omad knihvid. Eile, kui mul püssi kaasas polnud ja haokubu tassisin, jooksis üks va tuttsaba mul risti jalge vahelt läbi, kõdistas, sunnik, kikk-kõrvadega mu põlvekindraid ja kadus kui õhk. Kodus rääkisin naisele, aga see veel hurjutama, et sina ka mees või kedagist, ei kraba jänesestki kinni. Mis eidel muud kui värske prae neelud, põdralihakäntsakas sai just eelmise päev ära lõpetatud.»

«Või siis sinul juba põdrajahilgi käidud? Kuidas sa raatsid põtra lasta, nii ilus ja uhke loom!» ütlesin.

«Küttimas käidud neh. Marssisime, oma küla mehed, kambas laande, load taskus ja puha. Öösel oli külm kergelt metsaalust kahutanud. Läksime, ajajad, laiali, teadsime, et siin põtru peab olema, aga kuskil pool mitte kippu ega kõppu. Vantsimine väsitas pikapeale nii ära, et nahk auras seljas ja keel vesti peal; viimaks sai päev juba õhtusse. Sina ütled jah, et põder on ilus loom ja kuidas sa raatsid lasta, aga kui sa oled sedasi päev läbi koera kombel ringi leekinud, küll siis tapaksid, kui saaksid, mäherduse rõõmuga nüliksid sindrit! Põdral head väledad jalad, narrib inimest, et vaat, ega te, kõnnid, mind ikka kätte saa! Küll võib viha teha, paganas! Kuldaurahadega maratonimeeski ei lиду põdra vastu! Ega kedagist, või siis minagi siin küla vahel poris sobrates vähe olen oma jalgu treeninud, vahel vintis peaga on andnud na turnida. Heakene küll, õhtul kuuleme metsas kanget raginat. Ootame, püss palges, et nüüd iga silmapilk hüppab põder välja, aga ei kedagist. Ja säh sulle, juba kostab hirmus ragin hoopis teisest kandist. Ragin raginaks, või sa tihedas padrikus kohe jaole pääsed. Pimedaks hakkas juba kiskuma. Siis korruga mitte kihku ega kahku enam, nagu oleks ragistaja justkui vanatühi ise maa alla kadunud. Tee mis tahes, mitte häältki, mets

vait kui sukk. Päriskõhedaks võttis, et kas kuulsime õige vaime või olid metsavana vembud mängus. Parata polnud midagi, kõmpisime koju, väsinud kui rondid. Ja teisel hommikul tagasi metsa. Kenal päevavalgel leidsime eilsed põdrajäljed üles, nii et polnud meil ühti vanatühjaga tegu olnud. Traalisime ja traalisime, jäljeots käes, kui äkki näeme: pajupöösaste vahel kaks põdrapulli sarvipidi koos, kangutavad, silmad punnis, vastamisi mis kole, ähivad ja puhivad, aga kumbki ei pääse paigast. Sarveharud vaheliti läinud, ühes puntras puha, ja lahti enam ei saa. Ma veel hüüdsin: lahutame nad koost, aga kus sa lahutad! Siis panime neile pirakad pihta. Sarved jäidki puntrasse, ei neid haruta ükski vägi!»

Kuulasin ja kuulasin, siis ütlesin naerdes: «Tohoh, kas tõesti? Teistrepes ei teatud ega räägitud sellest midagi...»

Mu pilk uitas metsas ringi, puud tundusid nii kodustena nagu omaksed, kelle näod ammu teada. Kuuse-
tüved habetasid, männitüved korbatasid, kasetüved käsntatasid, kuid ükski neist vigadest ei seganud suurejoonelist harmoonilist üldpilti.

Jahimehe paun oli tühi, polnud ta näinud jänest ega oravat, seepärast võttis ta kirbule oksale laskuva hallrasta ja lind langes, nokk alaspidi, maha me jalgade ette kuusepiide rägule.

«Ei mina mõista, mis lõbu võib inimesele püssipaugutamise pakkuda. Kõrvad paneb lukku,» tähendasin mina. Tema vastu:

«Pauk pihta on paras palk igavestele röövlitele!»

«Jõuad sa siin õigust teha,» kahtlesin.

«Peab jõudma — inimene ju ikka looduse kuningas.»
Vaatasin kõrvalt seda kuningat: kuivetu keha, kärsi-

tud käed, vurrukas nägu. Ei paistnud ta millegagi hiilgavat, välja arvatud suuvärgi poolest.

Nagu mu mõtteid aimates ütles jahimees: «Püssita on inimene ikka nõrk küll nagu väeti laps. Palja käega ei tee metsloomale midagi. Aga näed sa, mihuke väärt kaheraudne mul on: sihukesega mine või lõvijahile.»

Läksime metsa vahel sihti mööda edasi, vanamehel oli kangesti kahju, et tal polnud võimalik laskeriista võimsust kinnitada mõne toekama looma kui hallrästa hävitamisega. Siis aga näis talle midagi muud pähe turgatavat ja juba läkski jutt lahti:

«Vaata seda sihti, mullusel metsseajahil just seal selle käänaku peal me Lombak-Kaarliga pidasime vahti. Teised olid kaugemal, said ühe pesakonna jälile ja kuulsime laskmistki, aga meie juures oli kõik vaikne. Kaarlit hakkas jooksva vaevama, istus, näe, sinna mättale jalga puhkama, laetud püss oli tal vaat nõndaviisi põlve peal, rihm sedasi alaspidi rippu. Tegime suitsu, kui järsku, enne kui jõudsime silmaga pilgutada, näeme, kuidas haavatud metskult kihutab täie vaardiga nagu keravälk otse meie poole. Ei me saanud mahti sõrmegi kõverdada, kui kult juba tulise jutiga meie kohal, aga ega ta meid pimedada valuga üldse märganudki, — ainult et Kaarli püss, pagana pihta, jäi talle risti teele ette, ja võta või jäta, kuldile just rihmapidi kaela. Kult pani parinaga edasi, püss lohinal järel, raua suuots õkva meie poole. Kus käis koletu kõmakas! Me Kaarliga kargasime kui kummi-pallid üles, aga haavlid susisesid mättasse. Ja kadus see kult kui põrguvürst, sinine suits taga. Hea veel, et leidsime püssi põõsastest kätte. Lombak-Kaarlil võttis eluajaks jahiisu ära, ei ta puuduta enam püssigi — ütleb, et mis kunst see laskmine ära ei ole, kui sigagi sellega toime tuleb. Vaene mees, mis muud kui kohkus ära.»

«Eks see kohuta jah,» arvasin mina ja heitusin mõttest, et mis siis, kui püss vahel tõesti sea käe läbi oma töö teeb.

2

Palgiveotee tungib sügavale metsa. Keset laant asub metsavahi maja, kilomeetrite kaupa ei ümbritse siin inimest muud kui iga seltsi puud-põõsad. Teed on tühimatel kohtadel palkidega sillutatud, suured kraavid sisse tõmmatud, sirges liinis sihid seatud, inimese kätt on küll tunda, aga metsa võim püsib. Ohtrasti on segametsi, enamasti hoiavad puud suguseltsiti kokku, mänd mändidega, haab haabadega, kuusk kuuskedega, kask kaskedega, kadakad, lepad, remmelgad, kõik puuliigid on väljas oma eluõiguse eest. Taimeaias kõiki sorte ei kasvatata, siin lähtutakse inimese vajaduste, metsatööstuse seisukohast, tarvis on tarbepuid, aga see ei tähenda sugugi, et teised liigid välja sureksid, ei, leiavad laanes kõik pinnasele vastavalt koha ja ruumi. Taimeaias on peenrad kenasti korralikult reas nagu koolipingid, küll on siin loendamatu hulk kuuse- ja männijütsikesi, lausa lust näha. Küsin metsavahi, oma sugulase käest, kuidas ta vahtkonna päratu suuri metsi läbi jõuab käia.

«Eks ma põrutan tsikliga sihte ja kraaviääri pidi. Metsaalust mööda muidugi tuleb jalgsi mütata.»

Ta on turske, jändrik mees, pikameelne ja pikaldane. Sellele vaatamata, et ta ringi sõidab tsikliga ja asju ajab telefoni teel, mis siia üksildasse kolkasse sisse pandud, on tas säilinud metsaelaniku karedust ja ürgsust. Mu suguvõsa seda tüüpi meeste mõjul olen alati rohkem hinnanud toekust, otsekohesust, koguni mõningast tahumatust kui lihvi ja peenutsemist. Metsavaht on oma eraklikus asupaigas hästi kodus —

igavusetundjad ja linna järele õhkajad on tehtud teisest puust kui tema. Tal on enda ümber tegemist ja vaatamist küll ja küll, äga muidu saa looduse eluga kursis olla. Eks see ole nii, kuidas kellelegi meelt ja silma antud või mis huvi kellelgi. Taimest võib tähele panemata mööda minna ja katki pole sellest midagi, aga on küllalt neid inimesi, kes ei saa jätta põnevusega jälgimata linde, loomi või taimi, kõik on neil teada, kus miski kasvab või keegi pesitseb.

Kaugel asulatest, jah, seda küll, poodigi seitse versta. Aga mis see ära ei ole, arvab metsavaht.

«Linnainimestel on pood käe-jala juures, aga neil jälle pole metsa; sõidavad, vaesekesed, suviti kümneid ja sadu kilomeetreid, et aga kuhugi metsa või vee äärde pääseda — ju neil siis linnas ikka king pigistab, või nagu nad ütlevad, õhupuudus lämmatab. Ja siis neid linnamehi, kes jahil käivad, voorib siia ka ühtepuhku, võiksid metsatööle tulla, kui vaheldust igatsevad, aga ei, kõigil oma asutused ja töökohad linnas olemas, tahavad, nagu nad ütlevad, muidu meelt lahutada. Käin siis nendega metsas kaasas, et nad oma meelelahutuseks loomadele liiga ei teeks ja rohkem ei tapaks, kui lubatud. Põtru liigub siin rohkesti, ja karugi elutseb laanes, aga praegu on tal uinaku aeg.»

«Võib-olla sul karukoobaski teada?»

«Kus muidu. Mullu sui oli säärane lugu, et peatusin raiestikul, kühveldasin kamaluga maast marju suhu, palava ilmaga oli kange janu, kui näen, karu ka seal, nosib mättalt maasikaid. Ei teinud ma temast väljagi nagu marjulisest kunagi, aga kui karu mind märkas, küll kohkus koledasti ja pistis tatsa-tatsa punuma. Või siis pätsu võis teada, et ta on kaitse all ja talle kurja ei sünni. Hoiab oma nahka, näitab end haruharva, üksikuks ka teine jäänud, mine tea, kuidas ta paari-line otsa on saanud.»

«Käid nii palja peoga, püssita metsas ringi,»
muretsen.

«Mis asja! Ei mina loomi karda. Ega loom inimesele
jahti pea, ikka vastupidi.»

«Kas sa ise jahimeheks pole hakanud, kui teistega
koos käid ja saak hea?»

«Olgu peale, pole minust küttijat. Isegi käib siin
jahimehi laialt, kes loomi kimbutavad. Ju peab lei-
duma ka mõni seesugune mees, kes metselaja eest hea
seisab. Häda on salaküttidega, need notiksid puha
maha, mis ette juhtub, kui trahvihirmu ei oleks. Sil-
mad tuleb mul teraselt lahti hoida, ega muidu saa.
Aga mõnikord kipub aeg nappima. Metsatöödega on
palju muret kaelas, ühtelugu kiirusta sinna-tänna,
nüüdki pean ruttama. Tohutu hulk puitu, mis siit
välja veetakse, küll sellest peaks saama ilmatu virna
paberit. Mõtle, taevani tõusvad puuhiiglased, ja muud-
kui kõik paberiks! Kust ka iganes laas maha võetakse,
sinna uus mets peale kasvab, nõnda et paber on iga-
veseks ajaks kindlustatud. Aga mis mul muud, peaasi
et mets haljendab ja elab.»

Kuna tal on omad toimetused, jätab ta mind üksi
taimeaeda. Vaatan talle järele, kui ta lai selg puude
vahele kaob.

Minu kõrvus on metsamüha alati peitnud palju luu-
let, ja kui ma lisaks veel mõtlen, et neist kohisevatest
puudest saab kord paber, palju-palju raamatuid, siis
lõppude lõpuks ongi mets puhas luule ja otsatu jutt.

3

Härmatis muudab iga oksa imetaoliseks: terve
metsatäis ehistööd, kõige peenemat, puhtamat filigraani —
pakasepoisi meistriteos. Viimane kui raagus
kõrreke, mis sügis läbi tuhkatriinulikus kehvuses ja

halluses kõõtsutanud, on üleöö ehitud karra ja kul-
laga. Pikad pärlikeed palmitsevad kaskede paljaid
kaelu, loendamatuid tärnikesi on puistatud kuuskede
õlule, hiilgavaid autähti kinnitatud mändide tumeda-
tele kuubedele. Pidulik rahu on maad võtnud, tormid
möödunud, isegi tuulesosin on vaibunud.

Seisan lummatud pilgul ja otsin vanu tuttavaid
pahklikke, sammalseigseid puid, aga neid nagu
polekski enam olemas, nad on teiseks muutunud, uue
kuju võtnud. Justkui oleks mingisugune pidulik hetk
igaveseks liikumatult tardunud — mõni ilusam, püha-
likum silmapilk. Mõrsjalik härmatis laotub üle metsa.

Mida vaiksem on ümberringi, seda valjemini näib
tantammi trummeldavat mu süda. Tundub, nagu kuu-
leksin verd oma soontes vulisevat, aga ei, vuliseb hoo-
pis ojavesi jääkaane all: kohati on veesilmad lahti ja
neiski peegeldub lumm. Hääletult voolavad puukoore
all elumahlad, hääletult immitseb vaiku — näiline tar-
dumus on ainult uni, pikk magus uni, millest kord
taas virgutakse.

Lume alt piiluvad ererohelised karukollad nagu
kulumatu rüüjuvaip, mis püsinud iidamast-aadamast
tänapäevani. Astun sel vastupidaval kaugeleulatuval
vaibal määratu laia metsakatuse all.

Vaikust segamata, peaaegu kuuldamatult vilksatab
puude vahel kaunitar — metskits. Sujuvalt möödub ta
minust, kallutab ruuget pead ja heidab vilka haldja-
pilgu. Hoian hinge kinni, et ta ei ehmataks — mets,
see võlumets on tema päralt.

Rähni laastud

Mets suigub veel koiduunes, kui Mati kirve õlale heidab ja kodust lahkub. Nõnda on see kordunud igal hommikul, suvel valges, talvel poolpimedas.

Tihedas koivaluhämus ringutavad puud oma paljaid oksid nagu tugeva kondiga lihaselisi jäsmeid. Langevad lehed vedelevad maas otsekui riidehilbud. Rõske tuul pressib peale, surub raagus kased looka. Aga paksukasukalised kuused ja männid pakuvad kehakatteta jäänud puudele tuulevarju. Mets nagu hoiaks omavahel kokku.

Mati madal kogu sulab metsaga ühte. Suurte kummisäärrikute tõttu on tal metsaoti raske samm. Vähehaaval harjuvad ta silmad hämarusehäguga ning eraldavad maas kände ja kive kui muhumügaraid. Mustav metsaalune peidab hiireõõsi ja mägraurge. Kuigi urusolijaid pole näha ega kippu-kõppu kuulda, elavad nad siin ja jätkavad oma sugu. Mati võiks kas või kihla vedada, et nad oma koobastes jäävad kuulata, kuni ta sammud on möödunud.

Kuiv oksaraag raksatab ta jala all ja võsastikus ööbinud nurmkanad ehmatavad parinal lendu.

Mati laseb naljaviluks tasast tedrevilet, muheleb ja lirtsab läbi hammaste sortsu sülgel. Raiesmikul vaatab ta ringi, kas mõni jänes ei juhtu üle tee jooksma. Kuid kõik on vaikne.

Või jänesejussil nüüd sügisesel saamaajal mahti

metsas põõnutada, mõtleb Mati. Jänes, va orasetäkk, käib, maiustab kapsaaedades ja haljastel rukkipõldudel.

Rajaäärses heinakulus on põdra magamisase alles värske, kuid öömajalist ennast pole enam kohal, küllap on läinud salusse einetama.

Kivirahnuliste liivakallaste vahel vuliseb oja, millele paar palki purdeks peale pandud. Mati ei peatu, aga heidab siiski korraks pilgu vette, mis päeval päikese käes on kuldne, hämarikus aga must kui tõrv. Seal elutseb liivarulle, kõiksugu mardikaid ja puruvana-kesi. Matil ei ole nendega asja, aga poisikesepõlves puutusid nad vahel talle pihku ning pakkusid huvi. Need oleskid on harva nähtaval, aga teadagi ei kao nad ojast kuhugi, hingitsevad seal peale ühtsoodu.

Siis viib rada läbi kõrge videva kuusiku. Mati kõrv tabab tuttava märguande: toks-toks, toks-toks. Igal hommikul on siin-seal mõni rähn usinasti ametis, varakult platsis nagu Matigi. Kus aga puul viga küljes, tõuk sees, kohe on rähn jaol justkui päris kirurg — uurib, katsub, kuulatab. Rähnipea tugevust on Mati tihtilugu imetlenud. Haamrigagi annaks kõvasti taguda, enne kui raudnael nii sügavasti puutüvesse läheks või peitel laaste lõikaks. Raske amet on rähnil, sel peaga töötajal. Ei tal ole hõlpus laanepuude terve eest hoolt kanda. Ikka püüdlikult, ikka toks-haaval! Mati teab omast käest, mis tähendab hommikul värske jõuga alustada ja õhtul väsinult lõpetada.

Ära ütle midagi, et kas on linnukesel muret, mõlgutab Mati. Ei siin ilmas aeta ühti ainuüksi hõlpu taga! Laasthaaval raiub rähn ja jätab oma märgi kui pitsati puule. Raashaaval toidab ta ennast ära, ja kui tal pojad on pesas, täidab ta nendegi pisikesed pugud, aga vaeva ta, visa vend, ei pelga ega põlga.

Sammu kiirendades jõuab Mati langile, kus ootab eiline tööjärg. Puhtehahetuses lõdisev haava- ja paju-võserik laotab okstevõrku üle ridamisi istutatud kuuskede. Noort metsa lämmatava võsa vastu ei aita muu, kui lase aga kirvel käia. Algul avab raiuja hõlmad, siis viskab vatikuue seljast, pärastpoole teeb särgikaelusegi valla.

Kui Matil on juba nahk soe, jõuab metsapunktist tööle ka tema paarimees.

«Pimedas tule ja pimedas mine, müttä metsakolkas nagu viimane mohikaanlane,» kirub paarimees tusa-selt. «Kas mul vaja on siin närutada ja rügada? Mis mind, lahtist laastu, siin pärapõrgus kinni peab? Pole mul peret ega pidet. Vaat kui võtan oma seitse asja selga ja näitan metsapunktile trääsa! Nutku pealegi tüdruk mu järele ja kurtku, et metsast tuli, metsa läks! Mis mul viga mujal õnne proovida?»

«Lõõbid niisama, ei sa lähe kuhugi,» arvab Mati ja uurib ilma.

«Hommepäev teen sotid klaariks. Ega see ole ainus ankrupaik. Igal pool käib elu mürina ja kärinaga, muudkui pane aga pihta ja anna aga minna. Võimalusi on tuhandeid.»

«Seda'nd küll. Aga tead, mine kuhu tahes, kui sul juuri all ei ole, ei jää sa kusagil pidama,» arvab Mati.

«Ükstapuha! Ühes kohas tüütabki ära, ja peaasi, et rubla jookseb. Sina siin kasvatad sammalt selga ja pead metsa nagu oma teiseks koduks. Õige mul asja! Pole ma sinusugune pesahoidja. Siin sa sündisid ja siia sa sured.»

Mati ei lausu sõnagi, hoiab oma teada, mida mõtleb. Viimaks ütleb:

«Jah, kus see parem, siin kena mets käe-jala juures.» Ta surub kirvevarre uuesti karedasse pihku, vaatab paarimehest mööda ja räägib: «Hulk puid on laa-

nes mahavõtmiseks ära märgitud — talvel võiksite jälle seltsis mootorsaed vinguma panna.»

«Eks näe,» urahtab paarimees.

Siis pauguvad kirved ja raginal variseb raiutud haava- ja pajupadrik maha hunnikusse. Noored käharad kuused rohetavad igihaljalt ja jõuliselt sügispäeva kasinas valguses. Vihaselt rabiseb rahepagin ja tuulepööris lõõtsub üle metsa. Läbi vihurite mühina kaiguvad kirvehoobid: toks-toks, toks-toks.

KUIDAS KELLELGI

Taru Iida peavari alevikuserval pole enam see, mis uuest pärast, kui ta teelahkmel oma ereda rõduga oli siranud nagu väike tipp-topp korras nukumaja. Nüüd on hoone luitunud ja rõdu viltu vajunud, sest paljukest vana üksik naisterahvas ikka jõuab, kui mehekätt toeks pole. Hoolitsev abikaasa on ammu mullas, aga tütest pole avitajat loota. Iida saab väheke penssi, peab kanu ja võiks eluga rahul olla, kui murekoorem südant ei rõhuks. Aga nagu ta igäühele kinnitab, viivat mure teda hauda, ei sellest olevat pääsu. Ja üks ta ise seda asja muidugi tea.

Tollal, kui tütar Juta oli veel sülesoojaks, sussutas Iida teda, silmaterakest, lesknaise eriliselt hella emarmuga. Ei läinud Iida teist korda mehele, vaid töötas, et elab tütrele ja ohverdab kõik oma ainuma heaks. Alevikus oli ta tuntud oma kasinuse ja usinuse poolest. Ta kadunud mees, ehitusmeister, oli kenast kodust lugu pidanud ja tihti korranud, et see on õige mehe koda, — mis siis veel Iidast rääkida, tema elas igas tükis õige inimese viisi. Keegi ei saanud ta nimele varju heita, ja tõele peab au andma: hea kuulusega naisterahvas on Iida kogu elu olnud. Pikapeale muutus ta lausa uhkeks selle üle, et teda aina vooruse verstapostiks peeti, ja hakkas sellele, mis teised inimesed temast arvasid, liiga suurt rõhku panema. Kõiges, mida ta tegi või tegemata jättis, oli talle tähtis teistele

inimestele meelepärane olla. Või tal igakord kerge oli ennast ära salata ja muudkui püstipäi tööd rügada! Lapse hoidis ta puhta kui lille, majagi pidas ornungis, ametis käis ta apteegis, oli koristajaks. Igaüks alevikus teadis ja teretas teda.

Läbi ja läbi korralik inimene nagu ta oli, püüdis ta tüdart samas vaimus kasvatada. Aga harva leidub lapsi, kes tahavad käia vanemate jälgedes, liiati kui inimesehakatisele on antud elav rahutu loomus. Mida enam Iida püüdis tütrele selgeks teha, et õppimine on auasi, seda vähem Juta sellest hoolis; ka kodus oli ta põikpäiselt ranguse ja korra vastane. Tõrelda saamisest hoolimata jättis ta enda järelt koristamise ema hooleks, katsus muudkui ema silma alt minema lipsata ja aeles väljas ringi. Ei olnud tal armastust oma vaikse, valge, kergelt tärgeldatud kodu vastu, küll aga pakkusid talle huvi igasugused hulkuvad kassid ja koerad, naabermajade küülikud ja küla lehmad-lambad. Võib olla, et Iida oleks pidanud omalt pooltki teda just sel alal õhutama ja õppima suunama, mitte aga risti vastu seisma ja hurjutama. Võib-olla, kui Iida oleks suutnud tütre meelelaadi rohkem mõista, poleks nende vahel teab kui teravat lõhet tekkinud. Aga Iida jäi Iidaks ega võinud mustust, või nagu ta tähendas, «rop-pust» sallida. Ja Juta jändamist räpaste loomadega pidas ta roppuseks.

Kuni Juta oli veel lapseohtu, polnud sellest suurt häda, et nad emaga ühist keelt ei leidnud, aga mida aasta edasi, seda täbaramaks lugu läks. Mis südamega pidi Iida, see tasane truu hing, pealt vaatama, kuidas ta lihane tütar juba varakult kippus poistega mehkel-dama. Ema manitsemine ja nutt ei lugenud midagi, tüdrukul käisid poisid akna taga, üks ringitõmba-mine ühtelugu. Ei võinud Iida meelest rängemat saatusehoopi olla, kui et tütar teda ära teotab.

Aga ometi just see, mida Iida kõige enam kartis, tuli kätte.

Juta, vaevalt alaeast väljas, nägusanäoline, värske ja lopsakas nagu noor rohi, hakkas pihast paisuma, ootas last. Iida oleks häbi pärast maa alla vajunud, aga tüdruk ei löönud silmigi maha. Kuidas ka ema ei usutlenud, tütar ei andnud mingit seletust. Aga kurjad keeled teadsid kõnelda, et tegemist on hoopis üleaisalööva naisemehega, kellest tüdruku äravõtjat pole lootagi.

Iida ahastusel polnud piiri — au, mida ta kui ülimat aaret hoidnud, tallas tütar ühe ropsuga porri. Kui ta Jutale süüd luges ja etteheiteid näkku paiskas, võttis kangekaelne tüdruk kätte ja läks ta juurest peale lapsega mahasaamist hoopistükkis minema — kolis sovhoosi, keelepeksjate-parastajate ütlemist mööda teiste omasuguste seltsi.

Iida ohkis ja ahhetas, nutt kurgus, kurtis ta igaühele, kes tütrest juttu tegi, et küll olen mina endale kirstunaela kasvatanud. Siiski lootis ta, et tütar tagasi tuleb, kui häda käes.

Aga Juta ei läinud tagasi koju, katsus ise oma piskese Vamboga toime tulla, hakkas sovhoosis lüpsjaks, teenis kena kopika ja juhtus, et pandi autahvlilegi.

Iida ei osanud sellest otsemaid midagi head arvata. Et uuele arusaamisele jõuda, oleks ta oma kitsast aumõistet pidanud tublisti revideerima, aga see käis tal üle jõu. Ja ta süda veritses edasi.

Ometi oleks Jutal ema hoolt-armu hädasti vaja läinud. Noor ja pea tuult täis, ega ta just hoolitsenud lapse eest nagu kord ja kohus. Kes teab, võib-olla oleks ta suutnud Iidale selgeks teha, et nende perekonna au ei ole ühti päriselt maha tallatud, vaid et seda saab uuesti jalule seada. Aga Juta ei teinud katsetki emaga kõnelda, nüüd oli tema omakorda nooruse-

uhkust täis ja arvas, et pole tema asi emale «aru pähe panna».

Aasta pärast uppus Vambo õueäärsesse tiiki.

Juta eriti kaua ei leinanud, uued armusuhted leevendasid ta muret, — ja pealegi seisis ta elu ju veel ees.

Ent Iida on murtud inimene, üksik ja otsekui kokku varisenud. Pea, mida ta ikka püüdnud rangelt püsti hoida, on lumivalgeks härdatanud. Ja aeg-ajalt õhkab ta mõnele kaasatundvale tuttavale:

«Küll olen mina endale kirstunaela kasvatanud!»

Aga kes sellest küsib, mis väikesele Vambole kirstunaelaks sai.

Aianurgake

Olin asja pärast tulnud ega olnud mul kavatsust kauemaks jääda, istusin vaid ivakeseks majaesisele pingile jalgu puhkama. Nagu ikka, üks rutt ajas teist taga, kiirustamine oli just nagu harjumuseks kujunenud. Majalapsed — nende ema polnud veel töölt koju jõudnud — mängisid õues, neil polnud seda kiirust peal mis täiskasvanutel. Neil oli aega kasvada. Nende tõttamised seisid ees, mine tea, kui kaugel nad kord otsaga välja võivad jõuda. Aga praegu liivakastis mängides kulutasid nad veel kella tundmata muretult aega. Nende asi on sirguda, ja seda nad tegid. Laste askeldamist jälgides unustasin minagi kella vaadata, pöörasin näo vastu päikest ja tundsin mõnu põue puhuvast tuulehingusest.

«Ma tean kärbsenäpi pesa,» ütles mu juurde astuv väikemees, otsekui usaldaks ta mulle suure saladuse.

«Aga mina jälle tean, kus põõsa all sambla sees elab suur karvane mesimumm,» pajatas pisike tüdruk.

«Sa ütled seda säärase põnevusega, nagu pesitseks põõsa all lausa karumõmm,» lausus naerdes nende sõtsetädi ja istus pilguks mu kõrvale pingile; siis võttis ta mul käe alt kinni ja kutsus aeda vaatama.

Ka laste pensionärist vanaisa astus lähemale ning tuli meiega kaasa, ise kõneles:

«Ega meil siin küll suurt midagi näidata ole.»

Kadusime üle pea puude ja põõsaste rohelusse; siit-sealt puhmaste tagant kostsid peitust mängivate laste kilgatused ja pärnaokstes siristas lehelind.

«See hõbekuusk siin on umbes nelikümmend aastat vana, istutasin ta siis, kui sai siia elama asunud,» seletas pereisa. «Seal too laia ladvaga kuldrenett on mu kadunud naise nimepuu. Aga tütarde õnne peale panin hiljem kaks valget klaari kasvama. Vilja on nad kõik kandnud ja mõnel aastal on olnud saaki rohkesti.»

Aed ei olnud kuigi suur, poleks võinud arvatagi, et see siiski nõnda palju mahutab. Marjad põõsastel olid pooltoored ega punetanud veel, seda eredamalt paistisid silma lilled.

«Kahju, et sirelid enam ei õitse,» sõnas mu teejuht ja pühkis peoga laua krobeliselt kiviplaadilt kuivanud sireliõisi. Küllap selles põõsastevarjulises nurgas oli aegade jooksul tihtipeale mõndagi mõtet mõeldud, mõndagi asja arutatud.

Pereisa sammus ees, osutas käega kord siia, kord sinna ja kõneles:

«Sel sarapuupõõsal on ka igal aastal mõni pähkli-pusar otsas, orav käib neid suvel aegsasti üle lugemas, võtab arvele, ja kui juhtub, et sügisel muist pähkleid puudub, küll ta siis murrab pead, imestab ja otsib hoolega ringi.»

Lapsed tundsid seda oravat väga hästi ja pähkli-loost teadsid nad ka.

«Tolle kuldvitsa tõin kord kaasa oma sünnikohast, kui sinna kanti juhtusin, samuti need liivanelgid. Head naabrid omalt poolt on andnud üht-teist, või siis oleme teinud vahetuskaupa; kuldvihma sain üleaed-selt, jasmiini jälle teisest perest. Aga elulõng — selle tõi üks mu hea sõber sõja ajal, kui ta linnast maale põgenes, meile hoiule, et hiljem, kui leiab uuesti kindla peavarju, siis viib ära. Mulle hakkas too taim

kangesti meeldima, kasvas üles räästani, endal õied küljes. Oli teine nii õrn, aga maja tundus ta varjus kaitstuna, justkui elustaksid ta väädid halli seina. Selge see, et sõber tahtis teda tagasi saada. Mis teha, painutasin oksa maha, et ehk võtab juured alla, aga ei võtnud. Ajapikku sai sõber uue katuse pea peale ja tuligi oma elulõngale järele. Siis ei jäänud muud nõu üle, kui lõikasime juure pooleks — ja etskae, kasvama hakkas! Meil mõlemal hakkas ta kenasti kasvama.»

«Tõepoolest, te olete päris aednik!» ütlesin ja tahes-tahtmata tundsin teise tööst rõõmu.

«Kas nüüd seda, aga üks ikka aed südameasjaks ole olnud,» vastas pereisa.

Istusime puhmaste vahele pingile, me selja taha jäi võlvina kerkiv keldripealne, kus õitsesid kibuvitsad.

«Kui kodune!» Mu silmad puhkasid ümbritseval haljusel. «Ja küll on lastel siin hea kasvada!»

«Seda'nd jah! Aga üks meil ole päris tavaline lihtne aiake. Selle keldri ehitasin ka juba õige ammu, ei mäletagi enam täpselt, mis aastal. No ega te näe seal küll midagi erilist. Aga sõja ajal, kui raudteesid pommitati ja siiagi mürske lendas, olime oma pere ja paari naabriga seal varjul. Jah, sessamas keldris. Ja õnnepidi läks — terveks jäime, kuigi peale pommitamist haigutas õues mürsulehter.»

«Oh aeg!» elasin kuuldule kaasa.

«Trallalla,» aga hõiskas äkki pisike tüdruk, «ema tuleb!» Ja juba ta pistis täie ajuga tulijale vastu. Ka väikemees andis jalgadele tuld.

Mina vahtisin endiselt keldri poole ega suutnud end ropsupealt lahti kiskuda mõtetekammitsast. Viivu välitel kujutlesin, et küll oleks hirmus olnud, kui praegu siin selle maja ja keldri, nende kuldvitsade ja liivanelkide, õunapuude ja elulõngade asemel haigutaks

tühi tallermaa, ei peret, ei lapsi... Siis kuulsin rõõmuga, kuidas pereisa lausus:

«Tänavu panin lastelaste õnne peale veel paar noort õunapuud kasvama, juurdusid hästi, ei või nuriseda, küllap ajapikku hakkavad vilja kandma.»

Peale tööd

Sel laupäeval on viimaste paberite kaustapanemine, büroolaegaste sulgemine, kirjutusmasinate katmine, võtmekõlin rahakapi lukuaugus, tühjade toolide nihutamine laudade taha kuidagi eriti pühapäevane. Kahe aknaga kontoriruum, mis tööajal oma kindlakskujuenenud asjalikkuses kujutab endast tõsist töövälja, muutub lõbusa hääletesumina tõttu õige koduseks. Koos sigaretisuitsuga hõljub ebamääraselt õhus hoopiski mitte ametlik, soe familiaarsus.

«Premia puhul kuluks väikesed tropid teha,» arvad mehed.

Aga naised, kel pere kodus ja toimetused toimetada, vaatavad ainult naerdes üle õla tagasi ja lippavad trepist alla. Ka raamatupidaja Linda Luide ruttab viivitamatult värava poole. Ta sammudes ja selles, kuidas kandekott ta käes hüpleb, on midagi heatujulist ja reibast. Kasvult väike, pruunis mantlis, mille varrukasuud toimele kulunud, kaob ta tähelepandamatult rahva hulka. Kitsas näos, mida varjab viltkübara räästataoline äär, on ühtaegu midagi nooruslikku ja vanainimeselikku, kord rohkem üht, kord teist, nagu poleks vaekauss päris tasakaalus, vaid kõiguks ülesalla. Ta ilme vaheldub kiiresti, samuti vaheldub pilk — töökaaslastele vaatab ta näkku usaldavalt ja otsekohevalt, üksi jäädes aga poeb pilk peitu langetatud laugude ja kortrust lahutatud kulmude vahele.

Selle kinnise, hajameelse pilguga käib ta paaris toidupoes, seisab järjekorras, ei trügi, ei sagi, liigub tähelepandamatult, ei võta kuskil palju ruumi ega viida liigselt aega. Midagi halli ja üksluist on selles iga päev korduvas kõhuorjuses; alles siis, kui kõik ostetud, mida hädapärast vaja, vaatab Linda ringi. Ta ümber askeldavad võõrad inimesed, igauks oma mõtetes, oma argipäevasuses, enamalt jaolt keskealised nagu temagi, enamalt jaolt töölt tulnud nagu temagi.

Trammile rutates märkab ta tänava ääres viinamarjade müüjat, peatub, kaalutleb viivu ja asub siis järjekorda — mitte enda pärast, tütre pärast. Üldiselt ta palgaga kuigi lahedasti läbi ei tule — mitte enda pärast, vaid tütre pärast. Aga täna on tedagi premeeritud ja ta otsustab osta viinamarju. Krae vahele kipuvad vinget lumepihulist tuult ei pane ta tähelegi, vaid seisab heatujuliselt ja rehkendab täpipealt välja, milleks ta preemiaraha kulutab. Linda Luidele tundub, et ta elu on viimastel aastatel lahendamaks läinud, kuigi väljaminekud tütre osas on kasvanud ja palk pole tõusnud. Ta ei mõista isegi öelda, kumb rohkem on paranenud, kas tema aineeline või hingeline seisund. Kui ta pilk langeb uuele kuuekordsele majamürakale tänava ääres, meenuvad talle tahes-tahtmata sõjajärgsed varemed, justkui seisaksid uuesti silmade ees elamute rusunenud korjused. Sellessamas linnas, mööda samu tänavaid oli ta kahekümneaastasena saatnud sõtta, tundmatule saatusele vastu oma mehe. Üksijäänuna oli ta poja sünnitanud — ja aasta hiljem matnud. Poeg oli jätnud ununematu jälje ainuüksi tema südamesse, sest edasiruttav aeg kustutas esimeste sammude tibatillukesed jäljed kõikjalt mujalt. Linda Luide pühib külmast kohmetanud käega üle põskede, nagu püüaks ta eemale tõrjuda mälestusi, mis nii kohta ja aega valimata teda ründavad. Aga ta ei

vabane mõtetest. Muidugi polnud tal pojale anda viinamarju, kus sa sellega, rumalus on üldse niiviisi takkajärele mõeldagi, veel vähem kahetseda. Läbi häda oli ta saanud pojale kuidagi tiba lahjat piimaliru ja endale pisku leivapala.

«Astuge edasi, astuge edasi!» hüütakse talle kärsitult selja tagant.

«Oh, vabandust,» pomiseb ta ja nihkub kähku ettepoole. Ta jõuab üsna viinamarjakastide lähedale, mahlakad helerohelised kobarad läigivad niiskelt ja küluslikult, just nagu kiirgaksid nad siinsest kõledast põhjatuulest hoolimata lõunamaist päikesesooja.

Linda Luide lakkab pojale ja varemeile mõtlemast, märkab taas tänavaäärset majamürakat ning hästiriidetatud inimesi, kes ostavad viinamarju. Ta naeratab, palub kaaluda pool kilo ja ütleb nii südamest «suur aitäh», et müüjagi ei saa jätta vastamata: «Palun!»

Linda ei osta iga päev viinamarju, talle teeb rõõmu tütart täna maiuspalaga üllatada. Rahvast täiskiilutud trammis ei tundu kandekott talle põrmugi raske, ja tööl hommikust saati laua taga istunud, seisab ta nüüd vähimagi nurinata püsti, jälgides aknast, kuidas tramm tuttavate majade vahel kodule läheb. Jah, kodu... Muidugi, kindlasti leidub õnnelikumaid kodusid — mitte sellepärast õnnelikumaid, et nad on avaramad või jõukamad, ei, vaid perekonnaelu poolest.

Linda Luide on üksik naine ja aastate eest kannatas ta nii kibedasti mahajäetuse all, et poleks võinud arvatagi, et ta lõpuks siiski sellest üle saab, alandatuse tundest vabaneb, öösiti jälle rahulikult magab. Kõik see oli juhtunud varsti pärast sõda, mees oli elu-tervisega pääsenud ja tagasi tulnud — aga kes juba kaua on lahus olnud, neil pole igakord kerge uuesti kokku

sulada. Õieti polnud nad jõudnud enne sõdagi kokku kasvada elukaaslasteks, kes oleksid teineteist mõistnud põgusast pilgust või poolelt sõnalt, ehkki nende vahel oli kunagi nähtamatu pillikeelena helisenud armastus. Vahepeal oli kummalgi tulnud raskusi kogeda — mehel olid seljataga vapustavalt rängad rindeelamused, ja polnud ime, et uued sõbrad talle lähedased olid kui mõnevõrra kaugeks ja võõraks jäänud naine. Isegi tütre sünd polnud enam tagasi toonud kaotatud ühist keelt, mis Linda meelest oli katkenud kuidagi nagu paratamatult. Ta ei süüdistanud meest, kelle suure elujõu ees ta oli end alati tundnud väetina. Loomult tagasihoidlik ja järeleandlik, polnud ta midagi enese kaitseks ette võtnud, ja kui ta takka-järele endale miskit süüks paneb, siis küll ainult julgusepuudust, võistleja ees taganemist, loobumisega lepimist. See, et ta on suutnud kõigest üle saada ja tütre suureks kasvatada, annab Linda Luidele siiski tagasi kui mitte just täie südamerahu, siis enesekindluse ometi.

Trammipeatuses pöördub ta pilk kohe koduakna poole. Aken on valge, niisiis on Sirje kodus. Ja kähku-kähku tõttab Linda Luide üle tänava, koduselt kriiksub ja kolksatab majauks ning nagiseb puutrepp. Üle koduläve astudes, üleriietest ja töökitlist vabanedes muutub Linda kuidagi teiseks — naiselikumaks, õrnekumaks.

Toas, mis hommikul enne tööleminekut kuumaks köetud, on pisut raudahju lõhna, raadio mängib.

«Kas sa midagi head ka töid? Kõht on kole tühi,» hõikab Sirje talle vastu, ise ninapidi juturaamatus.

«Eks võtnud ometi näljakustutust!»

Linda kaob kohe väikesesse kööki, keerab gaasikraani lahti ja paneb vee tulele, Sirje järgneb talle toatuhvlite pehmelt tatsudes. Sirje on sihvakas sõstra-

silmne tüdruk kitsa näo ja kastanpruunide juustega, mida ta sestpeale, kui sai esimesed lokid, armastab tihtilugu kammida ja sättida. Linda püüab maha suruda uhkust tütre üle, sest ta ema-kadunu oli teda manitsenud, et uhkus ajab upakile, ometi tunneb ta tütre salakesi rõõmu. Ka on Lindal meeles ema õpetus, et kena näolapp ei kaalu seda mis hea süda; aga kui ta mõnikord arvabki, et Sirje võiks loomult pehmem olla, pole talle kunagi tulnud pähegi kahelda tema heas südames. Oma arust pole Linda tütart hellitanud, pole saanudki hellitada. Aga kuna tal endal sõja tõttu noorusaega peaaegu nagu polnudki, teeb ta ometi kõik, mida suudab, et miski tütre noorust ei tumestaks.

«Mul on sulle hea uudis, arva ära!» muheleb Linda.

«Tore! Kas tõid teatripiletid? Võitsid loteriil televiisori?»

Linda raputab pead.

«Tõstetakse palka?»

«Seda küll mitte!»

«Kohtasid vana armastust?» pilab Sirje ja naerab, nagu naeravad kuueteistkümnendaastased — silmade, suu, põskede ja kogu kehaga naerust vabisedes. Siis uudistab ta edasi: «Mis see võiks olla? Ehk said preemiad?»

Linda noogutab ja kallab viinamarjad paberituutust sõelale, Sirje rõõmuhõiske summutab veekraani solin. «Ostan sulle nüüd uued kingad.»

«Oi, kui maru! Piia, minu uus pinginaaber, sai nii peene kontsaga peokingad, et tipib nagu tikkudel. Kui mul oleksid sellised, küll ma tantsiks, tantsiksin!»

Linda kohkub pisut tagasi. «Tantsivad su jalad kõpskingadetagasi küllalt! Mina sain sinu eas alles esimese paari siidsukki, kõrgetest kontsadest polnud jut-

tugi enne kui lõppklassis. Tantsutundide raha kogusin sedaviisi, et jätsin koolis lõunaote ostmata.»

«Muidugi mõista ema teadmata...» naerab Sirje.

«Eks sedagi! Aga sina osta nüüd jalatsid sääraled, mis igal pool kanda kõlbavad, midagi poolkõrget,» püüab Linda tüdarta veenda.

Sirje sööb viinamarju, hoides suurt helerohelist kobarat roosade põskede ja värskusest lõkendavate huulte kohal. Linda jälgib hellitleva pilguga tüdarta iga liigutust ning lausub: «Kui sa ülearu ei albi ega edvista, siis ostan kleidi ka, sest kleiti läheb sul hädasti vaja, vanast oled välja kasvanud.»

«Kleidi, kas tõesti, ema? Mulle meeldib hirmsasti üks sinine riie, olen seda mitu korda kaupluses vaatamas käinud, aga ma ei teadnud unistadagi, et võin selle endale saada! Kauplus pole siit kaugel, lähme, ma näitan sulle!»

«Aega ikka on selle kiire asjaga. Teine kord!» Linda hakkab valmistama õhtusööki, Sirje aitab kartuleid koorida, seejuures suure elevusega seletades, misugust tegumoodi ta tahaks, millisest kleidist unistab.

Riided on Lindale enesele ammu lakanud unistuseks olemast. Talle meeldib kanda puhast hästi triigitud pluusi või midagi muud tagasihoidlikku ja vastu pidavat. «Kuidas sul täna koolis läks?»

«Pääsesin korvpalli võistkonda, võib-olla tuleme veel esikohale, kui kõvasti treenime!»

«Jah, aga?»

«Ühtki puudast... see tähendab kahte ma koolist koju ei toonud, ole rahul!» Sirje on iseseisev ja tahtejõuline. «Üldse, mis õppimisse puutub, siis jäta see minu enda mureks! Ma pole enam väike, arvesta sellega!»

«Väike või suur, millal ma sinuga rahul pole ol-

nud — muidugi olen rahul!» Linda askeldab rõõmsalt pliidi ääres.

«Milleks sa nii palju keedad ja küpsetad? Või ootad sa külalisi?»

«Mis nüüd suurt külalisi, aga Ülo Hiljandile helistasin, et preemia ja sedasi...»

Sirjele ei näi see meeltemööda olevat ja ta kurdab: «Mul homseks kõik tuupimata, hirmsasti segab, kui te õhtu läbi juttu heietate!»

«Aga Sirje, Hiljandi ei külasta meid ju iga päev! Ja mis see sind ikka segab, kui me omavahel vaikselt vestleme?»

«Ma ei taipa, milleks sul teda vaja on — mis sa küll selles pargitud tüübis näed?» mossitab Sirje.

«Inimest...»

«Minu meelest on ta igavuse kehastus!»

«Sa lihtsalt ei mõista... Elan sinule ja tööle — aga teisest inimesest on ikka seltsi.»

Linda pöörab näo kõrvale, et varjata, kui valusasti ta on puudutatud. Kas ta peab tütre pärast tõesti sõbrast loobuma? Ülo Hiljandi on kaua elanud kodumailt eemal ja alles amnestia järel täieõigusliku kodanikuna tagasi tulnud. Kui Linda teda esmakordselt nägi, polnud tal õiget peavarjugi, ta ööbis siin-seal tuttavate pool ja tegi juhuslikke töid. Linda oleks ehk tollal kõiki ta muresid jagada aidanud, aga Hiljandi oli hoidunud tema abivalmidust kasutamast, andes mõista, et tal pole kaotatud tervise tõttu võimalik perekonnainimeseks hakata. Sellegipoolest said neist head sõbrad. Pikapeale leidis Hiljandi endale toa ja pääses uuesti oma erialale tööle farmatseutilisse tehasesse.

«Ära nüüd selle tühja asja pärast nukrutse,» ütleb Sirje õpetaval toonil. «Löö kõigele käega!»

Linda ei tõsta pilku ja vastab üsna tasa, otsekui vastu tahtmist: «Käega lüüa võib sinusugune noor laps, kes

pole veel elu näinud. Mina niiviisi ei saa! Kui südamega võtta...»

«Pead sa siis kõike südamega võtma! Kes sind südamega on võtnud — pole sinust hoolitud, mis siis sina teistestki hoolid!» Sirje armastab ema väga ja püüab teda omamoodi hoidagi, aga talle ei meeldi, et ema peale tema kellelegi lahkust osutaks. «Kas sul minu peale küllalt aega ei kulu!» Sirjele meeldib, et tal on ema üle võimu. «Mis me ikka ootame, hakkame sööma!»

«Hakka, mul pole isu!» Linda tunneb end kurnatuna, nõutuna, vanana. Ta taipab, et tütar on tal üle pea kasvanud. Põhiliselt pole tal midagi selle vastu, et tüdruk armastab end maksma panna, aga ta sooviks siiski leida arvestavamalt kohtlemist. Ja Linda süda valutab. Kühmuvajunult istub ta taburetil ega tõuse isegi siis, kui uksekell heliseb, alles teistkordse helina peale silub ta väsinult käega üle juuste ning läheb mahalöödud silmil ust avama.

«Kas tohib sisse astuda?» kuuleb ta tuttavat häält, enne kui tõstab pilgu ja märkab, mida talle ulatatakse.

«Mis eest mulle lilli? No tõepoolest, poleks vaja!» satub ta hämmeldusse.

«Aga kuidas siis! Ega sulle preemiat niisama naljaviluks antud, pidid selle ikkagi vaevaga ära teenima.»

Väike soe tuba muutub märksa rõõmsamaks, kui Linda lilled vaasi paneb. Siis katab ta laua kolmele.

«Ma olen juba sünninud,» teatab Sirje ja istub oma laua taha, seljaga nende poole.

Ülo Hiljandi ei märka Sirje mossitamist, ta istub tugitooli, tundes end siin hubaselt nagu kodus. Ta on vimmasturjaline, raudhallide juuste ja tugevajoonelise näoga. Mehel on hea olla, kui Linda ta ümber askeldab. Tal pole lähedasi omakseid, see pesa siin, mis õieti polegi tema oma, asendab talle osaliselt siiski kodu. Lindat-Sirjet, kuulumata küll temale, on talle otsekui

naise ja lapse eest. Ja kuigi ta neile sõna-sõnalt seda kunagi öelnud pole, taipab Linda seda ütlematagi ja peab teda omakorda otsekui kodakondseks.

Nad istuvad sööma. Viis, kuidas Hiljandi tugevad tömbid sõrmed harjumuspärase murelikkusega leiba murravad või kuidas ta aeg-ajalt nagu midagi meelde tuletades kulmupuhmaid kergitab, liigutab Lindat, kes tunneb, et ta on mehele vajalik. Nad ei ole ühepäeva-sõbrad, neil pole võimalik teineteisest lahti ütelda.

Linda heidab pilgu selja pööranud tütrele, tahab juba tõusta, et talle kätt ümber õlgade panna ja teda lauda paluda, aga loobub sellest.

Hiljandi kummardub Linda poole ja vestleb rahu-likult:

«Mul on hakanud külaline käima, üleeile juhtus aken lahti olema, noh, suitsetan, siis hoian töölt tulles vahel akent valla, aga tihane — lipsti sisse. Kartsin, et põrkab vastu seina ja saab veel viga, kostitada polnud mul teda millegagi. Eile nägin teist jälle akna taga. Täna pidasin meeles, läksin karni, hulk rahvast ees. Pöördusin juba tulema, aga ise mõtlen, näe, naised ei pane raskeks terve pere eest hoolt kanda... Tuleb välja, et tänu sööklatele olen hooletuks jäänud. Minusugusele on lastetusmaks päris südamele kergenduseks, vähemalt niigi palju laste heaks...»

«Nonoh, minu teada kipuvad mehed mõnikord kogu ni alimendide eest kõrvale hiilima,» tähendab Linda.

«Eks ta ole, kuidas keegi... Kes õnnelik on, ega see igakord mõista õnne hinnatagi, või terve tervist, või see oma küllust, kel kõike küll käes on. Aga kui sa millestki ilma oled, noh, ütleme näiteks, kui sul ei olegi last või kodu või tervist, siis mõtled: missugune suur õnn, kui sul see oleks!»

Siis nad vaikivad, tundes end teineteise seltsis ütlemata õdusalt.

«Lähem teen nüüd kojas ühe suitsu.»

«Mispärast kojas, ega Sirje pole enam kätkilaps, et see kübeke suitsu talle häda teeb. Täna õnne, et mina suitsetama pole hakanud,» arwab Linda.

«Eks siis oleksin minagi suitsumees!» ei jäta Sirje emale vastust võlgu.

«Näed sa, peaksin suitsetamise tükkis maha jätma,» ütleb Hiljandi.

«Minu pärast tehke, mis tahate, ei puutu minusse — ega te minu külaline ole!» sähvab Sirje ja tunneb hetkeks võidurõõmu, et sai viimaks ometi välja öelda, mis südamel kipitas.

Lindal lähevad silmad vee-elevile, ta ei saa kaua aega sõna suust. Kui ta viimaks end kogub ja Hiljandiga pika mureliku pilgu vahetab, otsustab ta äkki rahulikult ja enesekindlalt:

«Sirje, ehk oled nii hea ja tood minu külalisele köögist tassi teed!»

Talle ei jää tähele panemata, kuidas tütre nägu tõsiseks muutub, ja ta kuuleb tasast, kohmetut vastust:

«Jah, ema!»

Pulmarong

Jõena voolab liiklus laial peatänaval. Tuul vuhiseb üle väljaku ja sasib pargipuude kaharaid oksid. Rahvas sõelub kaupluste vahet, ruttab bussidele ja trammi-
dele; õiendab, askeldab, jätkab igapäevaseid käike. Kolm heledavärvilist taksoautot peatuvad perekonna-
seisuameti ees, tuues kohale pruutpaari ja lähemad omaksed.

Mõrsja kohendab loori ja lillekimpu, enne kui elu-
vusest õhetavana sõidukist väljub. Peentes valgetes
kingades astub ta kergejalgselt üle kivisillutise kindla-
käelise peigmehe kõrval. Vilu, heitliku ilma karguses
kiirgavad nende näod sooja paistet. Kaunid oma
pulmarüüs, teadlikud elu tähtsast silmapilgust, seisa-
vad nad argipäevasusest kõrgemal. Pilku kõrvale heit-
mata, keskendunud ja teineteisesse kiindunud, vaata-
vad nad otse enda ette. Kahel pool on juhuslike möö-
dujate spaleer, mis annab noorpaarile teed.

Juhusliku rahva hulgas seisab ema käekõrval väike
tuttmütsiga tüdruk, kelle silmad on imestusest suured
nagu karikad:

«Kas need on prints ja printsess?» Kuna ema midagi
ei vasta, usub tüdruk, et tal on õigus. Ta tõuseb var-
vastele ja jõuab hinge kinni pidades pöidla parajasti
suhu pista, kui noorpaar juba temast mööda suurde
majja kaob.

Ema seletab talle nüüd midagi tasakesi, lapsel läheb seletus kõrvast sisse ja teisest välja, aga oma mõtete jätkuks küsib ta:

«Kas minust saab ka ükskord printsess?»

Ema jätab vastamata, üksnes naeratab. Siis aga lausub asjalikult: «Lähme edasi, vaja koju minna!» Ning ema vahetab kandekotti hoidvat kätt. Laps punnib vastu, lootes, et ehk juhtub veel midagi imetaolist, rabeleb käest lahti, vudib maja sissekäigu ette ja piilub läbi klaasukse trepikotta.

Ema nõjatub vastu seinale ja meenutab viivuks oma pulmapäeva: sõjajärgsel ajal oli see olnud — ei loori, ei siidi, ei piduroogi. Lihtsalt, väga lihtsalt ja vaeselt oli kõik toimunud, tal hakkab sellest takkajärele veidike nagu kahju, justkui oleks elus millestki ilma jäänud. Siis aga, mõeldes oma lastele, unustab ta selle ja põgusa hetke jooksul unistab paljustki.

«Lähme neile sinna sisse järele,» tuleb tüdruk ja sikutab ema mantlihõlmast.

«Ei, täna mitte, kunagi teine kord! Siis, kui suureks kasvad,» töötab ema. «Aga nüüd peame koju minema. Läki, tirtsuke!» Ning ta hakkab astuma, last käekõrval kaasa viies.

Perekonnaseisusametis valitseb traditsiooniline pidulikkus. Pikk vaip, mida mööda pruutpaar Chopini muusika saatel saali sammub, on kahtlemata olnud ühiseks teeks sadadele teineteist leidnud noorpaaridele. Loorberipuud seisavad otsekui paigale tardunult. Ametnik kõneleb tähtsal toonil, kaalukalt ja rahulikult, fotoaparaat klõpsub.

Pruut ei suuda mõtteid koondada, tema looriga ehitatud pea on erutusest üsna hajuvil, millegipärast on tal vabanemistunne — lapsepõlvest vabanemise tunne, mistõttu see, et ta end uuesti seob, ei tee talle muret. Peigmehel pole sellist vabanemistunnet, hetkeks tur-

gatab talle pähe, et nädala pärast tuleb ülikoolis õien-
dada järjekordne eksam; aga mitte see üksi, vaid kogu
eelseisev elu tundub talle eksamina, mille ta, maksku
mis maksab, peab sooritama nagu kord ja kohus.

Kui nad vastavad «jah», mängib orkester vaikselt
tuntud rahvaviisi «Minu isamajakene». Kui nad suud-
levad, pühivad sugulased silmi.

Pruudiema pisarates peitub elukibedust ja mäles-
tuste valusust — tütre isa on ta ammu kaotanud, uue
abielu raskused on teda varakult närtsitanud.

Siis mürtsuvad pidulikud marsihelid.

Väljas heidab päike pilvopilust valguse- ja varju-
laike üle tänava. Maja ette on kogunenud salk oota-
jaid. Kaks naist, üks elatanud hallpea, teine kesk-
ealine, teretavad kättpidi.

«Jäid hiljaks, pulmalised läksid juba sisse,» lausub
hallpea.

«Tõttasin küll, mis sa teed ära, kui seda tööd nii
palju on! Ega ma otse pulmaline olegi, tulin niisamuti
naabri poolest. Noh, eks ole kena paar? Aga ega muud,
kui et jäävad tuule peale... Kas sa pruudiema nägid?»

«Nägin küll, ta oli koos väikese pojaga, seegi juba
kooliealiseks sirgunud; meest ei paistnud, ju polnud
vist kaasa tulnud,» vastab hallpea.

«Kas sa kuule, või mees ei tulnudki! Niikaua ikka
aitas tüdrukut kasvatada, kuni teine lapsekingadest
väljas, nüüd näitab tüdrukule ust. Näed, ehitasid
endale individuaali, kui palju pingutamist, muretse-
mist ja nuputamist neil sellega oli! Aga nüüd, kus
maja valmis, ajab mees naise ees suled kohevile ja
tõmbab selge vahe, et sinu tütre jaoks siin ruumi
ei ole, vaadaku ise, kust ulualust leiab! Oli öelnud, et
ehitas maja oma pojale, ärgu tüdruk lootkugi ennast siia
elama asutada. Ja oma otsuse juurde on vanamees ka
jäänud — tema on peremees majas, kus sellega, parata

pole midagi! Ehitagu noored ise, kui tahavad! Nüüd pole pruutpaaril paika, kuhu pead panna.»

«Või mees oma võimu peale nii suureline! Noh, noored lõpetavad tuleval aastal ülikooli, küllap siis ehk saavad töökoha kaudu endale ise korteri,» arwab hallpea.

«Selle lootusega nad katsuvad läbi ajada. Oleksid ju kooli lõpuni võinud abiellumisega oodata, aga üks noored ole ka oma kangust täis! Ei need küsi millestki, kui aga armastavad!»

«Kas sa näe, või nii julged teised! Ise olin noorest peast just samasugune!» Hallipäine vanainimene naeratab ja kümned kortsud-kurrud ta näos elavnevad ning mahenevad. «Oleksime teineteise pärast kas või tulest läbi läinud, nii kangesti kippusime kokku, jah, ja kus selle töö ots, mis paariselu jooksul ära tehtud! Lapsed koolitatud, pinss välja teenitud, jah, ja jõud pole veel otsas — ju südames peab ikka üks allikas immitsema, kust see jaks muidu tuleks! Ma olen pruudile küll ainult kaugelt sugulane, aga ta on minusse läinud, usu või mitte, küll elu näitab!»

Keskealine kõverdab pisut suud, aga enne kui ta jõuab oma arvamist avaldada, märkab ta pulmarahvast.

Noorpaar väljub nii säravana, igast murest üle, kuhugi hoopis kaugemale kui üksnes oma jala ette vaadates. Nende järel tulevad omaksed ja pulmalised.

«Emal on silmad punaseks nutetud,» müksab keskealine hallpead.

«Eks tal ole omad kannatused kannatada... Aga noored on teineteisega rahul... Jah, ja see on peaasi!» arwab hallpea. Siis ruttab ta tulipunase lillekimbuga pruutpaarile liigutatult õnne ja üksmeelt soovima.

«Küll saame hakkama!» kinnitavad noored ja vahetavad omavahel usaldusliku pilgu.

Vanainimese meelest on rõõm neid vaadata. Just nagu oma elukangast tagasi kerides mõtleb ta tohust tööst ja pikast elust, mis neid kahte ootab...

Noorpaaril pole mahti hallpead tähele panna ega aima nad ka tema mõtteid. Õnnesoovijate salk piirleb nende ümber, kuid vaevalt nad midagi peale teineteise näevad.

Vanainimene aga saadab neid oma hallide silmadega, kuni nad autosse istuvad. Ja peagi kaob pulmarong liiklusvoolu.

«Liiga noored, uisapäisa tormavad ellu, oleksid võinud ikka veel oodata ja vaadata,» arutleb keskealine.

«Tormavad jah, ja siiski pole elus midagi ilusamat...» naeratab hallpea.

Kaks Lainet

Nende kohtumine mitme aasta takka on täiesti juhuslik, nad näevad teineteist tänaval. Esimesena peatub Laine Murre.

«Kas ei taha tundagi?»

«Keda ma näen, nimekaim! Tõesti, peaaegu ei oleks ära tundnud,» vabandab Laine Ring.

Kuidagi ei arvaks, et need kaks naist on üheelised, sest Laine Murre oma hallineva pea ja murekortsulise näoga paistab märksa vanem Ringist, kelle hoolitsetud näol ja juustel on värskevõitu värv. Riided on Murrel poolpeetud, kingad kulunud. Aga Laine Ringi arvatel paneb iga enesest lugupidav inimene rõhku eeskätt oma kehakatteile, ja ta ei kahtle, et hea tooni juurde kuulub teatav peenutseminegi. Ta rõivad on nagu selga valatud.

«Sina oled ikka endine, pole sa põrmugi muutunud,» arvab Murre.

«Tahad öelda, et olen hästi säilinud?» vastab Ring. «Seda on muidugi rõõm kuulda! Aga tervis teeb siiski muret. Uuest aastast jäin pensionile, nüüd on aega arstide vahet käia, praegugi tulen polikliinikust. Mul on südamenõrkus, kõrge vererõhk, närvid... Pean rangelt dieeti ja elan kindla režiimi järgi — puhkus, rahu.»

«Miks ka mitte, kui võimalust on! Võid endale küll kõike head-paremat lubada, miks mitte!»

«Lähme minu poole, ma elan siinsamas ligidal,» poetab Laine Ring mokaotsast.

Murre on kutsesest omamoodi liigutatud, sest nad on ikkagi lapsepõlvest saati tuttavad. Nad lähevad läbi kangialuse vanasse kivimajja. Pikas koridoris on üks ustest Ringi oma. Poonitud põranda ja poleeritud mööbliga tuba hiilgab puhtusest nagu klaaskapp. Murre võtab kähku kingakossid jalast ja astub paljais sukis sisse. Ka toa kõrval asuv köök näeb välja kui läikpaberist pilt.

«Mis sind rääkida, ei tolmukübetki!» sõnab Murre.

«Armastan korda ja — mugavust!» väidab Ring.

Murre noogutab pead, aga ei tunne ennast kuigi mugavalt. Ja äkki mäletab ta selgesti, kuidas ta end lapsenagi Ringi rangeilmelises kodus kuigi mugavalt ei tundnud. Ühe hoovi lastena olid nad kokku puutunud — tema kingsepast vanemad oma lastekarjaga elasid hoovipealse majas, inspektor Ringi perekonnale, kus Laine oli ainus laps, kuulus korter tänavaäärses majas. Kui kingsepa jõnglased hoovis ja tänaval ükskõik millistes riidehilpudes ringi lippasid, mängutuhinas käratsesid ning hullasid, siis Laine Ring sellest osa ei võtnud — riides kui nukk, vaatas ta eemalt teiste vallatusi. Ta oli tark ja mõistlik laps, silmapaistev nii kodus kui ka koolis, samal ajal kui teine Laine emalt ja õpetajailt tihti kuulis: sa mõistmatu laps, millega sa jälle hakkama oled saanud! Koolis harjuti sellega, et Laine Ring end teistest paremaks pidas.

«Puudu pole mul olnud millestki,» räägib Ring.

«Muidugi, mis puudust sul, kogu eluaja oled olnud kõrgepalgaline ametnik, seisid ikka ülemuste poolel. Käisin minagi kord kohasaamise asjus sinu palvel, et sa direktori ees kostaksid, mäletad?» meenutab Murre.

«Seda küll! Ülemused pidasid minust lugu...»

«Või mul teadmata, kuidas sa pärast isa surma juba noore neiuna said vabrikusse direktori sekretäriks. Direktorid vahetusid, vana asemele tuli uus, aga sina

jäid paigale ja teenisid seal üle kümne aasta,» kõneleb Murre. Ise mõtleb seejuures: mine tea seda lugu, aga see on küll õige, et oli sul siis peigmees ja puha ning oleksid võinud mehele minna, kui sa poleks kartnud oma head kohta kaotada. Kes teab, mis direktoril selle vastu oli, aga nagu räägiti, tahtnud ta, et sekretär oleks vallaline. Et ametisaladuste või -kohustuste pärast või mis... Sa olid maast-madalast peenema eluga harjunud, aga ega häid kohti polnud siis varnast võtta. Ja oma hea koha tõttu sa vallaliseks jäidki... Muidu tark ja mõistlik inimene. Ikkagi kahju!

«Hiljem, see oli juba nõukogude ajal, sain riigiameetisse. Alati on minu tööga rahul oldud. Mul oli hea koht.»

«Hoolsamat ja kohusetruumat ametnikku kui sina olid, ei saagi olla!» arwab Murre ja mõtleb: oleksid küll endale mõne eluseltsilisegi leidnud, aga sulle näis, et üksi on elu kergem.

«Eks jutusta ka oma elust midagi!» ilmutab Ring Murre vastu viisakalt huvi.

«Mis oma elu mul nüüd, ikka lastega koos — vanelmal pojalt juba peenikestki peret, ma ju vanaema!»

«Nõnda ruttu siis! Su vanemat poega ma nägin, kui ta oli alles päris pisike, sa töötasid siis vabrikus.» Ja Laine Ringile meenub, milline tuisupea ta nimekaim noorena oli olnud, kuidas ta õhtuti omasuguste seltsis hooviväraval naerda lõkerdas ja suveaias tantsimas käis, kuni sattus kokku noormehega, keda Ringi perekond tühipaljaks seiklejaks pidas. See oli maalt linna õnne otsima tulnud pagaripoiss, aga kingsepapere ei keelanud talle ei tütart ega peavarju, kuigi tüdruk Ringide arvates selle abieluga oma karjäärile kriipsu peale tõmbas. Kui Laine Ring nende esimese lapse katsikule läks, kombekohaselt hõbelusikas karbikesega näpu otsas, jäi talle noore abielurahva elamisest äär-

miselt halb mulje. Lõõri ääres kuivasid mähkmed, voodis magas öötöölt tulnud mees, laps vigises pesukorvis. Hädaga pooleks oli tema meelest noorpaari elu, aga aasta pärast tuli neile veel peret suu võrra juurdegi. Sõda viis mehe kohe algul minema nagu torm linnu, ja kadunuks ta jäigi. Seda siis naine oma noorest elust sai — kaks last jäid tema kaela, toita ja katta.

«Helgeid päevi on sinu elus küll vähe olnud!» arvab Ring, ta on harjunud teisesse Lainesse suhtuma mingi haletseva üleolekuga.

«Ära sa seda ütle! Kui sa teaksid, kui õnnelikud me kord olime oma noore armastusega! Aga hilisemaski eas on omajagu rõõmu olnud, ära sa ütle! Lapsed kasvavad ja elavad nüüd kenasti, tööd-leiba jätkub. Noorem poeg astus töö kõrval ülikooligi, tal kange edasipüüdmine vaim! Kui pojalt kool läbi, küll siis jään minagi pensile ja viidan lastelaste seltsis aega.» Laine Murre tõuseb tooliservalt, ajab palitu selga, paneb rätiku pähe, ise vabandab: «Ma pole külaskäigu kohaselt riides, aga argipäevane asi ja töölt tulek.»

«Mis sul viga, sa oled harjunud algusest peale vähesega leppima!»

«Ära sa seda ütle, et vähesega! Oh ei, kus siis vähesega! Palju pärast sai vaeva nähtud!» Näib, et selle peale võiks Murre veel mõndagi kosta, aga ta ei tee seda, ta mõistab vaikida. Siis lükkab läve all kingakossid jalga.

Laine Ring laseb külalisel minna, ise lausub:

«Sul on alati rutt!»

«Kuidas kellelgi! Ela siis hästi pealegi! Küllap mind kodus juba oodatakse...»

«Oodatakse?» kordab Laine Ring kajana ja hetkeks oma väarikust unustades vaatab ta ükselt tükk aega kaugenejale järele.

Valus kiisimus

Kui insener Ilmar Ploompuu pärast tehase klubis toimunud maleturniiri Alli Härmat külastama ruttab, on puhkepäeva pärastlõuna. Ta kavatseb õhtut Alliga veeta, kuid Alli juurde on saabunud läbisõidul linnas viibiv pensionärist tädi, kes parajasti diivanil jalga puhkab. Ilmar paneb suitsu ette, nagu tahtes end varjata tädi tähelepanelikult hindava pilgu eest, sest ta pole eriti enesekindel. Kahevahel olles, kas lahkuda või jääda, köidab teda tuttava toa hubasus ja ta võtab istet.

Hetkeks kaob Alli koos tädiga vadistades kööki ning Ilmar lehitseb pihku sattunud ajakirja. Alli on moekunstnik ja töötab õmblusateljees. Akna all töölaual on käepärast guaši- ja värvitopsid, visandid, žurnaalid. Vahel peab Ilmar naljatlemisi ka ennast asjatundjaks moe alal, kuigi ta tegelikult ilmutab rõivastumisel tagasihoidlikkust ja ükskõiksust. Võib-olla tahab ta ükskõiksusega oma sõltumatust toonitada, igal juhul ei tee nad Alliga sellest tülikäsimust. Ilmar tavatseb Alli töö kohta väita: «See on naiste värk!» Aga ta ei ütle seda halvustavalt, sest kõik naiselik Allis veetleb teda. Ilmaril on välja kujunenud umbes selline seisukoht: moel on aastatuhandete pikkune ajalugu, keisridki olid moeorjad; aga moeorjus on talumatu nagu iga orjus.

Alli väikeses toas on iga eseme paigutuses tunda naiselikku kätt, mis muudab ruumi Ilmarile armsaks.

Alli on seltsiv ja jutukas, köök on tal ühine pererahvaga, kellega Alli on heal jalal. Ilmarile meeldib, et Alli ei sunni end peale, aga võib sind siiski ümber sõrme keerata.

Ilmar Ploompuu on tehases oma korteri sooviavaldusse märkinud, et kavatseb perekonnainimeseks hakata, ja on loota, et ta lähema aja jooksul valmivasse majja korteri saab. Aga naist võtnud ta veel pole, viivitust ei oska ta õieti millegagi põhjendada. Et ta Allit armastab, selles ta ei kahtle, küll aga kahtleb ta milleski muus — hingepõhjas varitseb kahtlus, kogu ni kartus, mille vastu ta põrkab otsekui sügaval peidus oleva kari vastu.

Kui Alli tuppa astub, libiseb ta käsi Ilmari õlale:

«Kas sul hakkas igav?»

«Oh ei, siin toas, tead küll, on alati tunda su lähedalolekut...»

Samas tuleb köögist tädigi, käes taldrik külakostiks toodud koduküpsistega, mida ta lahkesti pakub. Alli juures on kõik alati kodune ja perekondlik.

Valgus langeb Alli kuklale, tal on pehmed juuksed ja libamisi õlad. Kui tädi selja pöörab, sõrmitseb Ilmar juuksekiharat Alli kuklas. Aga tädil nagu oleksid silmad ees ja taga, ta sõnab:

«Küll te sobite kenasti kokku! Nähtavasti on see nii määratud!»

Nüüd oleks Ilmaril soodus juhus tõsiselt kõnelda, aga sellegipoolest ei tee ta seda, vaid targutab:

«Määratud? Minu arvates oleneb siiski väga palju juhusest. Kui me poleks kord puhkuse ajal Alliga matkakaaslasteks juhtunud, võib-olla poleks me kunagi tuttavaks saanudki.»

«See on nüüd, kuidas võtta, — võib-olla oli seegi määratud,» ütleb tädi.

«Õnnelik juhus, ütleksin mina,» kinnitab Ilmar.

Alli naerab, talle meeldib, et Ilmar tädile järele ei anna. «See oli matk siniste järvede äärde... Mul pole elus toredamat puhkust olnud!»

Juba paar aastat on meie kohtumisest möödas, mõtleb Ilmar. Kogu selle aja kestel pole Alli minus kunagi kahelnud, vaid on mind alati usaldanud — tõsi küll, usaldanud sellise kerguse ja enesestmõistetavusega, milleks mina üldse pole võimeline. Ta peab mind täiesti lihtsalt rõõmuga omaks. Aga minul pole ikka veel täit usaldust... Päevad läbi tegelen mehhanismidega, tunnen masinaid läbi ja läbi, aga kõige lähedasesamas inimeses kahtlen...

«Mida sa homme teed?» küsib ta Allilt.

«Homme on mul palju tööd ja sekeldamist. Aga sa helista mulle, siis lepime kokku, millal näeme.»

Ilmaril on kahju, et nad sel õhtul ei saa kahekesi olla, aga Alli ei näita seda välja, üldse on Ilmar tähele pannud, et Allist on raske aru saada, kas ta võtab midagi tõsiselt või kergelt, ta võiks kibeda pilligi alla neelata, ilma et teeks halba nägu. Tädi kohtleb Allit emalikult, otsekui omandiõigusega.

Kui Ilmar lahkub, lausub tädi: «Mul oli hea meel teid kohata!»

Ilmaril on peaaegu keele peal sõnad: kuna Allil ema ei ole, siis tuleb arvatavasti teilt tema kätt paluda. Aga ta ei saa seda siiski välja öeldud, vaid lahkub kiiresti.

Tänaval vaatab ta tagasi Alli akna poole. Tal pole kuhugi ruttu. Bussipeatus ei asu kaugel, kuid Ilmar laseb bussil nina alt minema sõita ja otsustab jalgsi minna. Õhus on tunda kevade hõngu, juba hommikul kuulis Ilmar esimest kuldnokka, ka praegu vilistab üks oma puuri ees raagus puuksal. Koju minna pole tahtmist, kuna poissmehe-elamine kaasüürilisena on kitsavõitu; seepärast peatub Ilmar tänavanurgal,

paneb suitsule tuld ja otsustab külastada siin kandis elavat töökaaslast Ott Madarat. Ta on varemgi Oti pool malet mängimas käinud. Nad on vanad tuttavad ja Ilmarile on tema kodus alati meeldinud. Ott Madar kui majandusteadlane töötab tehases administratiiv-alal; sõbrad ütlevad tema kohta, et see mees pole oma nimest madalam, kuna ta on tugev nagu karu, armastab nii nalja visata kui ka puudusi sarjata, on äge ja süttib kergesti. Oti naine Mari Madar on vaikne ja habras, oma õrnuse tõttu jätab ta mulje, nagu oleks ta loodud hellitamiseks, ometi on Ilmar kuulnud, et tema kasvuaeg on olnud karm, ka pole Mari Madar endale kerget elukutset valinud — sõjajärgseil aastail õppis ta suurte raskustega arhitektiks. Ilmar Ploom-puu meelest on see ideaalne abielupaar, nende seltsis on mõnus olla. Neil on nelja-aastane poeg Aavo ja nägus kodu.

Ukse avavad Mari ja Aavo. Varna kõrval helgib peegel, seinavaasis ripub haljas lilletaim.

«Juhtusin mööda minema ja astusin sisse. Mul elab teie lähedal keegi tuttav — Alli Härma, olen teda vist teile tutvustanudki?»

«Jah, olen teid seltsis näinud. Täna oli keskpäeval päikese käes tunne, nagu oleks juba tõeline kevad. Käisime Aavoga jalutamas. Tõime kimbu urbi, näete, kui kevadised!»

Diivanilaul, kuhu Aavo oma mängukaru istuma on seadnud, ripuvad pakatavate kaseraagude küljes urbade kuldsed narmad.

«Toas nagu oleks kaselõhna, kas pole?» Mari naeratab soojalt ja õnnelikult. Siis ta kohendab Aavo viltust püksitraksi ja lausub: «Et teil meiega igav poleks, võiksite muusikat kuulata, meil on rohkesti heliplaate. Valite ehk ise, mis teile meeldib?»

Mari võtab Aavo sülle ja istub toolile. Ilmar valib

Griegi. Mari kuulab, näol tāsasus, ta loomus on nagu sügav vaikne vesi. Aavo ei läbe kaua paigal püsida, vaid libistab end sülest maha ning asub nurgas seisvaid autosid käivitama. Tuba on röömsailmeline, hele ja avar, akvarellid seintel ning vaip maas laotavad sooje värvilaike. Ja kõigil on mõnus olla.

«Võib-olla ma segasin teid? Tahate ehk midagi toimetada?» küsib Ilmar viisakuse pärast.

«Oh ei! Ma võtsin küll eile töö koju kaasa, sest nüüd, kus Ott on komandeeringus, jääb mul nagu rohkem aega. Aga hommikupoolikul ma juba tegin tööd, aitab! Kas Ott ehk helistas teile?»

Ilmar ei taipa, milles on asi. «Kas Ott sõitis komandeeringusse? Ta ei rääkinud sellest eile tööl sõnagi.» Aga kui ta Marile otsa vaatab, rabab teda ängistav tunne, nagu oleks ta midagi pahasti teinud.

Mari seisab korruga kuidagi nurgeliselt ja puiselt tema ees ning pärib kohkumist varjamata:

«Kuidas? Kas Ott oli eile tööl?»

Ilmar ei oska oma hämmelduses midagi kosta.

«Ott ei ole neljapäevast saadik kodus olnud — ta ütles, et sõidab komandeeringusse!» Mari kahvatusse näkku on valus vaadata, sealt võib selgesti lugeda, kui löödud ta on. Ilmar pöörab pilgu kõrvale, et teise hädale mitte tunnistajaks olla, liiati on tal enesetunne räbal nagu halva sõnumi toojal kunagi.

«Andke andeks,» pomiseb ta.

«Ott on varemaltki komandeeringus käinud, mis te arvate, kas ta ka siis on mind petnud?»

«Taeva pärast, ma ei arva midagi! Mul on südamest kahju!» kogeleb Ploompuu. «Andestage, et ma teid üksi jätan, aga vist on parem, kui ma lahkun.» Ta viskab mantli kohmetult ülle ja väljub, sulgedes ukse võimalikult käratult, nagu oleks surnu majas.

Ploompuu on segaduses, teda vapustab, et tema illu-

sioon Madara perekonnaõnnest purunes. Korraga tungib nagu tammi tagant esile kõik see kartus, mida ta eneses on varjanud, millest ta alati on vaikinud: Mõtete eest pole pääsu. Ta mäletab oma ema, kes väikese provintsiteatri näitlejana mõnevõrra kunstile elas ega kuulunud ainuüksi kodule nagu paljude Ilmari koolisõprade emad. Isa oli muusikaõpetaja, tundliku ja närvilise loomuga, kes ema äraolekul aeg-ajalt meeleldi pojast seltsi otsis. Aga kui ema oli kodus, sulges isa tavaliselt toaukse ja vanemad viibisid tundide kaupa omaette, töötasid või vestlesid. Väikelinn, kus nad elasid, oli oma vete ja parkidega Ilmari tolleaegse arusaamise järgi toredaim paik maailmas. Inimesed tundsid üksteist — kui mitte isiklike tuttavatena, siis vähemalt nägupidi. Aga juba varakult õppis Ilmar tundma väikelinna ka halvast küljest. Tihti kuulis ta ema põlastusega hüüdvat, et muud siin ei kuule kui tagarääkimist — pikanäpumehi karistatakse, pannakse vangi, keelekandjad teevad üldiselt võttes palju rohkem kurja, aga neid ei karista keegi! Et nii nagu pikanäpumehi, tuleks pikakeelelisigi soolaputkasse pista!

Isa ei sõlminud kergelt sõprusi ega käinud neil palju võõraid, kuid ajapikku harjus nende pool käima orkestrijuht, kes vahel tõi Ilmarile maiustusi. Kui Ilmar koolist tuli, sattus kojanaime mõnikord talle väraval vastu ja muudkui haletses, et palitunööbid sul, pojake, ripakil ees, kõrvikuõmblused irvakil, ei sinu ema su eest küllalt hoolitse, muudkui keerutab meeste ees saba ja kekutab püüne peal! Esimesel korral läks Ilmar punaseks kui vähk ja häbenes, hiljem aga hakkas kojaeite vihkama ja soovis, et eit soolaputkasse satuks. Kooliteel tõnkas teda kord üks poistestki ema pärast; Ilmar polnud loomult riiukukk, aga tookord kiskles, kuni enesel ja vastasel nina verine. Kodus muutus kinniseks ja luuravaks; kui isa vaheukse sul-

ges ja emaga kahekesi jäi, kuulas ta ukse taga ning avastas varsti, et vanemad sageli omavahel riidlevad. Isa kahtlustas ema, heitis talle midagi ette — mida, seda ei saanud Ilmar iialgi teada, aga paaril korral kuulis ta orkestrijuhti mainitavat. Ilmarile tundus, et isegi süüd peaks olema võimalik andeks anda, ja ta ei suutnud süüdistavat isa õigustada. Ilmar kannatas, muljetele nii vastuvõtlik, nagu ainult laps võib olla; ja see kannatus jäi eluajaks meelde.

Ema muutus kurvaks ja närviliseks, ähvardas otsida mõnes teises linnas uue koha, aga isa ei tahtnud oma ametist lahkuda. Ilmarile tundus, et emale tehakse ülekohut, ja tal oli kahju, et ta ei suuda seda isale selgeks teha. Talle näis, et õnnetus, õnne vaenlane, luurab häid inimesi ja kimbutab neid selgest õelusest. Kunagi ei saanud ta teada, milles oli viga, — isa sai sõja ajal surma, ja hiljem viis raske haigus ka ema hauda. Onu võttis Ilmari enda juurde. Siiski kujunes noorukil arvamine, et naised on mureallikas; sellest omakorda tekkis umbusaldus ja kartus.

Ilmar Ploompuu uitab kaua üksinda mööda õhtusi tänavaid, aeg-ajalt süütab ta uue sigareti, ja möödudes jalutavatest paaridest, jõuab teise linnaossa. Ta mõtleb Ott Madarale ja küsib eneselt: kas tõesti ei saa pettusest läbi? Mis ajab inimest tegutsema nõnda, et pettus muutub paratamatuks?

Ettejuhtivas joogikohas tellib Ploompuu klaasi konjakit ja läheb siis koju.

Hommik valgeneb. Mari Madara ees on uus päev, aga rõõmu tal sellest pole. Mis näoga ta läheb tööle? Kas ta on suuteline neljakorruselise elamu jooniste kohale kummardudes mõtlema millelegi muule kui oma pisikesele purunemisohus pesale?

Aavo magab magusasti koos kaissuvõetud karuga. Mari äratab enne poja, siis, nagu neil kombeks kujunenud, raputab üles pöönutava karumõmmi.

«Ema, millal isa koju tuleb?» küsib poiss.

«Siis, kui tee toob...»

«Kas tee on pikk?»

«Kes seda teab! Teed on keerulised...»

Mari tuleb mõttele, et ta võiks rääkida Oti töökaaslaste Helgi Ennokiga, kellega ta on hea tuttav ja kes võib-olla teab asjast üht-teist. Kuni Aavo end riidesse paneb, kasutab Mari telefoni ja määrab lõunavaheajaks kokkusaamise. Ta ei kaalutle, kas talitab õigesti, sest kõigest hoolimata tahab ta teada saada, mis tema selja taga sünnib. Raskesti ohjeldatavaks on ta Otti pidanud mõnikord varemgi, aga uskunud on ta senini iga tema sõna.

Siis keerab ta joonestuslauale mõned paberid rulli ja tõttab riietuvale Aavole appi. Ema närvilisus nakatab last ja peagi on nutupill lahti.

Mari suudleb teda, aga Aavo tunneb puudust päikesepaistelise naeratusest ja on viril. Esmakordselt on Maril süda raske oma kodu ust sulgedes, ja teel lasteaeda viriseb Aavo tema käekõrval.

Õhtupoolikul jõuab Ott Madar enne naist koju ning avab harjunud liigutusega sellesama ukse. Harjumuslikult jätab ta kingad esikusse ja torkab jalad varna all ootavatesse tuhvlitesse, harjumuslikult riputab pintsaku riidepuule. Siis vaatab ta kööki, võtab seinakapist suutäie külma toitu, läheb ja seisatab hetke kummaski toas. Nii seistes märkab ta Aavo voodi ees põrandal mängukaru, tõstab selle üles ja tunneb järsku vajadust vanni võtta. Ta katsub käega radiaa-

torite soojust, otsib kapist puhta pesu ja laseb vannivee jooksmas.

Kui Mari ja Aavo koju jõuavad, on Ott värskelt vannist tulnud, tervisest punetav, triibulises hommikumantlis. Aavo õnnel pole otsa ega äärt, peagi läheb isa ja poja vahel jõukatsumiseks lahti, ja kui isa on diivanile pikali pandud, tunneb Aavo end võidumehena.

Mari heidab neile üle ukse muresegase pilgu ja läheb kööki, kuigi temast täna toidutegijat pole. Kui Aavo tuleb juua küsima, avab ema piimapudeli ja teeb poisile võileiva. Oti kööki astudes läheb Mari tuppa.

Oti meelest pole see õige asi, aga kõige pahemat ta siiski ei arva. Enesekindlust kaotamata usutleb ta toaükselt: «Mis sinuga on, kas oled haige?»

Mari vaikib, siis küsib: «Kuidas sul reis läks?»

«Mis ikka, väsitav...» Ott kehitab õlgu, ta tahaks aruandmist naljaks pöörata, aga loeb naise näost, et asi on tõsine. Otil pole kunagi mõttesse tulnud, et tema, turske ja mehine mees, võiks naise ees kartma lüüa. Ometi kahaneb tema julgus, kaua otsib ta, mida öelda, kuni lõpuks pead langetades ja häält alandades tunnistab:

«Mari, tead, ära pahanda! Ma ei käinud komanderingus... Noh, läks viinaviskamiseks, tead, saa aru, ühel kolleegil oli sünnipäev...»

«Ühel naiskolleegil,» parandab Mari. «Ta nimi olevat Silvi...»

«Saa aru, tegin tõesti rumaluse! Usu, oli mis oli, ükski naine ei tähenda mulle midagi peale sinu!» Ja Ott pihib siiralt: «Olin tõesti narr nagu poisiko ja tahtsin näidata, et kas mina mees ei olegi!» Oma teada ta üldiselt naistest palju ei pea, aga Mari mahedust on ta alati kalliks pidanud. Ta ei saa sinna midagi parata, et naised talle järele jooksevad. Ta on neljakümnen-

dates aastates. Üksainus kord kunagi ammu oli ta sat-
tunud seelikukandjale, kelle peale ta hammas ei ha-
kanud. Ott pole sellest kellelegi hinganud, kuidas ta
tollal unetuil õil vaevles ja unistas, kuidas oli võib-
olla just liigsest jumaldamisest pimestatud ega mär-
ganud ette näha, et teda maha jäetakse. Seejärel kan-
dis ta hulk aega okast südames.

Aavo tuleb, rajab nende ette põrandale maantee ja
sõidab seda mööda autodega edasi-tagasi.

«Lepime ära, Mari! Mul pole olnud vähimatki kavat-
sust meie elu rikkuda. Noh, juhtus niimoodi, anna
andeks see äpardus!» Ott räägib õigust. Lõpuks pöör-
dub ta poja poole ja palub: «Aavo, tule appi meid
lepitama!»

Aavol pole asjast aimugi, aga ta on jalamaid oma
kiirabiautoga kohal. Ja tema tõttu laheneb kõik kii-
resti: ema suudleb teda põsele ja isa tõstab ta kukile.

«Oh sa väikemees!» sosistab ema, muud midagi ta
ei lausu, vaikib; aga isa tunneb, et selles vaikimises
on andeksand. Ja rahu on majas.

Hommikul on värvid eredad, kõik paistab uues val-
guses, kõik torkab selgemini silma. Mari otsib endas
vigu, et mehe käitumist õigustada, leiab, et on liiga
kahvatu, ja püüab end veidi jumestada. Ta heidab
endale ette, et on õhtuti kodus sageli joonestuslaua
taga istunud, selle asemel et Otiga koos välja
minna, — õieti küll harjus ta kodus istuma väikese
Aavo pärast.

Ottki vaatab kõigele pisut teisiti kui õhtul: meeldiv
see ei ole, kui naine end sinu asjadesse segab; ta ise
ei võta oma tühiseid kõrvalhüppeid kuigi tõsiselt, aga
katsu seda naisele selgeks teha! Kangesti tahaks ta
teada, tänu kellele Mari kõigest kuulda sai?

Õnn, et ära leppisime, mõtleb ta. Kas edaspidi ei
saaks tülideta? Kui päev läbi tehases kalkulatsioonide

ja planeerimisega rähkled, siis on kodurahu hädavajalik. Vahel sekka pummeldada ja end välja tuisata on hea küll, aga kodurahu ennekõike! — Ja siis juurdleb ta uuesti, et pagan võtaks, kes naist valgustas, kelle kaudu Mari kõik teada on saanud? Aga talle tundub, et tal enesel sellest juttu teha praegu ei sobi. Ja närviliselt kiirustab ta tööleminekuga.

Marile ei tähenda leppimine seda, et ta oleks kõigest üle saanud. See on eeskätt leppimine paratamatusega.

Büroo pingeline õhkkond sunnib Marit end kokku võtma, aga töö ei taha edeneda nagu vaja. Mari püüab süveneda projektülesandesse. Kas on siin ruumijaotus ainuõige, kas ta on leidnud parima lahenduse? Igast millimeetrist plaanil oleneb, milliseks kujuneb kord kellegi kodu — kodu, kus vajatakse päikest, soojust, armastust. Ta skitseerib hoolega, aga ei ole rahul ühegi variandiga — raske on keskenduda, kui isiklik elu korrapäraselt ei kulge. Seepärast küsib Mari endalt: mida teha, et tema kodul oleks kindel alus?

Ta lahkub enne tööaja lõppu, laseb juuksuril soengut kohendada, teeb sisseoste ja ruttab lapsega tavalisest varem koju.

Kui Ott töölt saabub, on kodu tipp-topp korras ja laud kaetud. Otil on olnud väsitav päev: ta ütles tootmisnõupidamisel teravusi, ja püüdes praagitootmise küsimuses vastutust endalt teistele veeretada, läks osakonna juhatajaga raksu. Rahustuseks võtab ta nüüd toidu alla tubli lonksu konjakit.

Kui ta telefonihelina peale Ilmar Ploompuu häält kuuleb, hõikab ta kohe torusse, et tulgu ja astugu aga sisse.

«Teeme partii malet,» kutsub ta. «Läksin nõupidamisel liiga ägedaks, mis? Ah sa arvad, et kriitikat võib teha ja et ma väga palju märgist mööda ei lasknud? Või et siiski? Noh, tead, ma ei olnud küllalt tasakaa-

lus! Aga tule, mängime malet!» Ta kuuleb Ploompuu vastust:

«Praegu pole kuidagi võimalik, aga hiljem võiks ehk proovida. Tahtsin su naise tervise järele küsida...»

«Minu teada pole ta haige olnudki, või ehk tead sina paremini?» Ott naerab oma arust toredasti väljakukunud nalja üle ja lisab siis lahkesti: «Võib-olla tahad temaga rääkida, ma hüüan ta siia? Ah pole vaja? Kuidas soovid! Olgu, nägemist!»

Ott valab endale konjakit. Siis vaatab üle ukse tagumisse tuppa, kus Mari Aavot magama paneb, ja ütleb:

«Ilmar küsis su tervise järele.»

«Tänan, kena temast.»

Veidi aja pärast kallab ta uuesti klaasi täis ja lausub siis, nagu oleks selle üle pead murdnud:

«Ei tea, kust ta selle peale tuli, et sul midagi viga võiks olla?» Otile torkab silma, kui haprad on ta naise käsivarred, kui peenike tema piht, ja ta ütleb: «Katsu kosuda, muidu hakkavad mu sõbrad, näed, sinu pärast muret tundma.»

«Ega Ploompuu selle pärast...»

«Mille pärast siis?»

«Kes teab, niisama...» Mari annab Aavole karu kaissu ja kustutab tule. Siis lähevad Ott ja Mari teise tuppa.

«Ploompuul elab pruut meie lähedal,» kõneleb Mari.

«Kust sa tead?»

«Olen neid koos näinud. Muide, ta käis pühapäeval sind otsimas.»

«Kas Ilmar käis pühapäeval siin? Mis sa räägid! Kas see tõesti võis olla tema, mu vana sõber?» Ott Madar hõõrub käega tuikavat pead. «Kas siis Ilmar Ploompuu oligi see pealekaebaja, see keelekandja, see kiilujajaja meie vahele? Nüüd ma alles taipan, miks ta su tervise pärast muretseb!»

«Aga ei, Ott, mis sul arus on!»

Ent Ott laksatab käega vastu laupa. «Ja mina, juh-
mard, rääkisin temaga kui sõbraga, kutsusin veel
malet mängima! Oleksin ma ta vähemalt läbi sõima-
nud ja talle näkku öelnud, et ära topi oma nina sinna,
kuhu pole tarvis, et sõida kuu peale, aga ära aja mu
naisele ligi!»

«Jäta järele, mida sa veel ei mõtle! Ploompuu ei rää-
kinud mulle midagi, sa eksid!»

«Ah sina veel kaitsed seda lipitsejahinge! Kuidas,
või tema ei rääkinud midagi? Aga kes siis selle Silvi-
loo sulle suhu pani?»

«Seda ma kuulsin mujalt...»

«Valetad, salgad! Aga mulle on nüüd kõik selge: see-
pärast sa tegid mulle eile stseeni, et oma patte
varjata! Ja mina nagu kalts lasksin end põlvili su-
ruda!»

«Mitte ei mõista, mida sa kõneled! Palun, pea piiri!»

«Kõik naised on tühised!» jätkab Ott sõgedas raevus.
«Ega sinagi pole parem! Arvasin, et oled headus ise!
Sina, mu jumaldatud Mari, Maarja, Maria, — aga tuleb
välja, et hoopis hoor!»

Mari taganeb teise tuppa ja võtmeplöks lukuaugus
on ainsaks vastuseks tema poolt. Meelekibedusest väri-
sedes nuuksub ta kummuli voodis.

Eestoast kostavad Oti rasked sammud, mõne aja pä-
rast paugatab välisuks. Ja vaikus võtab maad.

Selles vaikuses on kuulda lapse ühetasast hingamist
ja kella tiksumist. Mari jääb kuulatama, kui armas see
on — selles on midagi igavest, see on ühtaegu olevik
ja tulevik, tõelisem ja püsivam kui kõik muu. Ning ta
peas küpseb mõte: see siin on Aavo kodu, ja sel kodul
on siiski oma kindel alus — mul on minu töö.

Küll teen tasa kaotatud tööpäevad, mõtleb ta, ja esi-
tan projekti lubatud tähtajaks.

Ta tõuseb ja avab vaheukse. Käratult koristab ta laualt tühja pudeli ja klaasi ning asetab vaasi urbadega tagasi oma kohale.

Kuuldes uksekella, arvab ta, et küllap see on Ott, kes tuleb tagasi ja tahab võib-olla andeks paluda. Ta ei ava ust, kõhkleb ja küsib lõpuks summutatud rahutusega, kes seal on.

Ent tulija polegi Ott, vaid Ploompuu, ja Mari püüab end kiiresti koguda, seistes murelikult ukseaval.

«Ega vist pole veel liiga hilja? Käisin Alli tädi pakke jaama viimas ega saanud varem tulla,» seletab Ploompuu, hoolega matil jalgu puhastades. Tal on veel selgesti meeles, kuidas tädi lahkumisel teda ülevoolavalt tänas, tema aga tundis end ebamugavalt ja kindlustetuna ning oli tänulik Allile, kui see kõhklemata oma käe tema kaenla alla pistis ja end usaldavalt tema vastu toetas.

«Kuidas Ott arvab, kas teeme ühe partii?»

«Ott läks kodunt minema. Leppimisest ei tulnud midagi välja. Igal solvamisel on ka lõpuks piir...»

«Mis õigust on tal teid solvata!» hämmeldub Ploompuu.

«Kui ei ole usaldust, siis võib süüd leida igast asjast. Aga ma olen liiga väsinud ega taha sellest kõnelda...»

«Küll ma räägin Otiga ise homme töö ajal, et ta mõistuse pähe võtaks! Olge mureta!»

Aga Mari ei taha midagi kuulda. Ja Ploompuu läheb oma teed.

Hea on öelda, olge mureta! Keda see lohutab, mõtleb Ploompuu ja valutab oma südant. Miks paneb küll üks inimene teist kannatama? Vaene Mari, ta väärriks hella kohtlemist...

Ja Ilmarile meenub, kuidas teda kord lapsepõlves näitelava ees haaras paaniline hirm, et Desdemonat mängiv ema saab tõeliselt surma. Lapsena vähemalt

võis ta lohutust leida mõttest, et õnnetus, õnne vaenlane, luurab häid inimesi ja kimbutab neid selgest õelusest, nüüd ei suuda ta end sellega enam rahustada.

Pikk on lülide rida asjatult põhjustatud kannatuste ahelikus, mõtleb ta. Kui tihti on tühistel vigadel saatuslik tagajärg! Tülid tulevad nagu tühi tuulest. Küllap oleks vaja rohkem vastastikust mõistmist, et usaldus kahe inimese vahel oleks murdumatu... Usaldav inimene on vaba kartusest, sest kartus iseenesest on umbusaldus...

See ei ole enam kahtlus, mis Ilmari südames kõneleb.

Varakevadises öös on mulla ja pakatuse hõngu. Haraliste kastaniokste küljes läigivad tänavalaterna valgel ümmargused nupud nagu kapslid. Kõnniteeäärsete paplite pungad on kui vahasse kastetud, vaigused ja lõhnavad. Sellisel ööl oleks hea kaaslase seltsis uidata, mõtteid vahetada, muresid jagada, või veel parem — käsikäes vaikida. Ja Ilmar märkab, et ta on teinud ringi ning jõudnud tagasi tuttavale tänavanurgale.

Kesköö on käes, kui ta koputab Alli aknale.

Helgi Ennok võtab paberid ja läheb juhataja juurde; kaks meest jäävad nelja silma all vaidlust jätkama ja Ott just sõnu ei vali.

«Eks tee mulle selgeks, et sina polnud see saatanahing!? Kasutasid juhust, pole midagi öelda, osavasti oskasid naise minu vastu üles keerata!»

«See ei saa kõne allagi tulla, kui arvestada juba üksnes minu lugupidamist su naise vastu,» väidab Ploompuu masendatult.

«Kui teil on vastastikune sümpaatia, palun!»

«Minu elu käib oma rada, muide otsustasin Alli Härmaga abielluda. Ma räägin sinuga kui mees mehega,

üttele, millega sa õigustad oma käitumist? Kuhu sa niiviisi jõuad?»

«Mis see sinusse puutub? Ma ei kannata vahelesegajaid, ma ei salli, kui kiputakse mind õpetama ja õigele teele pöörama! Kui tahan, võin kogu kollektiiviga vastamisi minna! Oma asi! Küll mees teab, mis mees teeb!»

«Noh, ära ägetse!»

Parajasti heliseb telefon. Räägib Silvi kantseleist. Ott pöörab kõneldes Ilmarile selja, aga nende juttu jälgimatagi tekitab kõnetoon kõrvalseisjale muret. Ploompuu silmis on Silvi tavaline tüdruk, aga kui järele mõelda, siis on ta kahtlemata nägus, lopsakate juustega, tragi ja hakkaja.

«Kuigi see on muidugi su oma asi,» alustab Ilmar uuesti, kui Ott on kõne lõpetanud, «aga ehk lubad küsida...»

«Tead, sinule ma küll ei ole kohustatud aru andma! Ära aja mind marru! Jumal tänatud, ma oskan sõbras vaenlast näha!»

Helgi Ennok tuleb peotäie dokumentidega tagasi ja teatab asjalikult: «Juhataja kutsub teid!»

Madar haarab oma laualt kausta ja kaob.

Helgi Ennok vaatab talle kaalutlevalt järele ja mõtleb: küll on torm mees! Mari käsi vist küll hästi ei käi — aga tal on ikkagi Aavo, ja pealegi näib, et ta klammerdub kõvasti töö külge. Töö aitab kõigest üle. Võiks ju Otiga kõnelda, kui leiaks sobiva silmapilgu, aga niisugust meest kohe kardada!

Ja Helgi Ennok istub laua taha tööle.

Ilmar Ploompuu astub pikka koridori ja eemaldub ebameeldivustundega, puudutatult, häiritult. Kui ta üle õue tehasehoone poole läheb, peatub ta viivuks ja tõmbab suitsu lõpuni. Hele päike kiirgab asfaldil ja lõunatuul lendab üle karedate silikaatkivist hoonete.

Kust iidamast-aadamast on küll pärit «tarkus» näha vaenlast sõbras — või naises või seltsimehes? mõtiskleb Ploompuu. See peaks olema ju ammugi ajast ja arust! Miks on kahtlustamise kalduvus nii lõpmata visa kaduma? Kas ei ole juba aeg, et usaldus inimeste vahel oleks murdumatu?

Ta siseneb pikka löövitaolisse tehaseruumi, kus tuttavas rütmis mürisevad masinad.

Öömaja otsijad

Kati-tädi, avanud oma kägiseva kambriukse, lausub pead vangutades:

«Vaeh, noorpaar, kas te ikka elate nagu linnud oksal?»

See ei ole halb vastuvõtt ja Rein tõstab külma rahuga kohvri tupp.

Aga Reet astub areldi üle läve ja mõtleb: mis ta noorpaaritab, ega me enam mingi verivärske paar ole.

Kati otsekui loeks nooriku mõtteid ja ohkab: «Ei saa ega saa te otsa peale, vaesed lapsed!»

Reedale tundub seegi ütlus vastukarva silitusena, sest pole nad Reinuga kumbki enam lapseohtu. Ja see, et nad «otsa peale» pole saanud, on ta meelest nii hell punkt, mida on parem mitte puudutada. Pole naljaasi kuust-kuusse teist-kolmat aastat tuttavate-sugulaste juurest öömaja otsida. Reet tunneb end peaaegu kontvõõrana.

Aga Rein ütleb lihtsalt: «Kus õhtu, seal öömaja.» Ta püüab kõigest hoolimata näida olukorra peremehena ja jätab mulje, nagu võtaks ta iga asja kergelt.

«Nojah, ega teil ole mingit muret,» tähendab Kati-tädi.

Reedal on silmad vesise koha peal, juba kipuvad udutama. Aga ta ei lausu sõnagi, talle tundub koguni lohutusena, et keegi ei tea, mida ta kannatama on pidanud.

«Õnn, et teil peenikest peret pole,» jätkab Kati.

«Arvad sa? Jah, oma pesa oleks meil hädasti tarvis — känguru saab ilma hakkama, aga inimene jääb koduta vägisi kimpu,» arutleb Rein.

Kati-tädi meelest on see jutt naljakas ja ta suu venib naerule.

Reet pigemini nutaks kui naeraks. Kati silmitseb teda ja pärib:

«Kas sa, Reet, oled haiglane, näed nii kurnatud välja?»

Reedale on see küsimus pisut piinlik. Pealegi, kes ei tahaks hea välja näha, aga kuidas sa jõuad alalõpmata jumekas ja õitsev olla, kui kusagil ei saa end täiesti koduselt tunda, lõdvaks lasta, puhata, vaid oled igal pool kui külaline.

«Olen veidi väsinud,» vabandab ta.

«Eks pikuta siis,» ütleb Kati, «ma lähen tõmban köögipõranda lapiga üle.»

Aga kuidas sa käed rüpes istud, kui vanem inimene ämbri kohal küürutab? Reet ei taha oma pealaele tuliseid süsi koguda, ta teab, et hea läbisaamise huvides on ta kohus appi tõtata, ja seda ta teebki. Aga või ta kohe just teise tahtmist mööda talitada mõistab, Kati seisab juures ja õpetab:

«Esitaks nurgad, siis keskpõrand, sedaviisi. Ja iga asi pane tagasi omale kohale, sedaviisi.»

Seepeale algab laua katmine, ja ehkki noortel on oma toidukraam kaasas, jagab perenaine neile heldelt näpunäiteid, et tee nii ja tee naa.

«Ära löika leiba palju lahti, jääb ilmaaegu kuivama. Ärge suppi järele jätke, tehke põhi peale, saab poti puhtaks. Las tee veel veidike tõmbab.»

Kati hoiab lauas jutujärje enda käes ja pajatab:

«Naabrid ostsid oma tütrele korteri missuguse — kõigi mugavustega, vann ja puha, muudkui koli

sisse ja ela. Mis sedaviisi viga tüdrukul mehele minna.»

«Kas muidu ära ei võetud?» torkab Rein sõna sekka.

«Sinus räägib kadedus. See mees saab õnne otsa!»

Reet näkitseb närvalt võileiba.

Tädi jätkab juttu: «Ühed mu tuttavate tuttavad tegid vahetuskaupa, maksid peale ja nüüd on neil ruumi laialt. Kel raha on, ega see hätta jää! Aga teil pole mitte kui midagi hinge taga, kaks paljast kätt. Tagasihoidlikkusega kaugele ei jõua. Siia kõrvalmajja sai küll hiljuti üks inimene endale toa. Nojah, mine tea, millal teile midagi antakse, järjekord venib teosamul.»

«Ega sa ometi taha meilt lootust võtta? Küll ükskord on meilgi oma elamispind jalge all,» ütleb Rein.

«Aga te parem noorus läheb mööda,» õhkab Kati-tädi.

«Armastajad on igavesti noored,» pöörab Rein jutu naljaks.

Lõpuks teevad Reeta-Reinu endile vanale auklikule diivanile magamisaseme. Ja Rein sõnab tädile: «Hommikul lähme vara tööle, ära sina end lase meist segada.»

«Oh, mul erk uni,» kostab Kati, «ei minul jää hiirekrõbingi kuulmata. Kui tõusete teie, ärkan ka mina.»

«Ei, meie pärast ei pruugi sul tõusta. Kaome vaikselt minema. Aga kas homme õhtul võime tagasi öömajale tulla? Onu juures läks meil elamine kitsaks, onutütar tuli koju tagasi, sai siia töökoha.»

«Jah, tean, tean, kuhu teil minna! Eks olge siis pealegi mõnd aega minu juures,» ohkab Kati ja kustutab tule. Toapimedusse langeb tänavalaterna kollast kuma ning Kati hakkab valges raudvoodis pikapeale norskama.

«Oleks meil ometi oma toanurk,» sosistab Reet.

«Sa ei tohi sedasi ühtevalu muudkui muretseda, pead end hoidma.»

«Kuss, räägi tasem, segame tädi unerahu,» sosistab Reet ja ta märjad silmalaud tukslevad vastu Reinu põske.

«Ajame läbi, kullake, ajame läbi,» õrnutseb Rein.

«Sina ütled alati — ajame läbi! Muud nõu sa ei leia!»

Rein on seepeale vait, siis teeb teist juttu:

«Varsti on kevad käes. Puhkuse ajal laename telgi, läheme kuhugile järve äärde...»

«Telgi?» kordab Reet pooleldi läbi une. «Elame omaette, oleme kahekesi, teeme lõkkel süüa. Ümberringi on metsatukad... Jah, aga kauaks seda?»

«Sügiseks võib-olla saame korteri,» ütleb Rein. «Raske meil on, aga ära ehk siiski mine last kaotama.»

Tasakesi põimib noor mees käe ümber naise õlgade.

Vaks vahet

See veel puudus, mõtles Ustus Uuetoa ja astus viivitamisi, nagu vastu tahtmist kohvikuuksesse sisse. Ta vaatas laudade vahel ringi ja leidis, et Pärt Purjet pole veel kohal.

Kui õige laseksin jalga, käis tal alt ärahüppamise tahtmine peast läbi, aga et see oleks ta meelest mõjunud pelgurlikult, siis pani ta pakid käest ja võttis istet. Kaunis täbarasti tundis ta end siiski ja vaevles oma mõtetes, nii nagu pureks kivikõva pähklit. Et erutusest jagu saada, püüdis ta end pilgata: mis ma värisen siin nagu viimane jänespüks, kuigi karta pole mul ju mingit kaelamurdmist!

Ustus tellis salati ja kohvi, tasus arve ning hakkas sööma, aga mõtted uitasid mujal. Kohvikusumin ei seganud teda kujutlemast enda ees Enet, kes oli tütar ja ei olnud ka. Küllap Ene, koolikleidis, hele juukse-tukk usaldavate silmade kohal, on tal esimesena kodus vastas ja pärib: «Isa, mis pealinnas uudist oli, mis sa seal nägid?» No mida sa hing mõistad talle kosta! Ja mida ma Astale ütlen?

Võta kinni, kas Pärt teabki, et ma Astaga abielus olen? Mine tea, kui palju Pärt Ene peale on mõelnud; vaatamas pole kordagi käinud, aga küllap mõelnud ehk on nii ja naa, seda ja teist. Aga see oli ju õige ammu, kui Pärt kodualevist lahkus ja Asta saatuse hooleks jättis — kas ta Enet üldse on näinudki? Võib-olla tahab

ta nüüd meile külla sõita. Astale see vist küll ei meeldiks; tean, kui raske tal tookord oli. Ja Ene, kes nii lapsemeelselt mu küljes ripub, — ei tea, võib-olla tõmbub ta seepeale minust eemale. Aga mis teha, mis sinna parata? See veel puuduks, et ma Pärdile valemata hakkan, kui ta mult oma tütre järele peaks küsima.

Ustus pühkis otsaesiselt higi ja mõtles: Pärt on toreda rühiga, juba koolipõlves oli ta ilus poiss ja tüdrukute lemmik. Küllap ta ehk lapselegi imponeerib. Mine tea, vahest ehk Enet see «torm veeklaasis» nii väga ei vapustagi. Võib-olla ta rõõmustab ja tunneb isast head meelt. Ei ma tohi kaotust karta, ja kui vaja, pean varjujäämisega leppima! Tahes-tahmata tuleb Pärdiga sarved kokku panna.

Ustuse mõtted katkesid, kui ta märkas Pärdi laia kogu läbi toolidemetsa liginemas.

«Servus, vanapoiss! Küll vedas, et ennist tänaval sul sabast kinni sain. Vaatasin, kes pagan see nii tuttava näoga mööda rühib. Seda peab pühitsema!» Pärt istus ja tellis karahvini konjakit. «Räägi, kuidas kodukolkas ka elatakse? Kas oled endiselt meistrimees, nii-öelda tootval tööol, või oled hoopiski tõusnud juhtivaks jõuks?»

«Vahetegemine sulle sisse harjunud või? Kui nüüd hakata just redelipulkhaaval mõõtma, et kas ülemisel või alumisel, siis seisan vist keskmisel pulgal. Tööd-leiba jätkub.»

«Eh, ma niisama, asja ees, teist taga küsisin,» lõi Pärt käega, siis tõstis klaasi: «Terviseks!»

«Olgu, tervist!» Ustus silmitses ebalevalt mõjuka välimusega kaaslast ja lausus: «Aga sina ise paistad küll olevat kõvasti edasi jõudnud, kaaluski oled juurde võtnud.»

«Täismehe mõõdu annan välja, mis? Eks väiksel vii-

sil edugi ole olnud. Juba mõne aasta eest sain osakonna juhatajaks. Kuid üks see ka mu laeks vist jää, kõrgemale on raske trügida. Sedagi positsiooni annab kaitsta ja kindlustada, sest teadagi — noorte jõudude pealetung on tõsine oht silmapiiril. Proosit! Tehtud mees, nagu ma olen, mind nad paigalt ei kanguta. Võtame selle peale, vanapoiss!»

«Kuule, pean sulle ütleva, et vanapoisipõlvega jätsin üsna ammugi hüvasti...» Ustus pühkis taskurätiga järjekordselt üle lauba ja sõnas: «Võtsin Asta ära...»

Ent Ustuse imestuseks ei avaldanud see teade Pär dile mingit erilist muljet, ta lihtsalt laotas käsi ja vastas naerdes: «Heitsid ankrusse — vaat kus lops! Aga mina olen sedapuhku värske poissmees, võid õnne soovida!»

«Nalja teed või, ise pidasid pulmi — oot-oot, ligikaudu tosin aastat tagasi,» ütles Ustus ega teadnud, kuidas oma rahutust varjata.

Aga Pärt oli kaugel sellest, et teise mõtteid lugeda, ning jätkas naerdes: «At sa mait, kus mehel on mälu! Või tosin aastat tagasi, tõsijutt, justament kuradi tosin. Pulmas sind polnud, aga tuleb välja, et andmed on sul täpsed. Einoh, kõik kodukolka tüdrukud nutsid mu järele, kui sealt lahkusin. Tagarääkijad võib-olla pole mind veel siiani unustanud? Võtku neid vanakuri! Pulmad pidasime tookord vägevad, tõsijutt, aga väljavalituga kukkusin sisse, viltu vedas mul, vennikesel. Lapse järel tõi naine ämma majja. Ise ta koju ei tahtnud jääda, käis töö edasi, aga õhtuti — küll teatrisse, küll sünnipäevadele, igale poole kippus kaasa. Ei ma saanud enam sammugi üksi liikuda, talutas mind nagu ahelas karu — täielik isikuvabaduse kaotus. Eh, sõber, milline vangipõli!»

«No kuule...»

«Tõsijutt, suure surmaga pääsesin ta küüsis. Võtsin kavaluse appi ja soetasin endale armukese; siis naist-
amma sõrgasid selle kallale ning minu isik jäi rohkem
kahe silma vahele. Kasutasin juhust ja lipsasin neil
peost. Olin küll juba vana kala, aga siiski läksin hil-
jem uuesti õnge — abiellusin teist korda. Teine naine
mu vabadust ei piiranud. Tegin temaga algusest peale
säärase kauba, et minu asjadesse ärgu end segagu. Noh,
ta oli vaikne, kodune, kasvatas lapsi, aga jälle häda —
tervis! Ühtelugu kaebas siit ja sealt, alalõpmata üks
virin ja pirin ja arstide vahet sõelumine — hinge tüü-
tas seest. Istus kodus ja otsis endale igasugu tõbesid,
kujutas ette, muud midagi, ise koltus ja kidus. Tulen
töölt, aga temast ei mingit rõõmu. Lõpuks mõtlesin,
maksku mis maksab, ja hankisin endale omaette kor-
teri. Eh, susi neid naisi söögu! Kõige etem on ise enese
peremees olla! Alles nüüd tunnen elust mõnu. Kui tuju
tuleb hullata, küll leian igal ajal tüdrukuid, ja mil-
liseid tipsisid veel, at sa mait — ma ju mees kui
metsapull!»

«No kuule! Tehtud mees võid sa ju olla ja puha...
Aga metsapulli ja sinu vahel on siiski vaks vahet!»

«Eh, inimene suure tähega ja nõnda edasi! Mõistan,
mõistan, teadagi. Aga kuhu jääb mehelikkus? Ma
arvan, tõsijutt, et inimesel ei maksa ühti häbeneneda olla
mees kui metsapull.»

«Muidugi mitte, kus nüüd seda! Aga kuule, mis
metsapullisse puutub, ei suhtu ta oma õrnemasse soosse
kaugeltki mitte nõndaviisi nagu sina, kes sa ütled, et
susi neid söögu... Oh ei! Põdrapull, nagu sa isegi tead,
kaitseb ära terve karja emapõtru ja põdravasikaid,
või kui ta kaitsta ei jõua, siis paneb ausas võitluses
nende eest oma elu kaalule. Nojah, ega mul olegi mõ-
tet midagi rohkemat sulle öelda. Mu rong väljub
poole tunni pärast, pean jaama ruttama.»

«Einoh, istume veel, sõida järgmise rongiga, räägi välja, mis sul südamel sügeleb,» hüüdis Pärt, aga endamisi mõtles: kui julgeks ta on läinud, oleks ise vähemasti mingi tähtis asjameeski! Kui juba Ustuse-taoline nohik, keda koolis tugevamad alati nurka surusid, vastu vaidlema ja aasima kipub, siis on küll asjad nii-võrd muutunud, et milleski ei või kindel olla!

Ustus aga mõtles samal ajal, et asjata on aega viita, kui Pärt Asta ja Ene olemasolu nii täielikult on unustanud, ning ütles: «Ei mul ole muud midagi südamel kui see, et mind koju oodatakse. Jääme pealegi hüvasti! Mis meil ikka rääkida — paistab, et naised-lapsed sind ei huvita. Iseasi, kui sa järglasi kaitseksid, ole siis mees nagu metsapull või mis tahes!»

«Eh, mille pihta sa sihid! Ükstapuha! Mis mul teistest, hea, kui oma nahk terve!»

Ustus Uuetoa kahmas toolilt pakid kaenlasse ja kii-rustas rongile.

Pärt Purje aga jäi käes kõikuma kippuvat konjaki-klaasi põrnitsema.

Kui Mall ei võinud päikest võtta

Pühapäeval jõudsid nad aegsasti enne keskpäeva randa. Mall tundis end täiskiilutud bussis seismisest rammetuna; et terake hinge tõmmata, peatus ta jalgrajal, avas jakihõlmad ja pööras näo vastu merehõngulist tuulevirvet. Mees võttis kandekoti, lapsed lipasid ees. Nad olid nobedad tõttama ja mees valis päikesevõtmiseks kõige parema paiga välja. Laste paljad pruunid päkad välkusid valgel liival ja juba nad sulistasid mere madalas kaldavees nagu loigus vihtlevad varblased.

«Ärge tehke riideid märjaks,» hüüdis neile Mall. Nad silkasid, jalad lennul, liivale laotatud päevituslina juurde, heitsid rõivahilbud seljast ja punusid supel-pükstes tagasi vette.

Siis võttis Mall teki kaenlasse, jättis mehe päikese kätte päevituslinale mõnulema ja sammus heledalt rannalagedalt tumedate mändide alla. Plekkide pärast kopsus oli arst talle päikesevõtmise keelanud.

Männikus oli vaikne ja varjuline. Mall laotas teki üle sõlmiliste puujuurte ja mahapudenenu okaste-rägu ning võttis istet. Mahe vaigulõhn võidis teda otsekui mingi pehmitava palsamiga. Metsa all ei olnud peale Malle ühtki hinge, suvitajad sagisid-saalisid rannaribal, teda eraldas neist männimetsa vari oma terava piirjoonega.

Mall pikutas ja vahtis plaažil kihavat elu, mis tundus talle seda ihaldusväärsemana, et oli talle keelatud. Ta oleks kogu hingest tahtnud seal rahva seas seerata, palli mängida või tulisel liival lesida. Ta ei suutnud silmi pöörata tervisest pakatavatelt inimestelt, kõik nad tundusid talle õnneseentena juba ainuüksi seetõttu, et päikesepaiste oli nende päralt. Ja mõnus oli ta meelest kuulata, kuidas otsekui ühte patta olid heidetud rahva häälesumin, laste rõkatused ja lainete voogamine.

Kui mõned hilisemad randatulijad endile küllalt meelepärast kohta ei leidnud ja kuuldusid nurisevat, et küll on aga täna paksult päevitajaid, nagu silgud tünnis, kusagilt ei leia enam omaette nurgakest, siis mõtles Mall: oh teid egoiste, või teil pole seal veel hea küllalt, eks tulge siia varjupoolele ja tundke, kui kehv on teistest eraldi, justkui paradiisist väljatõugatud olla.

Ajaviiteks jälgis ta, kuidas igamees — üks nõudlikumalt, teine leplikumalt — endale päikese käes koha sisse võttis. Ka pidas ta lapsi silmas, neid sibas rannas terve trobikond ja nad näisid kokku kuuluvat nagu veelinnuparv.

Mall vaatas eemalt, kuidas ta tugevam pool — perekonnapea — priskena ja pruunina suplema läks ning meresinetuses kaugenes. Kulus tükk aega, enne kui mees veest välja tuli; kaldal ta puristas ja kuivatas end, siis jalutas ringi, kohtas tuttavaid, ühines seltskonnaga ning kolis oma päevituslinaga nende juurde.

Tuttavate hulgas paistis olevat ka paar naist, kes millegipärast tema mehe ees edvistasid; Malle oleks huvitanud, kas nad teadsid, et ta viibib siin, varjupoolel. Kuidagi veider oli tunda end kõrvalseisjana.

Haigusest nõrgestatud, oli mehe füüsiline üleolek teda araks muutnud — nende puhul võrdsusest rää-

kida oleks paraku olnud tühi sõnakõlks. Mallele näis, et tal pole muud parata kui enesesse tõmbuda. Siiski kordas ta endamisi mõtet: oot-oot, kui ma terveks saan, siis... Mis ta selle «siis» all õieti mõtles, jäi talle kuidagi ebamääraseks. Antud juhul tähendas «siis» seda, et ta oleks läinud varjupoolelt päikesepoolle, sammunud kuningannalikult abikaasa juurde, naeratanud suuremeelselt seltskonnale ja reageerinud leebe üleolekuga naiste tühisele edvistamisele. Kujutledes end sellise võimuka matroonina, mida ta tegelikult ei olnud, muigas ta iseenese üle.

Ta oli noorepoolne, kuid enam kui tagasihoidlik, ja mitte mingi hinna eest ei soovinud ta seltskonnale endast märku anda. Üksildaselt istus ta puude all, tõstis peoga jahedat halli liiva ja lasi sel läbi sõrmede pikkamisi nagu liivakellas maha voolata. Lõpuks pööras ta pilgu päikesevõtjatelt ära kaugele üle sinava mereselja.

Rannast kostev lapsenutt virgutas ta tähelepanu, kõrvu kikitades tõusis ta püsti ja uuris, mis seal lahti on. Aga paistis, et väikestel pillerkaaritajatel polnud suurt häda midagi, nutupill vaibus varsti. Kuna Mall nõnda männiku all seisis, märkas teda tütretirts, ning mänguämber ja kühvel käes, vudis päevitajate vahelt läbi tema juurde.

«Emme, tule ka randa,» kutsus laps.

«Ei saa tulla — piir on ees!»

«Kus see piir on?»

«Näe, siinsamas, kus metsavari algab.»

«Kas sa päikest ei taha, emme?»

«Tahaksin küll, aga tead isegi, et kui piir, siis piir! Ja siinpool piiri pole päikest. Sina aga ole sealpool ja mängi kenasti teiste lastega, eks!»

«Tahad, ma toon sulle päikest, ema?»

«Aga mismoodi?»

«Noh, ja toongi, vaat!» Laps kühveldas ämbri päikesepaistelist valget rannaliiva täis, tuli ja kallas selle ema jalgade ette. Nõnda käis ta õige mitu tretti emale päikest toomas.

Lõpuks asutas plikatirts end mängult elama valguse ja varju piiri peale, kaevas endale koopaid ja tegi ka kaevu, kuhu vennad talle merest ujumismütsidega vett tõid. Käbid ristas ta loomadeks, need olid Miisu ja Muri ja jänku Nopsik.

«Ema, sinul pole tarvis kaevul käia, me ise toome sulle ämbriga vett,» ütlesid poisid.

«Ja mina kúpsetan sulle liivakooki,» ütles tüdruk.

«Tore! Mis mul niiviisi viga terveks saada ja elada,» ütles Mall laste mängust osa võttes.

Hoolimata päikesevõtu keelust lõi Malle südames kiirgama midagi päikesepaistelist.

Kui mees päevitajate hulgast naise-laste järele ringi vaatas ja korraks neid vaatama tuli, ütles ta:

«Paistab, et sa tunnend end üpris hästi.»

«Ega ma kurdagi,» vastas Mall.

«Eks ole ilus rannapäev!» lisas mees.

«Jah, nii või teisiti, ikkagi ilus päev,» vastas Mall.

Väike Mari

Kui Mari oli pisike ja käis sõimes, surus ta tihti tänavanurgal näo vastu ema põlvi ja mangus süllivõtmist. Aasta tagasi sai Mari sõimest lasteaeda. Teel lasteaeda kõnnib Mari kihutavate autode pärast küll ema käekõrval, aga sülle enam ei kipu.

Täna on Mari esimest korda maal, vudib kellegi käest kinni hoidmata mööda rohelisi niiduradu, uudistab kõike, mida näeb, ja küsib rohkem kui ema, kel õigupoolest on puhkus, jõuab vastata.

«Mis see on?»

«See on kiil.»

Mari tahab õrna sinitiivulist kiili kobrulehelt pihku haarata, aga kiil tõuseb surinal lendu.

«Miks kiilid lendavad?»

«Kellel tiivad on, need lendavad,» arwab ema.

«Nagu lennukid?»

«Ka lennukid...»

Mari jälitab kiili metsani. Metsa Mari üksi ei lähe, lööb kartma.

«Miks puud seisavad üksteise kõrval paigal? Kas nad vahel riidu ka lähevad?»

«Ei, puud ei lähe riidu. Aga mõnikord tuleb tuul ja sakutab puulatvu ja torm kõigutab tüvesid ja peksab ja painutab **oksi**.»

«Mispärast?»

«Aga sellepärast, et torm on säärane.»

«Kas puud on siis ka vait?»

«Ei, siis mühisevad puud nagu meri.»

«Mismoodi meri mühiseb, ema?»

«Küll sa ise kuuled, kui randa läheme ja tuul tõuseb.»

«Kust tuul tõuseb?»

«Ära parem nii palju päri! Nopi lilli!» vastab ema.

Mari leiab maasika ja kilkab suurest rõõmust. Nad korjavad emaga mättalt peotäie maasikaid, aga ühe küljest on tükike ära näksatud.

«Kes on sellest hammustanud?» küsib Mari.

«Eks ikka vist konn,» arvab ema. «Viska see mari minema.»

Agas Mari ei viska, vaid hakkab konna otsima, et see oma marja ilusasti ära sööks, sest toitu ei tohi ju järele jätta.

Põõsa all parajasti üks konn kargabki ja Mari viib sinna selle maasika, mis on konna oma.

Kuid põõsa varjul vehib suur ruske loom sabaga vastu oma lai külgi ja tõstab Marit nähes rahulikult pea rohest.

«Näe, lehm!» hõiskab Mari täis siirast imetlust. «Misa jaoks on lehm sarved? Ema, lehm vaatab mulle otse silma sisse! Mispärast lehm mind vaatab?»

«Ju ta tahab näha sind samuti nagu sina teda. Lehm vaatab, kes see tüdruk on, kes piimatassi alati korrallikult tühjaks joob ja aitäh ütleb.»

«Ja kas me nüüd oleme tuttavad?»

«Eks muidugi...»

«Ema,» rõõmustab Mari, «varsti olen ma kõigiga tuttav — metsaga, kiiliga, konnaga, lehmaga!»

«Eks muidugi...»

Ja Mari nopib õnnelikult helepunaseid tõrvalilli, helekollaseid tulililli, jaanirohu helesiniseid õisi.

Kingitud elu

Nagu öö erineb päevast, nii erineb Inge Ermi meelest kõigest seni läbielatud see silmapilk, mil ta haiglast välja kirjutatakse. Raske operatsiooni ja kauase lamamise järel on ta uuesti käima õppinud. Veri ta soontes pole enamjaolt tema oma, vaid uus, tundmatutelt kaasinimestelt saadud veri. Teda hämmeldab teadmatus, kuidas seda hüvitada, — hingepõhjani on ta liigutatud talle kingitud elust.

Kas pole imelik, et minu heaks on nii palju ohverdatud, nii palju tehtud, mõtleb ta. Varem, terve olles, oli ta ikka arvanud, et ega tema heaks ei liiguta keegi sõrmegi; ise oli ta aga varasest noorusest peale olnud küll nõudepesija ja koristaja, küll põetaja ja kasvataja.

Kui nüüd kirurg doktor Toom jumalagajätul ta kätt surub, langetab Inge Erm kiiresti silmad, et peita pisarniisket pilku. Kuidas ta suudakski oma elupäästjale nii lihtsasti tänumeelt väljendada? Ei, need mõned sõnad, mis poolsosinal üle ta huulte pääsevad, ei vähenda võlga ta südames. Kõik jääb ütlemata — ausus, armastus, imetus, ja samaaegselt ta tunneb, et just ütlematajäämise tõttu ei saa see tal ilmaski ununeda.

Aga doktor Toom on rahul, et haige on paranenud, ega nõua ju üleüldse talt rohkemat, ütleb pealegi sõbralikult: «Olete hästi paranenud. Õnn kaasa!»

Inge Erm, heledavereline ja kahvatuvõitu, punastab ning naeratab oma hääletut, otsekui sissepoole pööratud naeratust. Ammuks see oli, kui ta ei söandanud elulootustki hellitada, ja nüüd, kas sa kuule, või muudkui õnn kaasa! Juba mõnda aega enne operatsioonile tulekut oli ta kidunud-pödenud, võõrdudes sõpradest ja tuttavatest. Nüüd korraga aga seisab ta siin valges palatis hea arsti ees nagu lind, kellele avatakse puuriuks ja öeldakse: lenda! Kohmetusest aitab tal jagu saada halastajaõde, kes viib ta ümber riietuma.

Rõivad, mis pealegi talvised, on talle võõraks jäänud ja üsna harjumatu on tal neid käsitseda. Ta tunnetab oma uusi ihurakke, uut eluverd ega tunne end kuigi koduselt vanas kestas, vaid jätaks selle kus see ja teine.

Inge Erm astub areldi, kuid sedamaid uudistavalt ringi vaadates haiglauksest välja. Liivasõmeraline jalgrada krabiseb tasakesi ta talla all, keskpäevapäike on raja soojaks paistnud, talveunest toibunud vihmauss urgeldab mullamügara varjus. Jalgrada viib kivisele kõnniteele, kus inimestevool lakkamatult liigub, ja Inge ühineb tõtliku vooluga. Veel ei ole tal täit jaksu ruttajatega sammu pidada, peatselt pöördub ta tänavalt parki ja istub põõsäärsele pingile.

Jürikuu vallatu tuul on värske ja taevas helendab lahedana, avarana. Kastanipungad pole veel paotunud, aga vahtraladvad lõhnavad vastset ja ahvatlevad ligi esimesi pooluimaseid mesilasi. Kirju liblikas on alustanud oma hunnitut ühepäevatantsu ja tiirleb puhmaste vahel. Ülal, nii kõrgel, et silm vaevalt seletab, laulab löoke. Inge Erm vaataks, kuulaks, istuks siin lõpmatu-seni, sest äraarvamatult hea on ta meelest jälle väljas olla.

Aga ivakese aja pärast asub ta siiski koduteele, minnes bussipeatusse. Sel kellaajal pole autobussis suurt

tunglemist ja ta leiab vaba istekohagi. Talvistes rōivastes on tal palav — otsekui kusagilt kaugelt-kaugelt kojutulija istub ta muu, kergemalt riides rahva hulgas, jälgides huvi ja jällenägemisrōömuga möödalibisevaid tänavaid ja maju.

Kui ta viimaks päral on ja käekotist võtmed võtab, tundub talle, nagu heliseksid need kellukestena. Eru-tusega avab ta ukse, kergelt hingeldades jääb ta eeskojas riidevarna all seisma. Korter on suur, selles elab kolm leibkonda. Praegu on naabrid nähtavasti tööl, ainult orkestrant Eevert kuulduv kodus olevat, ta ükski seisab poikvel. Kiilaspäisena ja kuivetuna istub ta oma tšelloga ning mängib, märkamata tulijat. Inge nõjatub vastu seina ja kuulatab, siis vabastab end õlgadele rõhuvast mantlist.

Poogen peos, vaatab Eevert närviliselt üles, sest talle ei meeldi põrmugi, kui teda ei lasta segamatult harjutada, ja ta tõuseb, et toaust sulgeda. Lävel Eevert peatub. «Teie kodus, elus ja terve!»

«Jah, tere päevast!» lausub Inge ega märkagi, kuidas tal keelelt lipsab: «Mängisite nii ilusasti.» Alles pärast öeldut meenub talle, et enne haiglasse minekut polnud ta Eevertiga lahket tervitustki vahetanud, jutlemisest rääkimata, sest et orkestrant oli häirinud vahetevahel öösiti majarahu, tulles joobnudpäi laias kaares koju.

«Ei teadnud tõesti oodatagi...» ütleb Eevert, kuid lisab kähku juurde: «...teid sellisena näha.»

«Ju ma olin heades kätes, mis muud,» vastab Inge. «Aga teil on te pill. Segasin teid. Mängige edasi, see kõlab te käes nii kenasti.»

Siis avab Inge oma toa ukse. Vastu lööb umbne, sumbunud õhk, mis lehkab vanade vaevade-valude ja rohtude järele. Inge tõmbab kardinad eest ja lükkab akna ristseliti lahti. Tuba on väike — diivan, laud ja kapp, suurt muud peale tolmu ja poolikute rohupur-

kide seal pole, aga väljast sissevoolav päikesepaiste on kullakas ja tuuleõhk meehõngune. Inge istub puhkama, suleb viivuks silmad ja kujutleb, kuidas ta viib doktor Toomele suure kimbu kauneid lilli. Kunas ta selle mõtte teostab, seda ta küll ei tea. Isegi säärane mõte vilksatab tal läbi pea, kas mitte endisest töökohast, kus talle amet eriti ei olnud meeldinud, ära tulla ja haiglasse põetajaks minna.

Tunnikese tukkunud, virgub ta kuldnokavilest ja krapsab jalule, et tuba kraamida. Kööki minnes näeb ta seal korterinaabri last Viivit, kes on koolist tulnud ja parajasti laua ääres einetab. Viivi unustab Inget silmates punnsuutäit alla neelata ega saa kohe midagi öeldud. Et ta Inge-tädile avakäsi vastu ei jookse, selle üle see ei imesta, sest varemalt oli Inge liiga tihti iga asja pärast porisenud ja keelanud lastel mürgeldada. Viivi emagagi oli ta paaril korral pahuksisse läinud ja neil võib-olla oli koguni parem, kui ta ära oli.

Kas ma tõesti tühjast-tähjast riidu kiskusin ja nõnda kannatamatu ning kibestunud olin, imestab ta tagantjärele ja arvab endamisi: mis parata, lõppesin otsa kui surmavari ega tundnud muud kui tuska. Nüüd, kui sellele mõtlen, tundub, just nagu polekski see mina olnud.

«Viivi, sa oled vahepeal kõvasti kasvanud, sind ei tunne enam äragi,» tähendab ta tüdrukut tähelepanelikult silmitsedes.

«Teie olete ka teistsugune kui varem, hoopis teist nägu ja teistmoodi,» arvab Viivi.

«Nii et me mõlemad oleme — üks sirgunud, teine kosunud; sina omal jõul, mina teiste abil! Ega neil haiglas olnud kerge minust elulooma saada, aga näe, ei maksa kunagi lootust kaotada. Ja küll on aga täna ilus ilm!»

«Teate, sinililled juba õitsevad! Te ei usu, oodake!»

Viivi lippab tuppa ja tuleb sealt tagasi vaasitaie silmsete õitega.

«Oi, küll on õnn näha kevadet,» sosistab Inge rohkem endale kui Viivile.

«Võtke need sinililled endale, meil oli neid juba läinud nädalal!»

«See on sinust nii kena. Kas ma seda väärtki olen? Aitäh, kullake! Kas su ema pole veel töölt tulnud?»

«Nad mõlemad isaga on sel nädalal õhtuses vahe- tuses.»

Parajasti saabub koolist Viivi vend Peeter, välisust enda järel plõmdi kinni tõugates. Eeskojas viskab ta portfelli käest ja hõikab: «Viivi, kas saaks siva süüa? Lähen poistega palli taguma.»

«Ole vait, ära kolista, tädi Inge on tagasi!» hüüab talle Viivi.

«Ei see väike müra tee midagi,» naeratab Inge. «Peeter, ära vaata mind nagu lummutist! Oled sina samuti kui Viivigi tubli tortsu pikemaks veninud. Hakka aga sööma, kui sul kiire on, ära lase end minust segada.»

Peeter pomiseb vabandavalt tervituse ja ütleb, et küll jõuab.

«Ma lähen õige ka korraks välja,» otsustab Inge. Ta viib sinililled tuppa ja asetab need õrnalt kui linnupojad lauale. Aknast paistab puudest palistatud tänav ja seal sammub Eevert bussipeatuse poole. Tassides käes suurt tšellokasti, näib ta ise selle kõrval vähel- dasena ja koormatuna, just nagu jätaks kandam teda enda varju.

Inge paneb kapist kevadmantli selga ja kerge rätiku pähe. Ega ta kavatse kuigi kaugele minna, aga kui ta väravast väljas on, kannavad jalad teda vana töö- koha suunas.

Lastekodu hooned ei ole ta elupaigast kuigi kaugel, peatselt hakkavad need puude vahelt paistma.

Teen neile üllatuse, ega nad tea mind oodata, mõtleb ta muheldes ja astub majja.

Ent talle satub vastu noor kasvataja, kellega ta pole koos töötanud. Sellel näib kange kiire olevat ja see küsib mokaotsast üpris piredalt:

«Mis teil vaja läheb?»

«Ei midagi. Õigupoolest olen ma küll siitpere inimene, aga olen kaua töölt ära olnud.»

«Ah nii, siis te ehk oletegi seesama, keda ma asendan? Ütelge nüüd, millal ma ometi kord siit minema pääsen! Töötaksin palju parema meelega mõnes lasteaias. Ei mulle siinne asi istu! Täna, veidi aja eest, tõi miilits jälle ühe armetu heidiku. Isa teadmata, ema joob-lakub ega hooli millestki. Mis inimesed need seesugused ometi on, jõledamad kui loomad! Laps on kärnas ja täitanud. Just praegu käisin, ajasin ahju ta riideradid, need polnud muud kui paljas mustusehunnik. Küll on jälkus, muud ma ei ütle! Aga mul pole aega rääkida. Kas tahate, tulge vaadake seda lapsekõotsu!»

Inge tõmbab kähku kitli selga ja läheb noore kasvatajaga kaasa.

Kleenuke kängus rahhiitik karjub hädiselt, kui teda vannitatakse. Inge on kahel käel kasvatajale abiks, ise sosistab:

«Vaeseke, pole tal õieti vanemaid ega mitte kui midagi. Aga ometi on ka talle elu kingitud...»

«Mis head seesugusest alaarenenust võib tulla,» arvab noor kasvataja.

«Küll ta kosub — kui mitte omal jõul, siis arsti abil. Ja mine tea, võib-olla kasvab viletsakesest kord mees missugune!»

Inge paneb hoonukesele inimolendile helesinise jaki selga. Kuna õhtu on juba käes, ei jää ta kauemaks, küll aga lubab järgmisel päeval tagasi tulla.

Ega mul olegi midagi sulle vastu, et järele sinu kesse asuda... Oleksin küll tahtnud põetajaks minna, aga siin on ka kedagi vaja, mõtleb ta.

Päikesekarva võililled õitsevad rohtunud tänavaäärtes. Puud on hiirekõrvul ja aedades pistavad igat seltsi eod erke ninaotsi välja mulla määratu mahukast põuest.

Õhtul kassi seltsis

Pereema on päevatöö kui ka tubased toimetused lõpetanud ja heitleb pealetikkuna unetukastusega, aga veel ei taha ta ust sulgeda ja asemele kobida, sest pereisa on alles koju jõudmata. Küllap on vanamees töölt tulles poodi sisse põiganud ja jäänud pudelit õlut tühjendama, või mine tea, kui on juhtunud kokku mõne sõbraga, võtab ehk lonksu kangematki.

Pereema nihutab tooli soemüüri äärde. Väljas puhib sügisene tuulelööts ja ladistab vihma.

Koerailm, ega väljasolijal sellise sajuga ole vist hamba allgi kuiva kohta, muretseb pereema oma vanamehe eest ja vaatab varna poole, kas vihmakuub ripub seal või on hommikul selga pandud — seljas, hea seegi! Siis tuleb perenaisele ka kass meelde ja ta ei jäta üle läve hõikamata:

«Miisu-Miisu, Ints-Ints!»

Aga kutsutut ei ilmu pimedikust, ja uks prantsatab uuesti kinni.

Ei tea, mõtleb perenaine, kuhu see meie vana kiis on jäänud, juba mitmendat päeva kaotsis, on vist otsa saanud. Võib-olla on mõni külakoer ta maha murdnud või on vaeseke maanteel hukka saanud. Aga vahva hiirekuningas oli ta küll, kõik va pendid ja rotinärud hävitas ära, tegi puhta töö. Nii head kassi on harva leida, ja kui ilusad valged käpad tal olid, nagu peh-

med toasussikesed, lõuaalune oli ka kena valge justkui manisk.

Seda kadunukese tagakurtmist katkestab uksetagune kriipimine. Perenaine on õige nobe ust avama. Volksti kalpsab suur hall kõuts sisse.

«Vaat, kus kurivaim, uh, sa reo! Mina siin juba kahetsen, et ega ta enam hinges ole, aga kus tema tõmbab maad- ilma mööda ümber. Ringikooserdaja, ööhulgus, kust sopaaugust sa, risu, nüüd välja oled tulnud, kasi mu jalust, või oma mudast selga vastu mu säärt sügamas. Küll on saatanahing, ei või ahju taga kõhutada, muudkui peab pulmajahti! Reostad toa ära, va tõhk, haisukott, ropp ja roojane roju! Ära poe ühti pliidualusesse peitu, küll ma sulle näitan, kihutan su luuaga majast, käi puukuuri, hari seal ennast ja mõtle oma seatempude üle järele! Logask, liigu aga liigu ukse poole, mis sa veel vahid, välja!»

Pahane perenaine tõukab kõutsi jalaga, kuid märkab siis, et sellel on käpp ripakil ja kõrvad lõhki kistud.

«Oh sa pele, kui sandisti su käsi on käinud! Seda sa said oma ringiaelemisest! Ai-ai, kuidas need riivatud sind on rebinud, oh te kakekullid, riiukuked, kõrilõikajad! Mis sa, vana arukas kass, otsid sihukeste tõnn-sabade seltsi! Väänikud, teadagi et tõmbasid sul naha üle kõrvade — ja lips läbi! Vana narr! Oot-oot, las ma sind raasuke rohitsen, seon su käpa kinni. Sedapsi! Ja poe nüüd pealegi ahju alla, kuidas ma ikka sind haiget-hädalist välja vihma kätte ajan. Vaene-vigane, laku aga laku oma haavu ja põe siin, kuni paraned. Vahest ehk on su kõhtki tühi?» Ja perenaine ohkab ning paneb kõutsile piimatopsiku pliidualusesse, kuhu tuleürjatise jaoks tohikud ja pilpad kuivama pandud.

Surmväsinult veab kass end asemele.

Pereema pistab paar puupindu pliidi alla, kustunud tuli lõkatab uuesti põlema. Siis paneb ta teevee pliidi kuumenema, sest küllap tahab vanamees, kes päev läbi väljas olnud ja külmetanud, sooja saada.

Juba kiiksatab uks, ja seal see kojuoodatu on — jalad käivad laias kaares, käsi kobab seinast tuge, müts ja mantel veest nõretamas.

Viimne viibe

«**A**rst ütles, et isal ei ole elulootust,» ägab poeg ja neelatab, nagu oleks tal klomp kurgus. «Tule minuga kaasa!»

Milvi võtab pojalt käest kinni ja ohkab: «Me ei saa teda aidata, keegi ei saa... See on hirmus! Kardan, et sinna minnes me võib-olla ainult segame haige rahu.»

Nad seisavad külma õhkuva kivimaja seina ääres, lõpuks astuvad hoovivärvast sisse. Sinihallid tuvid tatsuvad taltsalt nagu kodulinnud vaikselt hoovipealsel. Kõik aknad on suletud. Ilm on pilves ja taevas lamab madalal katuste kohal nagu suur pehme peapadi.

Emat-poega lähevad sõna lausumata mööda nagisevaid, käimisest kulunud trepiastmeid üles. Poeg koputab tasa, kuid ta nagu aimaks, et uks ei ole lukus, ja lükkab selle poikvele ning laseb emal ees minna. Käsikaudu panevad nad poolpimedas eeskojas palitud varna.

Toast on kuulda kepi kobinat, kompsides tuleb haige neile lävele vastu. Ta on hommikukuuues, kuid näib kurnatusest hoolimata üsna reipana.

«Oh-hoo, mis kallid külalised! Haruldane asi, et te kord ometi mõlemad sedasi koos mind vaatama tullete,» ütleb ta, satub pisut segadusse ja hakkab vabandama, et tuba pole korras, ase tegemata.

«Mis sa ometi, ära nüüd meie pärast!» kohmetuvad

tulijad sellisest ootamatust vastuvõtust, sest nad valmistasid end ette haigeveodi äärde astumiseks.

«Perenaist ei ole kodus, läks just natukeseks välja, oleksin lasknud teid kostitada,» jätkab haige vabandamist ja pakub kähku istet. Siis lausub: «Poeg, ole hea poiss, vii laualt need toidunõud eest ära kööki. Mul on mullust omatehtud marjaveini, pakun õige seda.»

«Mis sa küll näed vaeva, oh heldene aeg,» ütleb Milvi varjatud ahastusega.

Aga haige toob kapist pudeli ja valab klaasid pilgeni täis veripunast sõstraveini.

«Sinu terviseks!» kogelevad emat-poega ning tõstavad klaasi kahvatanud huultele.

«Ju ehk tervis hakkab jah jälle tagasi tulema,» arvab haige. «Ei tea, mis muu tõbi see ikka võib olla kui reuma. Jalg jäi kangeks ja käsi ka nii tuim, ei taha sõna kuulda. Aga või mul töökojas vähe on õpipoispõlvest saati rabamist olnud — nüüd siis jooksva kullal. Valud teevad hooti tulist piina. Aga küll see kõik läheb mööda! Arst ütles ka, et vaja puhata, muud midagi.»

«Sa ehk heidaksid pikali, muidu väsitad end,» palub Milvi.

«Kui lubate, ma jah natuke pikutan.» Kepp kukub tal käest põrandale, poeg tõstab selle kähku üles ja aitab isal asemele heita. «Räägi ka, kuidas sul koolis läheb?»

«Tavaliselt, nagu ikka,» kõlab kohmetu vastus.

«Ta on tubli poiss,» kiidab ema.

«Olgu elu läinud, kuidas tahes, mis sellest, et oleme lahus olnud, — tead, siiski olen sulle uhke, poeg! Kui saan terveks, võtame kätte ja sõidame tsikliga kalale. Mul on teada üks hästi kena koht, ja ammu olen teie mõlema peale mõtelnud. Küll siis näete, kuidas vesi seal päikese käes sillerdab.»

«Muidugi, muidugi!» Milvi noogutab haige jutu peale pead, ent ta süda kisub valust kokku, kui ta vaatab aukuvajunud silmakoobastega kõhna nägu, mille ümber juuksekiharad pole jõudnud veel halliks minna, vaid on tumedad nagu rasked lained.

Märgates, kuidas poeg pisaratega heitleb, ütleb Milvi: «Võiksid isale klaasi värsket vett tuua, ta ehk tahab rohtu võtta.»

Poiss tõuseb kärmesti ega pöördu enne tuppa tagasi, kui on end kogunud.

«Eks neid rohte saa võetud,» räägib haige. «Arst käsib lamada, aga ma tunnen, et lamades kaob jõud hoopis ära. Kui vähegi suudan ja valud lubavad, siis püüan ikka üles tõusta ja tuba mööda liikuda. Parem on kas või aknastki välja vaadata kui lakke vahtida. Pole ma voodis vedelemisega vilunud, lebamine on üks rist ja viletsus, kondid surevad ära ja niiviisi jäävadki kangeks, mis muud. Võib-olla saan nädala või paari pärast välja jalutama minna, küll siis kohe kosun.»

«Muidugi, hea oleks!» Ka Milvis süttib lootusesäde.

Valuhoog sunnib haige vaikima, ta suleb silmad ja oigab tasakesi.

«On sul väga valus?» poetab Milvi asjatu küsimuse, mis jääb vastamata õhku rippuma.

Ainult seinakell tiksus tikk-takk keset rusuvat vaikust toas, kus mööbel on paigale tardunud ja tundub kuidagi tarbetuna. Kõik on hallitooniline ja hämaravõitu. Kummalise kontrastina eretab laual pooleni joodud klaasides veripunane vein.

Siis avab haige taas silmad ja kinnitab visalt: «Küll see häda ja hingepakk läheb mööda, ärge pange tähele, mul ongi juba parem. Varsti tuleb süstija ja teeb süsti, pole viga midagi!»

«Kui katsuksid veidike tukastada. Näe, perenaine jõudis ka koju. Las me hakkame nüüd pealegi minema,»

ütleb Milvi. Ja ta vahetab tummalt perenaisega osavõtliku, kurva pilgu.

«Olgu, eks siis teinekord räägime pikemalt,» kostab haige. «Ole meheks, poeg!»

Poiss on ängistatud ega saa sõnagi suust, vaikides annab ta isale kätt.

Valust hoolimata püüab haige istukile tõusta ja lausub: «Aitäh mind meeles pidamast! Ja tulge varsti jälle mind vaatama!»

Emat-poega lubavad tulla, ent nende hääles kõlab mingi eriline värisev alatoon, kui nad ütlevad: «Nägemise-ni!»

Uks selja taga sulgunud, vajuvad nad murest looka.

«Ta ei tea, et tal on kasvaja. Ta loodab...» nuuksatab poiss.

Milvi vaatab pojale otsa ja sõnab: «Kui ta teakski, mis see muudaks? Ta loodaks ka siis, saa aru! Ta usub ellu... Sina oled tema lootus.»

Hoovis kluugutavad sinihallid tuvid. Samm-sammult astuvad emat-poega värava poole, siis pöörduvad ja vaatavad tagasi.

Toa aknakardinad liiguvad, seal seisab haige vaevaliselt kepi najal ja viipab käega neile järele.

Õnnemärk

Kai mäletab, kuidas ema kord lapsepõlves talle, til-
lukesele tüdrukutirtsule, saunas seljapesemise juures
lausus:

«Sa oled õnnemärgiga sündinud. Selle oled sa küll
minult pärinud.»

«Mis see õnn on?» oli Kai küsinud. Ta oli kuulnud
öeldavat, et emal on hea marjaõnn, või jälle, et
hea lapseõnn — kas nüüd selle ta ongi emalt päri-
nud?

Aga ema ei mõistnud midagi kosta, ainult naeratas.
Nii et see õrn, väsinud naeratus oligi Kaiele ainsaks
tõenduseks seletamatu õnne olemasolust.

Kodukoht linna külje all — pehme õuemuru paljajalu
jooksmiseks nagu loodud ja võililli pärgade punumi-
seks loendamatul hulgal. Värvimata hall plankaed,
aga plankudel mis eredad valguselaigud! Väikevend,
paigalpüsimatu, kaksiratsa aial, vile huulil, põsed tuu-
lest pakatanud. Isa, müsilott kuklas, ohjad peos, aiste
vahel ühtlasel sammul sörkiv tööruun. Eks Kaie arust
olnud veovoorimehel päratu tähtis amet, millega iga-
ühe ees võis hiilata, ka hobune ja plaanvanker olid
maailmatu uhked asjad. Kai ei imestanudki, et ta on
õnnemärgiga sündinud.

Agulitänav — millal tolmune, millal porine. Vanad
puud koolimaja ümber. Klassidesse kogunev laste-
parv, täkitud, nühitud koolipingid.

Kai — ei hädavares, ei tülinorija, aga ka mitte mingi hellik pailaps — tuli seal enam-vähem puhalt, kimpu jäämata läbi. Isa ametiga ta enam kiidelda ei püüdnud, taipas, et teda oleks välja naerdud. Kellelegi ta pinnuks silmas polnud — pinginaabriga käis käe alt kinni, tunnis vastas teraselt.

Klassijuhataja, hallipäine, näpitsprillid ninal, soovitas tal keskkoolis edasi õppida.

Uus vormimüts, pikem koolitee; Kaie murdeiga, täienenud kehavormid, silmanurgast vargsi poiste poole kiikamine. Tutvumine kahupäise noorukiga, kes hommikuti tööle tõttas, õhtuti aga järjest sagedamini Kaiele koduteel vastu põikas. Väraval kudrutamise õnne tundeduvad minutid.

Juunipöörde elas Kai kaasa üheksateistkümneaastase neiuna.

Kesklinna suubuv inimvool, elevus, palavust hõõguv sillutis, tunglemine, erutavad uudised. Kai, kel tänavanurgal kohtumine määratud, ei pääsenud läbi rahvamurru, see kiskus teda ühes sammuma. Rahutult liikus ta edasi, lootusetu näis talle inimmeres sõpra kätte leida. Siis äkki nad silmasid teineteist, ja juba murdis noormees teed tema juurde.

Õhtul istusid nad jalgratastele ning sõitsid mere-randa. Kai arvas, et õnn on täiel rinnal hingata, armastada ja olla armastatud. Ükski kahtlusevari ei tumestanud rühika noormehe kõrval tema unistusi. Otsa ega äärt polnud kavatsustel, mida nad koos lennutasid nagu värvilisi õhupalle. Loomulikult uskusid nad, et elavad heal, paljutootaval ajal ja lähevad vastu õnnele.

Kui sõda algas, oli Kai just parajas mõrsjaeas.

Pargid täies õitsmishoos, hälliv tuulevine puude värskes lehestikus, soe päike linna kohal. Ja äkitselt õhuhäire, pommiprahvatus, aknaklaaside klirin.

Esimestes põrutavates sündmustes koges Kai, et elu on talle armas, ja ta lippas varjendisse nõtkena nagu käppadele kukkuv kass, kes naljalt selgroogu ei murra.

Noormehe käes mobilisatsioonikutse — paberileheke, üsna väike sedelike, sellest ei oleks piisanud näo katmiseks nii nagu ajalehest, kui tukastad peale lõunat. Ja ometi otsustas see kõik ning muutis järelejäänud hetked üheksainsaks suureks lahkumiseks.

Kai, rippudes tulevikulootuste küljes, ei suutnud kujutleda, et nende jumalagajätt võiks tähendada muud kui kunagist jälleenägemist.

Mitte otsekohe, vaid hoop-hoobilt omandasid raskused Kaie silmis täie kaalu. Ka hakkas ta muret tunda mine tea millises ohus viibiva peigmehe pärast.

Öö läbi kõssitas Kai koos ema ja naabritega linnaäärses kivikeldris. Isast ja vennast, kes õhtul laost kaupa vedama läinud, polnud midagi teada.

«Küllap nad jooksid mõnda varjendisse,» püüdis Kai ema lohutada, kuid ema vastas ahastades:

«Kas arvad, et isa jätab hobuse saatuse hooleks?»

Hommikul tulekahjude kuma linna kohal. Koduõu haigutas tühjalt, ei sörkinud hobune vankrilistujatega väravast sisse. Kai ja ema lootsid laoplatsilt teateid saada ja ruttasid sinna.

Suitsuvina, kivirisu, kõverdunud raudtalad. Laohoonetest raudtee ääres polnud midagi järel. Ning isa ja vend jäid kadunuks.

Kui rünnakud jätkusid, oli õnn seegi, et ema ja Kai eluga pääsesid. Neil läks korda ühineda põgenikevoo- riga, mis veeres linnast välja maa poole. Õnn oli peavarju leida ükskõik kui madalas tares, õnn oli leivapala ja soe rõivaürip.

Kai ei võinud enda ja oma ema saatuse pärast nuri- seda, sest leidis neist hoopistükkis viletsamaid ja nõr-

gemaid, liiati, kus haiged lapsed emade kätel hinge vaakusid. Kes siis veel oleks pidanud elatanud lesele toeks olema kui mitte Kai oma õitsvas eas.

Rabaäärsed barakid. Turbalõikus, rakud pihus. Masi-natel polnud kütust. Sajud, udud, jalgade all lirt-suv rabavesi. Kuhilate viisi turbapätse, aga leiba jao-pärast. Vahel oli Kai nii väsinud, et silmade ees läks mustaks.

Õnneks ei jätnud marjaõnn neid maha, ja ema koo-gutas muraka- ja mustikavarte kohal, krabas põlvili paluka- ja jõhvikamätastel.

Kui sõda viimaks lõppes ja võitu pühitseti, lähenes Kai kahekümne viiendale eluaastale. Ent talle tundus, et ta noorus on möödas. Matnud oma ema, kes surma eel tähendas, et see on õnn, kui ta kodumullas võib puhata, jäi Kai üsna üksi. Peigmehest polnud teadete järgi muud jälge kui ühishaud.

Kaie ängistas kodulinna laastatus. Ta oleks pidanud oma elu eest õnne tänama, sest eks olnud talle elu kõigele vaatamata armas, aga ta ei suutnud end ko-guda.

Sõjajärgse ahervaremetes ja pimedada talve saatis ta mööda, viibides rohkem kontoris töölaua taga kui oma külmas toapugerikus.

Kevadel, taastamise ja rusude koristamise saginas ei pannud Kai päevitusevärskust oma tolmustel põskedel esiotsa nagu tähelegi.

Platsil taastajate naabruses käratsesid lapsed ja mängisid muretul tuhinal palli.

«Mul on kaks elu! Mitu elu sinul on?» hõiskas kile-dahäälne plikanirk.

«Mul on neli elu, neli elu!» kriiskas kekslev poisi-põngerjas vastu.

Ja lapsed jooksid, nii et maa müdises.

Kai seisatas ja silmitses pillerkaaritajaid. Mäng,

mida lapsed mängisid, oli talle koolipõlvest tuttav ning tahes-tahtmata äratas temas vastukaja. Sealsamas märkas ta maas võililli ja vaistlikult sirutus käsi neid noppima. Siis istus ta kivihunnikule ja vägisi hakkasid sõrmed pärga punuma. Kui töökaaslased teda hüüdsid, kissitas ta vastu päikest silmi ja peitis naeratades pärjajupi taskusse.

Valgenevatel öödel muutus ta uni rabedaks, meel virgeks.

Päevast päeva töötas ta ühises ruumis paljude kaasteenijatega. Ruumikitsikus, laud lauas kinni, paberiputus, kaustade virnad, arvelaudade ja kirjutusmasinate klõbin. Selles õhkkonnas polnud ta varem üldse tähele pannud, et teda ümbritsevad huvitavad inimesed. Nagu kas või see akna all töötav tehnik, jändrik ja napisõnaline Paul Pedak, kel millalgi ajaraasu ei olnud. Kiilaks kiskuva lagipeaga ei andnud ta põrmugi üliõpilase mõõtu välja, sellegipoolest jätkas ta õhtuti sõjaajal katkenud õpinguid.

Kai jäi peale tööd masinal aruannet tippima. Ka Paul Pedak ei rutanud lahkumisega, vaid õppis ja sirgeldas mingeid valemeid kaustikusse. Nad lõpetasid üheaegselt ja läksid seltsis sööklasse einetama.

Sestpeale, kuna Pedakal polnud aega varnast võtta ja õhtud enamasti kinni, lõunatasid nad iga päev koos. Väike, lihtne söögisaal, neli lubjatud seina, lauad-toolid, toidulõhn, argipäevasus. Neile aga tundus siin teineteise seltsis siiski hubane.

Ühel talvisel hommikul Paul Pedak tööle ei ilmunud, ta laud akna all jäi tühjaks.

Sosin töötajate keskel, salamisi vahetatud pilgud, ebalev pöördumine Kaie poole, rusuv meeleolu.

Olgugi et oli juba ammu rahuaeg, toimus peaaegu igas asutuses «puhastustöö» sildi all mõndagi rahu-
tukstegevat. Nii tavaline kui oligi omavaheline sosis-

tamisi rääkimine — kõvasti kõneldi väheseist asjust —, äratas kaasteenijate häiritud olek Kaies kahtlust. Eru-
tatult käis ta pesuruumis silmi vesistamas.

Kui Kai töölt koju läks, ootas Pedak teda puiestee-
pingil ja paistis, nagu oleks mees mures. Ettevaatuse
mõttes ei hakanud nad tänaval pikemalt vestlema. Ja
kuna sedapuhku polnud Paul Pedakal kuhugi kiiret,
saatis ta Kaie koju ning astus kutse peale sisse.

Kitsas tilluke tuba, kattedega varjatud elektripirni
häämar valgus.

Ilma et külaline ringi oleks vaadanud, istusid nad
kõrvu tükike aega, enne kui jutt vedu võttis. Pedak,
kuigi murtud mees, ei tahtnud seda endale, veel vähem
teisele tunnistada. Pikapeale siis ikkagi pihtis, et teda
on töölt vallandatud ning kulakuks tehtud vanemate
tõttu tembeldatud ebasoodsa päritoluga kahtlaseks
elemendiks ja kodanlikuks natsionalistik. Ka ülikoo-
list saanud ta hundipassi ning korralduse lahkuda
ühiselamust.

Nõutus, meel raske, pea kummargil. Varjud seintel,
praod põrandalaudades, tuulevihin akna taga.

Kai ei osanud midagi osavõtlikku öelda, aga talle
näis, et sõbral on ses ummikus tarvis end välja puhata,
ja ta valmistas öömajalisele oma diivanile aseme. Ise-
endale võttis ta kulunud suurrätiku ümber ja konutas
kogu öö tugitoolis ega saanud tunnetesegaduses sõba
silmale.

Päeva koites oleks Paul Pedak vist nukralt minema
läinud, kui Kai poleks talle kätt sirutanud sel lihtsal
moel, et ulatas tassi tulist kohvi. Seejuures sõnas ta
endalegi ootamatu otsustavusega:

«Minu poolest, kui tahad, võid siia jääda.»

Pedak ei näidanud välja, kas ta võtab neid sõnu
puhta kullana või mitte, ta isegi ei tõstnud pilku, vaid
põrnitses enda ette põrandale, kus jooksid praod. See

vaikushetk tundus pikana. Nad oleksid võinud teineteist sinnapaika jätta ja võõrastena lahkuda. Paul Pedak ei lausunud ka siis midagi, kui ta tõusis ja ära läks.

Õhtu eel tuli mees tagasi. Ta tõi Kaie juurde kaasa oma raamatud ja kulunud seljakoti.

Käsi teineteise peos, vastu seina toetatud selg, soojust õhkuv ahjupaiste. Omavaheline usaldus, jäägitu kokkukuuluvuse tunne.

Ei olnud nad loota võinud, et neid ootab kirglikult kõike unustada ja ületada püüdev armastus. Kai oli valmis olnud muret omaks võtma, aga koos sellega leidis eest õnne, just nagu oleks üks teisega kaasas käinud.

Paul Pedak, et tulgu mis tahes, sai üle esialgsest peataolekust. Olukorra lahenemist äraootavalt käis ta lihtsal transporditööl. Neil päevil, neil kuudel nad ja nunesid elu järele ja haarasid kinni kas või üürikesest õnnest. Meelega hoidusid nad muretsemast, et mitte rikkuda vähest endale võidetud aega — seda otsekui õnnekombel osaks saanud armuaega.

Toa akent piitsutav tuul, vihmapiiskade krabin vastu ruutu. Valmistehitud toit elektripliidil, värsked kevadlilled vaasis, tõtlikult tiksuv kell. Aknal seisev, ootusärevil Kai.

Õhtune videvik, ööpimedus, üksindus.

Kai ei teadnud, et Paul Pedak oli tööl arreteeritud. See selgus talle hiljem.

Ei olnud Kaiel kellelegi häda kurta, vastupidi — hoolega hoidus ta suud paotamast, et keel kogemata ei väärataks. Küllap leidis tagarääkijaid ja kiviviskajaid, seda eriti nende hulgas, kel omal eluke libedasti läinud ja põli kerge. Pealekaebamist kartes vaikis Kai oma vahekorra Pedakaga, ainult rasedust ei saanud ta kuigi kaua varjata. Õnneks Kaie töölt ei val-

landatud, seetõttu muretses ta enda pärast vähem kui Pauli pärast, kellele aeg-ajalt püüdis pakki saata.

Tütar tuli ilmale ja Kai nuttis terake mitte teab mis kurbusest, vaid härdaks tegevast rõõmust. Nimeks pani ta lapsele Elo, kuid vahetevahel hüüdis teda ka marjukeseks ja mesikeseks, tudimanniks ja tillu tihaseks. Seltsi oli tal nüüd omast käest ja tegemist üle-aru. Kui pisike pääses sõime, veeres elu enam-vähem kindlatesse rööbastesse: päeval töö, õhtul laps.

Aastast aastasse saabus kord kuus spetsiaalset nurgatemplit kandev kiri. Kai omaltpoolt vastas Paulile mitme kirjaga. Kirjavahetus oli ikkagi õnn. Kaie käes lendas sulg väledasti, mõnikord südaöösiti, kui und ei tulnud, sigines ridu ribu-rada neli-viis lehekülge.

Tütrel hammastetulek, esimesed sammud, rääkima hakkamine, nakkushaigused ja mängud — kõik käis oma käiku. Elo oli viieaastane, kui esmakordselt oma isa nägi: Paul Pedak vabanes amnestia põhjal ja ühel õhtul vastu ööd tuli koju.

Koputus. Asemelt tõusva Kaie ärev küsimine:

«Kes seal on?» Hetk vaikust. Kõhkleval käel võtmekeeramine, uksepaotus.

Tõtt tunnistav silmitsemine: kroonuriided, seljakott, tumedas habemes lõug, kõvad karedad käed.

Voodist uksele vudiva lapse kartlik võõristus, kohmetu altkulmu pilk, häbelikkus, tasapisi sõbrunemine ja uinumine karedas süles.

Seda kõike mäletab Kai. Ja mõnikord, kui leiab mahti, meenutab ta üleelatud päevi. Aga rutt kestab edasi, ühtesoodu on tal tuli takka ja pakilised toimetused käsil. Peale kooliskäiva Elo nõuab talt hoold-armu kärsitu noorem võsu Paavo.

Paulil neelavad teaduslikud huvid iga vaba minuti ja sageli on ta ajahädas. Nii et kui Kai talle mõnes lihtsamas küsimuses abi saab osutada, on see tere-tulnud. Ka pakub hiljuti saadud uus lahedam korter vaimseks keskendumiseks paremaid võimalusi.

Ühel õhtul, kui Kai lastele vanni teeb ja lutsukalana sileda, vallatleva Paavo veest välja voodisse on ka-mandanud, ulatab ta õhetavale Elole kuivatuslina ning ütleb:

«Sa oled õnnemärgiga sündinud! Selle oled sa küll minult pärinud!»

«Mis see õnn on?» küsib Elo.

Selle peale ei mõista Kai midagi kosta, ainult nae-ratab.

«Kas kõik lapsed sünnivad õnnemärgiga?» pärib Elo.

Kai ei tea, mida vastata, aga ta noogutab siiski pead ja arvab:

«Ju vist...»

RÄHNI LAASTUD

Ussikuningas	7
Eite-taati	10
Teisiti kui Jaagu ajal	17
Krahvi veri	25
Jahipilt	31
Epp	32
Kebjake	33
Ärkliaknal	36
Sõit kaunisse loodusse	39
Võlumets	46
Rähni laastud	54

KUIDAS KELLELGI

Kirstunael	61
Aianurgake	65
Peale tööd	69
Pulmarong	79
Kaks Lainet	84
Valus küsimus	88
Öömaja otsijad	105
Vaks vahet	109
Kui Mall ei võinud päikest võtta	114
Väike Mari	118
Kingitud elu	120
Õhtul kassi seltsis	127
Viimne viibe	130
Õnnemärk	134

Нурме Минни Юхановна
О ЧЕМ СТУЧАЛ ДЯТЕЛ

Рассказы

На эстонском языке

Оформление: Э. Пикк

Издательство «Ээсти Раамат»

Таллин, Пярнуское шоссе, 10

Toimetaja M. K ä b i n

Kunstiline toimetaja A. R a j a

Tehniline toimetaja O. K a s e m e t s

Korrektorid M. O j a m a a ja L. G o l b e r g

Laduda antud 11. VI 1966. Trükkida antud

15. X 1966. Paber 70×90, ¹/₃₂. Trükipoognaid

4,5. Tingtrükipoognaid 5,3. Arvestuspoognaid 5,5.

Trükiarv 16 000. MB-08869.

Tellimise nr. 1838.

Trükikoda «Ühiselu», Tallinn, Pikk t. 40/42.

Trükipaber nr. 1 — Staicele Paberivabrik,
Läti NSV.

Hind 30 kop.

7-3-5

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00411215 9

Kai mäletab, kuidas ema kord lapsepõlves talle, tilluke-sele tüdrukutirtsule, oli saunas seljapesemise juures lausunud:

«Sa oled õnnemärgiga sündinud. Selle oled sa küll minult pärinud.»

«Mis see õnn on?» oli Kai küsinud. Ta oli kuulnud öeldavat, et emal on hea marjaõnn, või jälle, et hea lapseõnn — kas nüüd selle ta ongi emalt pärinud?

Aga ema ei mõistnud midagi kosta, ainult naeratas. Nii et see õrn, väsinud naeratus oligi Kaiele ainsaks tõenduseks seletamatu õnne olemasolust.

30 kop.

A-28195

